

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS IR KOMERCINĖS TEISĖS KATEDRA

ASTA ŠAMULEVIČIŪTĖ
(TEISĖS PROGRAMA CIVILINĖS TEISĖS SPECIALIZACIJA)

TEMA
NEGALIOJANČIŲ SANDORIŲ TEISINĖS PASEKMĖS IR NOTARŲ
ATSAKOMYBĖS PROBLEMA

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
doc. dr. Asta Dambrauskaitė

Vilnius, 2009

Turinys

ĮVADAS	4
1. NOTARO FUNKCIJOS UŽTIKRINANT SANDORIŲ TEISĖTUMĄ	8
1.1. NOTARO FUNKCIJŲ RAIDOS ISTORINIS KONTEKSTAS	9
1.2. ATSIKALYMAS TVIRTINTI SANDORĮ KAIP NOTARO ATLIEKAMOS IŠANKSTINĖS SANDORIŲ TEISĖTUMO KONTROLĖS PRIEMONĖ	11
1.3. TEISĖS ATSIKALYTI TVIRTINTI SANDORĮ PAGRINDŲ TAIKYMO SĄLYGOS	18
1.4. ATSIKALYMO TVIRTINTI SANDORĮ APSKUNDIMAS	21
2. NOTARO ATSAKOMYBĖ SANDORIŲ NEGALIOJIMO KONTEKSTE	25
2.1. ASMENINĖS ATSAKOMYBĖS PRINCIPAS KAIP VIENAS IŠ PAGRINDINIŲ NOTARO VEIKLOS PRINCIPŲ.....	25
2.2. NOTARO ATSAKOMYBĖ FILOSOFINIŲ POŽIŪRIŲ	27
2.3. CIVILINĖ NOTARO ATSAKOMYBĖ IR JOS SĄLYGOS	30
2.3.1. Neteisėti veiksmai	34
2.3.2. Priežastinis ryšys	37
2.3.3. Žala	39
2.3.4. Kaltė	42
3. NOTARO PROFESINĖS CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS PRIVALOMASIS DRAUDIMAS KAIP NOTARO IR SANDORIO ŠALIŲ TURTO APSAUGOS GARANTAS.....	45
IŠVADOS.....	53
PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS	55
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	56
SANTRAUKA	63
ZUSAMMENFASSUNG	64

Magistro baigiamajame darbe vartojami sutrumpinimai

BeurkG – Vokietijos Federacijos dokumentų tvirtinimo įstatymas (vok. *Beurkundungsgesetz*)
BGB – Vokietijos Federacijos civilinis kodeksas (vok. *Bürgerliches Gesetzbuch*)
BGBl – Vokietijos Federacijos įstatymų paskelbimo žurnalas (vok. *Bundesgesetzblatt*)
BGH – Vokietijos Federacijos Aukščiausiasis Teismas (vok. *Bundesgerichtshof*)
BNotO – Vokietijos Federacijos notaro kodeksas (vok. *Bundesnotarordnung*)
CK – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas
CNEU – Europos Sąjungos notariatų konferencija
CPK – Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas
d. – dalis
GG – Vokietijos Federacijos Konstitucija (vok. *Grundgesetz*)
įst. – įstatymas
kt. – kita
lot. – lotyniškai
Nr. – numeris
OLG – Vokietijos apeliacinis teismas (vok. *Oberlandesgericht*)
p. – puslapis
pan. – panašiai
Rn. – paragrafas (vok. *Randnummer*)
str. – straipsnis
t.y. – tai yra
t.t. – taip toliau
UINL – Tarptautinė lotyniškojo notariato sąjunga
v. – *versus*
vok. – vokiškai
VVG – Vokietijos Federacijos draudimo sutarties įstatymas (vok. *Versicherungsvertragsgesetz*)

Ivadas

Aktualumas. *Lex est quod notamus* (lot. tai, ką patvirtina notaras, tampa įstatymu).¹ Tai notaro profesijos misija ir atsakomybė.²

Notaro profesijos svarbą ir reikšmę bei jos didėjimą rodo šios profesijos istorinė raida, funkcijų plėtra ir augantis notaro autoritetas visuomenėje. Itin aktualus notaro vaidmens ir jo statuso klausimas buvo atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, kai vykdyta valstybinio notariato reforma ir pereita prie lotyniškojo notariato sistemos. Kartu su nepriklausomybės atkūrimu grįžta ir teisė į privačią nuosavybę, esančią esmine rinkos ekonomikos ir laisvos civilinės apyvartos sąlyga bei vienu iš pagrindinių Lietuvos Respublikos Konstitucijos³ apsaugos objektu. Nors Europa šiandien žino pakankamai daug nuosavybės neliečiamumą garantuojančių priemonių, tačiau notariato institucija pirmauja šioje srityje.⁴

Asmenys disponuoja savo nuosavybe sudarydami sandorius. Sandoriai turi svarbią civilinę teisinę ir socialinę ekonominę reikšmę, nes tai labiausiai paplitęs pagrindas atsirasti turtiniams ir neturtiniams teisiniams santykiams.⁵ Nors Lietuvos civilinėje teisėje vyrauja konsensualizmo ir sutarčių laisvės principai, tačiau Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas⁶ (toliau – CK) kai kuriems sandoriams, galima sakyti reikšmingiausiems jų, nustato privalomą notarinę formą (CK 1.74 str.), kurios nesilaikymas yra vienas iš pagrindų pripažinti sandorį negaliojančiu (CK 1.93 str.), kas atitinkamai sukelia tam tikras teises pasekmes. Pažymėtina ir tai, jog šiandien asmenys vis dažniau renkasi notarinę formą ir tiems sandoriams sudaryti, kuriems tokia forma įstatymuose imperatyviai nėra numatyta, taip siekdami kuo didesnės savo teisių ir laisvių apsaugos, teisėtumo ir stabilumo garantijų.

Viena vertus, sandoris, kaip minėta, tarnauja civilinių teisinių santykių stabilumui ir vis dažniau norima tuos santykius įforminti, kita vertus, vis dažniau dėl sandorio sąlygų ar kitų aspektų ginčijamasi ir kreipiamasi į teismą. Be to, teismuose daugėja ginčų dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais, kurie tampa vis sudėtingesni ir kurių išsprendimas turi įtakos ne tik sandorio, kurio galiojimas sprendžiamas, dalyviams, bet ir daugelio kitų civilinės apyvartos dalyvių teisėms ir pareigoms.⁷ Taigi čia aktualus ir notaro atsakomybės klausimas, kai negaliojančiu pripažįstamas jo tvirtintas sandoris. Tokiose bylose paprastai prašoma priteisti iš notaro žalos atlyginimą, notaras

¹ Lietuvos notarų rūmai. Žiūrėta 2009-01-14. <http://www.notarai.lt/?item=aktual>.

² Pokalbis su Notarų rūmų prezidentu notaru M. Stračkaičiu teisės portale „Infolex“ 2008-09-09. Žiūrėta 2009-01-14. <http://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=50&str=23364>.

³ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnis. *Valstybės žinios*. 1992, Nr.33-1014.

⁴ Nekrošius, V. Notariato teisė. Kaunas: Dangerta, 1997, p. 13.

⁵ Pranckevičius, A.; Pumputienė, R. Sandorių negaliojimo pagrindai ir pasekmės (1). *Juristas*. 2005, 4: 3.

⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.

⁷ Dambrauskaitė, A. Restitucijos taikymo sandorių pripažinimo negaliojančiais bylose problemos. *Jurisprudencija*. 2003, 37(29): 79.

dažniausiai dalyvauja trečiuoju asmeniu ar būna atsakovu. Tad kyla klausimai, ar notaras tokiems atvejais turi visada atsakyti, ar ne, jei turi, tai koks atsakomybės pobūdis, kokios jos ribos ir pan.

Dar vienas temos aktualumą pagrindžiantis aspektas yra notarų asmeninės atsakomybės principas, kuriuo jie turi vadovautis savo veikloje. Tai yra labai svarbi efektyvaus notarų darbo bei kliento saugumo garantija. Pažymėtina, jog šis principas veikia išimtinai tik lotyniškojo notariato šalyse⁸ (taigi ir Lietuvoje). Notaro atsakomybės svarbą rodo ir visuomenės pasitikėjimas šia institucija.⁹ Asmeninė civilinė, drausminė, netgi baudžiamoji notaro atsakomybė yra galingas pasitikėjimo įgijimo faktorius. Pasitikėjimas atsiranda tik tada, kai yra galimybė kreiptis teisingumo – suteiktas pasitikėjimas ir prisiimta atsakomybė yra laisvosios profesijos pagrindas.¹⁰

Tačiau aktyvėjant civilinei apyvartai, tobulėjant technologijoms, besikeičiant visuomenės poreikiams esami reguliavimo modeliai tampa nepakankami ar kyla nauji probleminiai klausimai, reikalaujantys nuolat peržiūrėti galiojančius teisės aktus ir ieškoti naujų sprendimo būdų. Dėl daugelio priežasčių galima sakyti, kad šie ir kiti klausimai, kartu ir notaro atsakomybės problema pripažinus jo tvirtintą sandorį negaliojančiu, yra aktualūs šiandien ir bus tokie ateityje.

Tam tikri magistro baigiamajame darbe nagrinėjamos temos aspektai bus aptarti lyginant su Vokietijos teisiniu reguliavimu ir doktrina šioje srityje. Pasirinkimas grindžiamas tuo, jog Vokietija yra viena iš lotyniškojo notariato sistemos valstybių, turinčių gilią notaro institucijos raidos tradicijas, išsamesnį nei Lietuvoje notaro atsakomybės teisinį reguliavimą bei platesnes mokslines analizes. Tad, manytina, kad daugeliu išvalgų būtų galima pasiremti kalbant apie notaro profesinę atsakomybę bei jos reguliavimą ir Lietuvoje.

Naujumas. Sandorių negaliojimo ir negaliojančių sandorių teisinių pasekmių tematika galime rasti nemažai literatūros. Šie klausimai nagrinėjami daugelyje civilinės teisės vadovėlių, parašyta daktaro disertacija, nemažai magistro baigiamųjų darbų, mokslinių publikacijų ir kitų šaltinių. Galima paminėti V. Mikelėną, D. Ambrasienę, A. Dambrauskaitę ir kt., rašančius sandorių ar sandorių negaliojimo tematika. Nepaisant to, notarų atsakomybės klausimai sandorių negaliojimo kontekste nagrinėti menkai. V. Mikelėnas savo vadovėlyje¹¹ analizuoja civilinę atsakomybę už tam tikrų profesijų asmenų padarytą žalą, tačiau notarų profesijos neišskiria. Pagrindiniai notaro atsakomybės klausimai atskleidžiami E. Barausko straipsnyje „Notaro civilinė atsakomybė:

⁸ Nekrošius, V. Notariato teisė. Kaunas: Dangerta, 1997, p. 38.

⁹ Vertindami teisinių profesijų atstovus Lietuvos gyventojai penktus metus iš eilės labiausiai pasitiki notariais. Anot sociologinės apklausos, kurią atliko visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“, notariais pasitiki 53,1 proc. apklaustų Lietuvos gyventojų (2009 m.). Sociologų teigimu, palyginti su 2008 metais (pasitikėjimas notariais siekė 58 proc.), sumažėjo Lietuvos gyventojų pasitikėjimas visais teisinių profesijų darbuotojais, tačiau pasitikėjimo procentas notariais išlieka didžiausias ir šiais metais (Notaro profesija penktus metus iš eilės pelno visuomenės pasitikėjimą. Lietuvos notarų rūmai. Žiūrėta 2009-12-05. <http://www.notarurumai.lt/?item=aktual&id=13264&lang=1>). 2005 metais gyventojų pasitikėjimas notariais siekė 51 proc., 2006 m. – 57 proc., 2007 m. – 58 procentus (Notarams – vėl visuomenės pasitikėjimo kreditas. *Notariatas*. 2008, 6: 11).

¹⁰ Becque, P. Europos notariatas: vienybė įvairovėje. *Notariatas*. 2007, 2: 18.

¹¹ Mikelėnas, V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.

aktualūs klausimai“.¹² Paminėtina A. Norkūno publikacija,¹³ kurioje nagrinėjamas notaro kaltės klausimas. Vis dėlto daugiau dėmesio skiriama notariato institucijai, jos struktūrai, notaro funkcijoms, darbo organizavimui, jo veiklai apskritai.¹⁴ Atsižvelgiant į notaro prevencinę veiklą, kuria siekiama civilinės apyvartos stabilumo ir teisėtumo užtikrinimo, jo teisė ir/ar pareiga atsisakyti tvirtinti sandorį apskritai išsamiau neanalizuojama.

Problema. Kaip minėta, notarais visuomenė pasitiki, vis dažniau kreipiamasi į juos su prašymu patvirtinti sandorį. Notaras savo ruožtu turi atlikti savo funkcijas taip, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose neteisėtų sandorių nebūtų. Vis dėlto atsitinka taip, kad notaro tvirtintas sandoris pripažįstamas negaliojančiu. Kyla klausimas, ar kiekvienu tokiu atveju notarui taikytina atsakomybė ir kokias sąlygas reikia nustatyti, norint atsakyti į šį klausimą. Kita vertus, notaras atlieka išankstinę sandorių teisėtumo kontrolę. Šiuo atveju svarbu išsiaiškinti, kokios jos ribos, ar atsisakymas tvirtinti sandorį yra notaro teisė, ar pareiga, o gal vienais atvejais teisė, kitais – pareiga, kokie yra atsisakymo pagrindai ir pan. Minėti klausimai analizuotini išsamiau, ieškant pusiausvyros tarp kraštutinumų, t.y. situacijų, kai notaras atsako padaręs net menkiausią klaidą ar apskritai be kaltės, ir atvejų, kai notarai apskritai išvengia atsakomybės. Atsižvelgiant į Europos Sąjungoje vykstančius integracijos procesus ir šiuolaikinės civilinės apyvartos vystymosi tendencijas, nepakankamas yra ir esamas privalomojo notarų profesinės civilinės atsakomybės draudimo reguliavimas. Keliami minimalios draudimo sumos, maksimalios atlygintinos kompensacijos, neribojamos draudikų rizikos, draudiminių ir nedraudiminių įvykių sąrašo plėtros ir kt. klausimai.

Objektas. Notaro funkcijos sandorių tvirtinimo srityje, notaro atsakomybė pripažinus jo tvirtintą sandorį negaliojančiu bei notaro ir sandorio šalių turto apsaugos notaro atsakomybės atveju klausimai.

Dalykas. Magistro baigiamajame darbe nagrinėjama notaro sandorių tvirtinimo funkcija, kaip civilinės apyvartos teisėtumo ir stabilumo užtikrinimo būdas. Kaip išankstinės sandorių teisėtumo kontrolės priemonė analizuojama notaro teisė ir/ar pareiga atsisakyti tvirtinti sandorį, atsisakymo pagrindai, apimtis. Analizuojama notaro atsakomybė, kylanti pripažinus negaliojančiais notariškai patvirtintus sandorius, jos pobūdis, sąlygos, aiškinimo ir taikymo tendencijos teismų praktikoje bei doktrinoje. Taip pat nagrinėjami privalomojo notarų profesinės civilinės atsakomybės draudimo, kaip notaro ir sandorių šalių turto apsaugos garanto notarui tapus atsakingu dėl jo tvirtinto sandorio pripažinimo negaliojančiu, probleminiai aspektai.

Tikslas. Išanalizuoti teisinį reguliavimą, kuriuo remdamasis notaras galėtų užkirsti kelią neteisėtų sandorių atsiradimui civilinėje apyvartoje ir taip būtų išvengtas sandorių negaliojimo

¹² Baranauskas, E. Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai. *Jurisprudencija*. 2003, 37(29): 59-65.

¹³ Norkūnas, A. Kaltė kaip civilinės atsakomybės pagrindas. *Jurisprudencija*. 2002, 28(20): 112-118.

¹⁴ Nekrošius, V. Notariato teisė. Kaunas: Dangerta, 1997; Kuconis, P.; Nekrošius, V. Teisės saugos institucijos. Vilnius, 2001.

instituto taikymas ateityje, taip pat išanalizuoti tam tikrus notarų profesinės atsakomybės, kai vis dėlto jo tvirtintas sandoris pripažįstamas negaliojančiu, teisinio reguliavimo ir taikymo praktikoje aspektus bei įvertinti notarų privalomojo profesinės civilinės atsakomybės draudimo teisinį reguliavimą, iškelti problemas, kylančias minėtose srityse, palyginti Lietuvos ir Vokietijos reguliavimą tam tikrais aspektais ir pateikti išvadas.

Uždaviniai:

1. Įvertinti notaro funkcijų, užtikrinančių, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų, reikšmę bei atskleisti tų funkcijų ir notaro atsakomybės pripažinus jo tvirtintą sandorį negaliojančiu istorinį kontekstą.

2. Nustatyti atsisakymo tvirtinti sandorį, kaip prevencinės notaro funkcijos ir priemonės išvengti sandorių negaliojimo instituto taikymo, pagrindus ir taikymo sąlygas.

3. Atskleisti asmeninės notaro atsakomybės principo esmę bei reikšmę, nustatyti notaro profesinės civilinės atsakomybės, pripažinus notariškai patvirtintą sandorį negaliojančiu, sąlygas, pateikti jų mokslinio aiškinimo ir taikymo teismų praktikoje ypatumus.

4. Išanalizuoti notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo kaip teisingo ir greito žalos atlyginimo garanto notaro atsakomybės atveju teisinį reguliavimą, atskleisti šios srities problematiką.

Hipotezė. Notaro veiklos teisinis reglamentavimas nėra pakankamas, jog notaras galėtų atlikti savo funkcijas taip, kad būtų užtikrintas sandorių teisėtumas, o pripažinus notaro tvirtintą sandorį negaliojančiu būtų užtikrinama tinkama notaro ir sandorio šalių turto apsauga. Be to, ne kiekvienu atveju pripažinus notaro tvirtintą sandorį negaliojančiu ir pritaikius dėl to kilusias teisine pasekmes kyla ir notaro atsakomybė.

Metodika. Magistro baigiamajame darbe naudojami istorinis, lyginamasis, sisteminės analizės, šaltinio turinio analizės, lingvistinės teisės normų analizės, apibendrinimo metodai.

Istorinis metodas buvo naudojamas notariato institucijos raidai atskleisti, nustatyti notaro atsakomybės nuostatų kaitos ypatumus, pokyčius lėmusius veiksniai, tam tikrų normų prasmę ir tikslus. *Lyginamasis* metodas leido sugretinti Lietuvos ir Vokietijos notaro funkcijų ir atsakomybės teisinio reguliavimo ypatumus, nustatyti panašumus ir skirtumus bei, remiantis šia analize, pateikti siūlymų tam tikroms problemoms spręsti. *Sisteminės analizės* metodu notaro atsakomybė analizuota neatsietai nuo bendrosios atsakomybės sampratos, teisės normos nagrinėtos tiek atskirai, tiek kaip teisinio reguliavimo visuma, atskleidžiant tarpusavio ryšius, teisinio reglamentavimo spragas. *Šaltinio turinio analizės* metodu analizuota Lietuvos ir Vokietijos autorių mokslinė literatūra ir teisės aktai. *Lingvistinė teisės normų analizė* leido atskleisti tikrąją teisės normos prasmę ir ryšius su kitomis normomis. Remiantis *apibendrinimo* metodu buvo daromos galutinės išvados.

1. Notaro funkcijos užtikrinant sandorių teisėtumą

Lietuvos Respublikos notariato įstatymo¹⁵ (toliau – Notariato įstatymas) 2 str. 1 d. pateiktoje notaro sąvokoje atskleidžiama jo pagrindinė misija: atlikti savo funkcijas taip, kad būtų užtikrintas neteisėtų sandorių ir dokumentų nebuvimas civiliniuose teisiniuose santykiuose. Ši nuostata gana dažnai perfrazuojama, kad notaras yra asmuo, užtikrinantis, jog nebūtų neteisėtų sandorių (pamirštant, kad pirmiausia notarui svarbu atlikti savo funkcijas taip, kaip iš jo reikalauja teisė, nes, net ir nesant priešingų teisei veiksnių, neteisėtų sandorių gali atsirasti). Taip notaro atsakomybė suabsoliutinama. Nes tokiu atveju reiktų preziumuoti, kad notaras yra atsakingas visais atvejais, kai jo patvirtintas sandoris pripažįstamas negaliojančiu.¹⁶ Taigi nebūtų atsižvelgta į tai, ar notaras kaltas dėl to, ar ne, ar notaras atliko neteisėtus veiksmus, ar ne, o jei atliko, tai ar būtent jie lėmė atsiradusią žalą, kaip elgėsi sandorio šalys ir pan. Tokių teiginių, kad svarbiausia notaro pareiga yra teisiškai galiojančių sandorių buvimo užtikrinimas, randama ir vokiškoje literatūroje.¹⁷ Tačiau vėliau paaiškinama, kad notarui, kaip viešosios tarnybos atstovui, neleidžiama veikti tiesiogiai pažeidžiant galiojančius įstatymų nurodymus.¹⁸ Tokios pozicijos laikomasi ir šiame darbe. Tad kiekvienu atveju būtina aiškintis, ar notaras padarė viską, ką numato įstatymai ir kas yra jo galioje, kad išsklaidytų abejones dėl sandorio teisėtumo. Juk net ir tada, kai notaras veikia vadovaudamasis teisės reikalavimais, sandoris gali būti neteisėtu dėl pačių jo šalių netinkamų veiksnių. Jei tokiu atveju notaras atliko visus jam pagal įstatymą priskirtus veiksmus, atidžiai ir rūpestingai aiškinosi aplinkybes, tai kyla klausimas, ar galima prezumpcija, kad notaras atliko neteisėtus veiksmus, pažeidė įstatymą, kad vien tai, jog sandoris yra patvirtintas notaro, savaime lemia notaro atsakomybę už neteisėtus kitų asmenų veiksmus, susijusius su tuo sandoriu.

¹⁵ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 68-2651.

¹⁶ Baranauskas, E. Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai. *Jurisprudencija*. 2003, 37(29): 61.

¹⁷ Litzenburger, W. In Bamberger/Roth, Beck'scher Online-Kommentar. BeurkG § 4. 15. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2009, Rn. 2. Žiūrėta 2009-12-03. http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FBeckOK_ZivR_15%2FBEURKG%2Fcont%2Fbeckok.BEURKG.p4.gll.gll.htm; Winkler, K. Der Notar im Spannungsverhältniss zwischen Tätigkeitspflichten und Amtsverweigerung. *MittBayNot*. 1998, Heft 3: 142. Žiūrėta 2009-12-03. <http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata\zeits\mittbaynot\1998\cont\mittbaynot.1998.141.1.htm&pos=0&hlwords=notar%C3%90im%C3%90spannungsverh%C3%A4ltnis%C3%90Spannung%C3%90Verh%C3%A4ltnis#xhlhit>.

¹⁸ Litzenburger, W. In Bamberger/Roth, Beck'scher Online-Kommentar. BeurkG § 4. 15. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2009, Rn. 2. Žiūrėta 2009-12-03. http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FBeckOK_ZivR_15%2FBEURKG%2Fcont%2Fbeckok.BEURKG.p4.gll.gll.htm.

1.1. Notaro funkcijų raidos istorinis kontekstas

Pažymėtina, jog notariato institucija ir notaro funkcijos tokios, kokios yra šiandien, susiformavo ne iš karto. Kalbant apie notariato institucijos ištakas, sandorių tvirtinimo, kaip vienos iš šiuolaikinio notaro funkcijų, ar notaro atsakomybės kaip tokios nebuvo. Nors jau anksčiau minėta, kad notaro vaidmuo tik didėja, jam priskiriama vis daugiau ir vis svarbesnės funkcijos, tačiau pastebėtina, kad per visą istoriją notarais buvo vadinami ir įvairūs raštininkai, sekretoriai, archyvarai, ir kiti žmonės, dirbę grynai kanceliarinį darbą.¹⁹ Nors iš romėniškojo „*notarii*“ kilo tik pats notaro pavadinimas, tačiau šiandieninės notarų profesijos užuomazgos randamos būtent romėnų teisėje.²⁰ Notarų pirmtakais laikomi *tabelliones*, kurių kompetencijai priklausė teisinio pobūdžio dokumentų tvarkymas, įvairių prašymų bei skundų surašymas ir redagavimas, liudytojų parodymų tvirtinimas, testamentų surašymas ir tvirtinimas.²¹ Praktiškai viešasis notariatas lotyniškoje Europoje išplito XII a. viduryje valdant imperatoriui Barbarosai ir popiežiui Aleksandrui III²², kai tiek valstybė, tiek bažnyčia pripažino, kad notariškai patvirtintas dokumentas yra viešasis aktas.²³

Lietuvos notariato ištakų reikia ieškoti XIII a. kartu su Lietuvos valstybės ištakomis.²⁴ Nuo to laikmečio notariatas nuolat vystėsi, tačiau magistro baigiamajame darbe paminėtini keli ryškesni jo raidos etapai. Pavyzdžiui, įdomi yra XV a. miesto teisė ir sostinės Vilniaus administracinis-teisinis gyvenimas galiojant Magdeburgo teisei. Tam tikra, tačiau daug menkesnės apimties nei šiandien, notarine veikla tuo metu galėjo užsiimti magistratai. Pažymėtina tai, jog „notarinių veiksmų apskundimas tuo metu buvo nežinomas. Tokios teisės nenumatė joks įstatymas. Nebuvo skiriamas ir renkamas joks pareigūnas tokiems skundams priimti ir tirti. Todėl magistrato notariniai veiksmai buvo laikomi galutiniais ir neskundžiamais.“²⁵ Nors laikui bėgant sutarčių įrašų daugėjo, jos darėsi įvairesnės ir savo forma sudėtingesnės, tačiau situacija buvo visiškai priešinga dabartinei, ir notaro tvirtintų sandorių pripažinimo negaliojančiais bei notaro atsakomybės klausimams vietos vargu ar buvo palikta.

Taip pat aptartinas tarpukario laikotarpis nuo 1918 m., kai didžiojoje Lietuvos dalyje galiojo 1866 m. balandžio 14 d. Rusijos imperijos notariato įstatymas (*Položenije o notarialnoj časti*) su

¹⁹ Nekrošius, V. Notariato teisė. Kaunas: Dangerta, 1997, p. 21.

²⁰ Huhn, D.; von Schuckmann, H.-J. Beurkundungsgesetz und Dienstordnung für Notare. 4 Auflage. 2003. S. 4.

²¹ Notariato raida Europoje. Lietuvos notarų rūmai. Žiūrėta 2009-10-12.

<http://www.notarurumai.lt/?item=ist&id=9035&lang=1>.

²² Huhn, D.; von Schuckmann, H.-J. Beurkundungsgesetz und Dienstordnung für Notare. 4 Auflage. 2003. S. 4.

²³ Notariato raida Europoje. Lietuvos notarų rūmai. Žiūrėta 2009-10-12.

<http://www.notarurumai.lt/?item=ist&id=9035&lang=1>.

²⁴ Notariato raida Lietuvoje. Lietuvos notarų rūmai. Žiūrėta 2009-10-12.

<http://www.notarurumai.lt/?item=ist&id=9188&lang=1>.

²⁵ Skirius, J.; Šapoka, G. Iš Lietuvos teisės ir valstybės istorijos. Vilnius, 2001, p. 122.

vėlesniais jo pakeitimais ir papildymais.²⁶ Nors notarai ir buvo laikomi valdininkais, tačiau čia jau matomos ir lotyniškojo notariato užuomazgos, būtent asmeninė turtinė atsakomybė už savo veiksmais klientui padarytą žalą, algos iš valstybės negavimas.²⁷ Be lotyniškojo notariato doktrinoje išskiriamas ir valstybinio notariato modelis. Todėl kitas svarbus aspektas kalbant apie Lietuvos notariato raidą yra tas, jog Lietuvos notariatas veikė atitinkamai tiek pagal lotyniškąjį, tiek pagal valstybinį modelį. 1940 metais Sovietų Sąjungai aneksavus Lietuvą, jai buvo primesta valstybinio notariato sistema, kurioje notaras yra valstybės tarnautojas, gaunantis valstybės nustatytą algą ir dirbantis valstybinėje notarų kontoroje, išlaikomoje iš valstybės biudžeto.²⁸ Valstybinio notariato sistema veikė Lietuvoje sovietiniu laikotarpiu ir pirmuosius dvejus metus po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo.²⁹ Esant tokiam notariato modeliui notaro veiksmais asmenims padarytą žalą atlygina valstybė, tokiu atveju paties notaro atsakomybė ribota. Tačiau pradėjus veikti laisvos rinkos ekonomikos dėsniams, valstybei pamažu atsisakant planinės ekonomikos ir direktyvinio valdymo, iškilo poreikis dalį savo funkcijų perleisti į privačių asmenų rankas, kartu perleidžiant ir atsakomybę už tinkamą tų funkcijų vykdymą. Taigi pereita prie lotyniškojo notariato modelio. Juo vadovaujasi ir daugelis kitų Europos valstybių, Vokietija taip pat. Ji, kaip ir kitos šalys (Prancūzija, Ispanija ir kt.), notariato instituciją perėmė XII-XIII a. iš Italijos, o XIV a. viduryje notarai jau veikė praktiškai visuose pagrindiniuose Vokietijos miestuose.³⁰

Notarams, kaip ir daugeliui kitų profesijų, būdingas jungimasis į sąjungas. Tiek Lietuva, tiek Vokietija priklauso 1948 m. įkurtai Tarptautinei lotyniškojo notariato sąjungai, kurios vienas iš tikslų yra pagrindinių lotyniškojo tipo notariato sistemos principų, taigi ir asmeninės notaro atsakomybės principo, taikymo ir laikymosi skatinimas.³¹

Trumpai apžvelgus istorinę notariato raidą, manytina, kad dabar galiojantis lotyniškojo notariato modelis Lietuvoje pasirinktas tinkamai. Įsigalint laisvos rinkos ekonomikai ir didėjant piliečių aktyvumui ginant savo teises, puoselėjant demokratines tradicijas ir valstybei mažiau kišantis į asmenų santykius jiems sudarant privačius sandorius, vargu, ar galėtų būti kitaip. Kita vertus, sustoti negalima, nes pokyčiai visuomenėje ir valstybėje reikalauja nuolatinės teisinio reguliavimo aktualumo kontrolės. Įtakos turėjo paskutiniu metu vis aptarinėjama ekonominė krizė, kai itin didelės vertės nekilnojamojo turto sandoriai buvo tvirtinami vienas po kito. Tačiau „burbulas sprogo“. O notarams ir toliau norima perduoti vis daugiau funkcijų. Tikėtina, kad tokioje

²⁶ Nekrošius, V. Notariato teisė. Kaunas: Dangerta, 1997, p. 26.

²⁷ Notariato raida Lietuvoje. Lietuvos notarų rūmai. Žiūrėta 2009-10-12.
<http://www.notarurumai.lt/?item=ist&id=9188&lang=1>.

²⁸ Nekrošius, V. Notariato teisė. Kaunas: Dangerta, 1997, p. 27.

²⁹ Notariato raida Lietuvoje. Lietuvos notarų rūmai. Žiūrėta 2009-10-12.
<http://www.notarurumai.lt/?item=ist&id=9188&lang=1>.

³⁰ Notariato raida Europoje. Lietuvos notarų rūmai. Žiūrėta 2009-10-12.
<http://www.notarurumai.lt/?item=ist&id=9035&lang=1>.

³¹ The International Union of Notaries. Žiūrėta 2009-10-12.
<http://uinl.net/presentacion.asp?idioma=ing&submenu=UINL>.

situacijoje ieškinių dėl notaro tvirtintų sandorių pripažinimo negaliojančiais, ypač tų, kurie sudaryti dėl nekilnojamojo turto, daugės. Tai reikalauja nuolatinio budrumo ir naujų civilinės apyvartos teisėtumo ir stabilumo užtikrinimo būdų, vienas iš kurių ir būtų notaro atsakomybės klausimai, paieškos.

1.2. Atsisakymas tvirtinti sandorį kaip notaro atliekamos išankstinės sandorių teisėtumo kontrolės priemonė

Notariato įstatymo 26 straipsnio 1 dalyje nustatyti notarų atliekami notariniai veiksmai, pavyzdžiui, įvairių liudijimų išdavimas, tam tikrų dokumentų tikrumo liudijimas, atitinkami veiksmai paveldėjimo teisės srityje ir t.t. Vienas iš notaro atliekamų notarinių veiksmų yra sandorių tvirtinimas. Šios civilinės apyvartos teisėtumo ir stabilumo užtikrinimo priemonės reikšmę parodo ne tik tai, kad įstatymai tam tikriems sandoriams nustato privalomą notarinę formą,³² bet ir tai, jog tokios įstatymo nustatytos formos nesilaikymas sandorį daro negaliojančiu.³³ Be to, svarbu nepamiršti, jog asmenys dažnai notariškai tvirtina ir tuos sandorius, kuriems įstatymuose nėra numatyta privaloma notarinė forma. Tai prisideda ne tik prie pačių sandorio šalių, bet ir prie suinteresuotų trečiųjų asmenų apsaugos. Be to, tarp šalių kilus ginčui, notaro patvirtinti sandoriai palengvina įrodinėjimo procesą, nes įstatymai tokius sandorius pripažįsta *prima facie* įrodymais, t.y. jie laikomi oficialiais rašytiniais įrodymais ir turi didesnę įrodomąją galią.³⁴ Pažymėtina, kad iki sandorio patvirtinimo notaras dar turi atlikti nemažai kitų veiksmų, pavyzdžiui, nustatyti sandorį sudaryti siekiančių asmenų tapatybę, išsiaiškinti tikrąją jų valią, paaiškinti siekiamo sudaryti sandorio teisinės pasekmės, įvertinti, ar norimas sudaryti sandoris atitinka įstatymų jam keliamus reikalavimus. Tik atlikęs visus reikiamus veiksmus ir teisiškai įvertinęs situaciją, notaras gali patvirtinti sandorį. Tačiau kyla klausimas, kaip notarui pasiegti tada, kai jis pasiruošimo tvirtinti sandorį metu išsiaiškina, jog sandoris ar jo dalis prieštarauja įstatymams, jei notarui kyla abejonių dėl šalių veiksmų ar tikslų teisėtumo ir pan. Tokiu atveju reikalingos priemonės, suteikiančios galimybę užtikrinti civilinių santykių teisėtumą dar iki sandorio patvirtinimo bei leidžiančios išvengti sandorių negaliojimo instituto taikymo ateityje.

Mokslinėje literatūroje³⁵ būdai, kuriais siekiama užtikrinti civilinės apyvartos teisėtumą, skirstomi į taikomus *a posteriori* ir taikomus *a priori*. Sandorių pripažinimas negaliojančiais būtų

³² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.74 str. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.

³³ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.93 str. 3 d. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.

³⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 197 str. 2 d. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-134.

³⁵ Dambrauskaitė, A. Sandorių pripažinimo negaliojančiais teisinės pasekmės – Lietuvos ir Prancūzijos teisės lyginamieji aspektai. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006, p. 22.

vienas iš *a posteriori* mechanizmų. Tačiau, kaip teigia V. Mikelėnas, griauiant sandorį, t.y. pripažįstant jį negaliojančiu, griūva ir šio sandorio sukelti teisiniai padariniai: duodamas impulsas civilinės apyvartos nestabilumui. Todėl natūralu, kad tiek įstatymų leidėjas, įtvirtindamas sandorių institutą, tiek civilinės apyvartos subjektai, sudarantys sandorius, siekia, jog remiantis sandoriu susiklostę santykiai išliktų stabilūs.³⁶ Tad pagrįstas yra taikymas priemonių, leidžiančių prevenciškai užkirsti kelią neteisėtumui dar prieš sutarties sudarymą. Štai viena iš notaro veiklos ypatybių yra ta, jog notaras atlieka savo funkcijas dar ginčui dėl teisės nekilus. Jis savo veikla apskritai šalina galimybes ir sąlygas tokiam ginčui kilti. Kontinentinėje Europoje notarai vykdo išankstinę teisinę priežiūrą, kurios tikslas reguliuoti privatus teisinius santykius taip, kad būtų užtikrinti ne tik atskirų civilinės apyvartos dalyvių teisėti interesai, bet teisinis saugumas ir teisinė taika valstybėje apskritai.³⁷ Taigi tokią notaro veiklą galima vadinti prevencine siekiant civilinės apyvartos teisėtumo ir stabilumo užtikrinimo.

Kaip vieną šios veiklos įgyvendinimo būdų galima būtų įvardinti galimybę notarui atsisakyti atlikti tam tikrus notarus veiksmus, kurie sukeltų minėtam siekiui prieštaraujančias pasekmes. Tai reiškia, kad tam tikrais, aiškiai įstatymuose numatytais atvejais notaras privalo atsisakyti tvirtinti ir sandorius, kai yra pagrindo manyti, kad jie prieštarauja galiojančiam teisiniam reguliavimui. Taip notaras gali ne tik užkirsti kelią sandorio, kuris gali būti pripažintas negaliojančiu, atsiradimui, bet ir apsaugoti save. Kitu atveju turėtų būti keliamas notaro civilinės atsakomybės klausimas.

Vis dėlto, kadangi notaras atlieka itin reikšmingas valstybės jam perduotas ir visuomenei neišvengiamai būtinas funkcijas, jis negali piktnaudžiauti sandorių tvirtinimo atsisakymo galimybe. Notariato įstatymo 40 str. 1 d. nustato, jog notaras privalo atsisakyti atlikti notarinį veiksma, jeigu tokio veiksmo atlikimas prieštarauja įstatymams ar neatitinka jų reikalavimų. Sandorio tvirtinimas taip pat yra notarinis veiksmas, ir jei notaro būtų prašoma patvirtinti sandorį, kuris pagal vieną iš sandorio negaliojimo pagrindų galėtų būti pripažintas negaliojančiu, manytina, jog notaras privalėtų tvirtinimo atsisakyti.

Notaro pareigą atsisakyti atlikti notarus veiksmus numato ir Vokietijos įstatymai. Vokietijos Federacijos notaro kodekso³⁸ (vok. *Bundesnotarordnung*, toliau – BNotO) 14 paragrafe nustatyta bendresnio pobūdžio pareiga, jog notaras turi atsisakyti vykdyti savo veiklą, jei ji nesuderinama su notaro pareigomis. Konkretesnė nuostata pateikiama Dokumentų tvirtinimo

³⁶ Mikelėnas, V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje (1). *Justitia*. 2006, 4(62): 6.

³⁷ Notare in Europa – Träger eines öffentlichen Amtes. Positionspapier der Bundesnotarkammer vom 31.07.2001. Žiūrėta 2009-12-04.

http://www.bnotk.de/Bundesnotarkammer/Stellungnahmen_Positionspapiere/Notare_in_Europa%5BDE%5D.html.

³⁸ Bundesnotarordnung in der im *Bundesgesetzblatt* Teil III, Gliederungsnummer 303-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, die durch Artikel 3 des Gesetzes vom 30. Juli 2009 (BGBl. I S. 2449) geändert worden ist.

įstatymo³⁹ (vok. *Beurkundungsgesetz*, toliau – BeurkG) 4 paragrafe, kuriame sakoma, jog notaras privalo atsisakyti tvirtinti sandorį, jei tai nesuderinama su jo pareigomis. Taigi, jei sandorio tvirtinimas prieštarauja notaro pareigoms, vietos notaro įpareigojimui sandorį tvirtinti nebelieka. Viena vertus, notaras negali būti tokiu atveju patrauktas atsakomybėn už profesinės pareigos pažeidimą, kita vertus, negali būti priverstas patvirtinti sandorio.⁴⁰

Pabrėžtina, kad notaras negali atsisakyti atlikti savo pareigų be svarbios priežasties. Tam turi būti aiškus pagrindas. BNotO 15 paragrafas būtent ir numato, jog notaras be pakankamo pagrindo negali atsisakyti atlikti savo funkcijų. Deja, konkrečių pagrindų BNotO nepateikia. Lietuvoje Notariato įstatymas ne tik kad neįtvirtina pagrindų, bet ir minėtos įstatymo formuluotės nėra jau tokios aiškios ir konkrečios ir be užuominos apie draudimą piktnaudžiauti. Todėl kyla klausimas, kaip reikėtų aiškinti tą prieštaravimą įstatymams ar nesuderinamumą su notaro pareigomis? Ar notaras turėtų aklaui sekti įstatymo raidę ir, kilus bent menkiausiai abeijonei dėl sandorio teisėtumo, atsisakyti jį tvirtinti? Ar pirmenybę teikti sutarties šalių valios autonomijos ir sutarčių laisvės principams ir leisti šalims susitarti netgi dėl abejotinių sąlygų, dėl kurių jos išreiškia nedviprasmišką sutikimą ir supratimą apie galimas teises pasekmes? Lietuvoje trūksta ir išsamios mokslinės literatūros šiais klausimais. Teismų praktika taip pat labiau koncentruota į notaro civilinės atsakomybės sąlygų nustatymą, nemodeliuojant apibendrinamųjų atvejų, kaip notaras turėtų pasielgti vienoje ar kitoje abejotinoje situacijoje, kad ir šalys būtų patenkintos, ir notaras jaustųsi saugus.

Štai vokiškoje doktrinoje mėginama išskirti tam tikrus konkretesnius pagrindus, kurie laikytini pakankamais minėtam atsisakymui tvirtinti sandorį.

K. Winkler, rašydamas apie notaro pareigą tvirtinti sandorius, išskiria kelias dideles grupes atvejų ir analizuoja, kada notaras privalo atsisakyti tvirtinti sandorį, kada gali atsisakyti tą sandorį tvirtinti, kada privalo jį patvirtinti ir pan.⁴¹ Pirmiausia notaras privalo netvirtinti negaliojančių sandorių⁴², pavyzdžiui, dėl to, jog jie prieštarauja gerai moralei (vok. *Sittenwidrigkeit*), objektyviai

³⁹ Beurkundungsgesetz vom 28. August 1969 (BGBl. I S. 1513), das zuletzt durch Artikel 7 des Gesetzes vom 15. Juli 2009 (BGBl. I S. 1798) geändert worden ist.

⁴⁰ Winkler, K. Der Notar im Spannungsverhältniss zwischen Tätigkeitspflichten und Amtsverweigerung. MittBayNot. 1998, Heft 3: 141. Žiūrėta 2009-12-03. <http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata\zeits\mittbaynot\1998\cont\mittbaynot.1998.141.1.htm&pos=0&hlwords=notar%C3%90im%C3%90spannungsverh%C3%A4ltnis%C3%90Spannung%C3%90Verh%C3%A4ltnis#xhlhit>.

⁴¹ Winkler, K. Der Notar im Spannungsverhältniss zwischen Tätigkeitspflichten und Amtsverweigerung. MittBayNot. 1998, Heft 3. Žiūrėta 2009-12-03. <http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata\zeits\mittbaynot\1998\cont\mittbaynot.1998.141.1.htm&pos=0&hlwords=notar%C3%90im%C3%90spannungsverh%C3%A4ltnis%C3%90Spannung%C3%90Verh%C3%A4ltnis#xhlhit>.

⁴² Vokietijoje negaliojantys sandoriai (vok. *unwirksame Rechtsgeschäfte*) taip pat gali būti niekiniai ir nuginjiami. Niekiniai sandoriai (vok. *nichtige Rechtsgeschäfte*) negalioja nuo pat jų sudarymo, negalioja kiekvienam asmeniui ir nuo šalių valios šis negaliojimas nepriklauso. Tai paties aukščiausio laipsnio negaliojimas (pavyzdžiui, įstatymui ir gerai moralei prieštaraujantys, tariami, sudaryti neveiksnaus asmens, formos neatitinkantys sandoriai). Nuginjiami sandoriai (vok. *anfechtbare Rechtsgeschäfte*) gali galioti, tačiau teisę tokį sandorį ginčyti turintiems asmenims

jų neįmanoma įvykdyti, tai yra tariami (vok. *Scheingeschäft*) sandoriai ir kt. Taip pat netvirtintini sandoriai, kai nėra tinkamo šalių veiksnio, tinkamo atstovavimo ar tinkamo įgaliojimo. Šiai grupei priskirtini ir sandoriai, kurių patvirtinimas negalioja pagal BeurkG 6 ir 7 paragrafus, pavyzdžiui, kai viena iš sandorio šalių yra pats notaras ar jo sutuoktinis ir pan. Tada išskiriama grupė pagrindų, kurie nelemia sandorio negaliojimo, tačiau jie yra pakankamas pagrindas atsisakyti tvirtinti sandorį. Pavyzdžiui, sandorio, užeinančio už notaro veiklos teritorijos ribų, atvejis. Galiausiai išskiriama grupė sandorių, kuriais siekiama akivaizdžiai neleistinių ar nesažiningų tikslų. Jai priskiriami sandoriai, kurie gali būti nuginčijami dėl suklydimo, apgaulės, grasinimo. Paminėti ne visi autoriaus pateikti atsisakymo tvirtinti sandorius pagrindų pavyzdžiai, tačiau siekta atskleisti esmę, be to, kai kurie iš pavyzdžių, manytina, nebeaktualūs dėl įstatymų pasikeitimų. Įdomu yra tai, kad K. Winkler išskiria ne tik pagrindus, kai notaras privalo atsisakyti tvirtinti sandorį, bet ir grupę pagrindų, kai notaras tam turi teisę, o ne pareigą. Vienas iš jų – notaro šališkumas (BNotO 16 paragrafas 2 dalis). Taip pat notaras neturi leisti būti šalių skubinamas kuo greičiau atlikti veiksmus. Jei vis dėlto jis turi tvirtinti sandorį, tai siūloma jame nurodyti aplinkybes, kuriomis notaras veikė, ir tai, kad šalis apie kruopštesnio pasiruošimo trūkumą įspėjo. Pagal BNotO 15 paragrafo 1 dalį notaras nėra įpareigotas tvirtinti ir sandorio kita nei vokiečių kalba.

Aktualus bandymas klasifikuoti pagrindus, kuriais remdamasis notaras gali atsisakyti tvirtinti sandorį, atliktas W. Litzemberger. Tačiau, pažymėtina, kad jis paremtas būtent aukščiau minėtuoju skirstymu. Šis autorius nurodo tokius pagrindus:⁴³

- Pirma, kai norima patvirtinti negaliojančius sandorius. Notaras turi atmesti kiekvieną prašymą, kuriuo siekiama patvirtinti sandorį, turintį negaliojančių išlygų ar negaliojančią apskritai. Tai gali būti nusižengimas įstatyminiams draudimams Vokietijos civilinio kodekso⁴⁴ (vok. *Bürgerliches Gesetzbuch*, toliau – BGB) 134 paragrafo prasme, nusižengimas gerai moralei (pagal BGB 138 paragrafą), formos nuostatų nesilaikymas, imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujantis sandoris arba nesilaikymas normų, nustatančių reikalavimus sandorio tvirtinimui, kuris lemia visišką ar dalinį tvirtinto dokumento negaliojimą (pvz., pagal BeurkG 6 paragrafą sandorio patvirtinimas yra negaliojantis, jei to sandorio dalyvis yra pats notaras, jo sutuoktinis ir pan.). Be to, pažymima, jog notaras gali tik tada atsisakyti tvirtinti sandorį, kai jis ar tam tikros jo nuostatos neabejotinai būtų niekinės (vok. *nichtig*). Jei notaras abejoja dėl sandorio galiojimo, jis

leidžiama spręsti dėl jo negaliojimo (pavyzdžiui, dėl klaidos, apgaulės ar grasinimo sudaryti sandoriai). Medikus, D. Allgemeiner Teil des BGB. 9. Auflage. Heidelberg: C.F. Müller Verlag, 2006, Rn. 487-489.

⁴³ Litzemberger, W. In Bamberger/Roth, Beck'scher Online-Kommentar. BeurkG § 4. 15. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2009, Rn. 1-10. Žiūrėta 2009-12-03. http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FBeckOK_ZivR_15%2FBEURKG%2Fcont%2Fbeckok.BEURKG.p4.gIII.g11.htm.

⁴⁴ Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch das Gesetz vom 28. September 2009 (BGBl. I S. 3161) geändert worden ist.

turi jį patvirtinti, tačiau kartu pagal BeurkG 17 paragrafo 1 dalį turi išaiškinti savo abejones šalims ir tai pažymėti raštu.

- Antra, kai tai būtų profesinės pareigos pažeidimas. Čia kalbama apie privalomas BeurkG nuostatas.

- Trečia, kai notaras nustato, kad sandoris yra ar gali būti nusikaltimo baudžiamosios teisės prasme dalis. Notarui svarbu ne kvalifikavimas pagal baudžiamąją teisę, bet nesąžiningi sandorio tikslai.

- Ketvirta, kai siekiama nesąžiningų tikslų (vok. *unredliche Zwecke*). Formaliai žiūrint tai nebūtų nei profesinės pareigos pažeidimas, nei negaliojimo ar nusikaltimo atvejis, o labiau įstatymų apėjimas ar piktnaudžiavimas veikimo formos galimybėmis, kad tie nesąžiningi tikslai būtų pasiekti iš pirmo žvilgsnio teisinėmis priemonėmis. Taip pat šis pagrindas taikytinas tada, kai viena šalis išnaudoja kitos šalies susiklosčiusią sudėtingą situaciją (vok. *Zwangslage*) ar jai grasina ar notaras žino, jog tai, ką norima patvirtinti, yra netiesa.

R. Kanzleiter taip pat nurodo, jog notaras pirmiausia yra atsakingas už tai, kad jo paties ir šalių veiksmai būtų teisėti. Kur notaro veiksmų, šalių veiksmų ar šalių norėtų pasekmių teisėtumo nėra, notaras savo veikimo turi atsisakyti. Autorius nurodo tokius atvejus:⁴⁵ a) atsisakymas atlikti veiksmus, prieštaraujančius teisei; b) atsisakymas atlikti nesąžiningus veiksmus (vok. *Ablehnung unredlicher Amtshandlungen*); c) atsisakymas veikti, kai šalys siekia neleistinų ir nesąžiningų tikslų; d) siekis išvengti blogos reputacijos (vok. *Vermeidung des bösen Scheins*). Pirmasis iš minėtų pagrindų skirstomas dar smulkiau ir nurodoma, jog notaras turi atsisakyti veikti ypač tokiais atvejais:

- Kai sandoris būtų niekinis (vok. *nichtig*), pavyzdžiui, prieštarautų įstatyminiams draudimams ar gerai moralei (vok. *gegen die guten Sitten*) ar kitais pagrindais.

- Kai sandorį turi patvirtinti teismas ar kita institucija (vok. *Genehmigungsbedürftige Rechtsgeschäfte*), tai nėra pagrindas atsisakyti tvirtinti sandorį, net jei notaras mano, kad leidimas nebus išduotas. Priešingu atveju notaras imtųsi leidimą turinčios išduoti institucijos kompetencijai priklausančių veiksmų. Vis dėlto notaras turi pareigą šalims išaiškinti leidimo reikalingumo aplinkybę ir pažymėti tai raštu (BeurkG 18 paragrafas).

- Esant nuginčijamam sandoriui. Notaras turi netvirtinti sandorio, kuris galėtų būti nuginčijamas dėl suklydimo (vok. *wegen Irrtums*), nes jis turi perteikti tikrąją šalių valią ir užtikrinti, kad suklydimo būtų išvengta, kaip tai numato BeurkG 17 paragrafas. Notaras taip pat turi netvirtinti sandorio, kuris galėtų būti nuginčijamas dėl apgaulės ar grasinimo (vok. *wegen*

⁴⁵ Kanzleiter, R. In Schippel/Bracker, Bundesnotarordnung. BNotO § 14. 8. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2006. Rn. 9-22. Žiūrėta 2009-12-06. http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FSchiBraBNotOKo_8%2FBNNotO%2Fcont%2FSchiBraBNotOKo.BNotO.P14.IV.1.htm.

arglistiger Täuschung oder rechtswidriger Drohung), nes šiais atvejais siekiami tikslai prieštarautų sąžiningumo reikalavimui pagal BNotO 14 paragrafo 2 dalį (vok. *Gebot zur Redlichkeit*).

- Kai šalis neturi veiksnio. Jei notaras vis dėlto tokį sandorį patvirtintų, jis gali būti patraukiamas net baudžiamojon atsakomybėn už pagalbą sukčiaujant (vok. *Beihilfe zum Betrug*). Tačiau, jei sutartį nori sudaryti riboto veiksnio asmuo, bet su įstatyminio atstovo patvirtinimu, tai notaras nėra įpareigotas atsisakyti ją tvirtinti. Tokiu atveju jis tiesiog turi paskatinti šalis įtraukti tokią sąlygą į pačią sutartį.

- Kai nėra atstovavimo valdžios ar įgaliojimo veikti. Jei reikalingi pažymėjimai ar įgaliojimai nepateikiami ar iš jų turinio kyla abejonių, kad atstovavimas tikrai apima norimą sudaryti sandorį, notaras turi tai šalims paaiškinti ir esant reikalui paskatinti šalis įtraukti tokią sąlygą į dokumentą. O jei iš pateiktų dokumentų notaras nustato, jog ketinamo sudaryti sandorio atstovavimas ar įgaliojimas neapima ir kad vėlesnis įpareigotųjų patvirtinimas negalimas, tai notaras turi atsisakyti tvirtinti sandorį.

- Kai trūksta įrodymų dėl asmens tapatybės. Jei dėl asmenų tapatybės notaras yra ne visiškai įsitikinęs, tokiu atveju jis negali atsisakyti atlikti notarinių veiksmų. Jei jis visiškai nėra tikras šiuo klausimu, bet vis tiek iš jo reikalaujama imtis veiksmų, tai šiuos du aspektus notaras turi nurodyti raštu. Tai vis dėlto negalioja, kai prašoma patvirtinti parašą, nes asmens identiteto nustatymas būtent ir yra esminis tokio patvirtinimo tikslas. Taip pat notaras turi atsisakyti atlikti veiksmus remdamasis BNotO 14 paragrafo 2 dalimi, kai asmuo slepia savo tapatybę siekdamas nesąžiningų tikslų (vok. *unredliche Zwecke*).

- Kai notarui draudžiama atlikti veiksmus pagal BNotO 16 paragrafą ir BeurkG 3, 6, 7 paragrafus. Pavyzdžiui, notarui neleidžiama tvirtinti sandorio, kurio viena iš šalių yra pats notaras ar jo sutuoktinis ir pan.

- Kai numatomi kiti draudimai tvirtinti sandorius. Vienas iš tokių yra nurodymas notarui pagal BGB 925a paragrafą imtis tvirtinti tik tokius žemės perleidimo sandorius, kai pateikiami reikalingi BGB numatyti dokumentai arba jie gaunami pateikiant sandorį tvirtinti. Taip pat notaras turi netvirtinti sandorių, kurie užaina už jo veiklos teritorijos ribų, nebent jie atitiktų tam tikras BNotO numatytas sąlygas.

Apžvelgus Vokietijos mokslininkų pateiktus klasifikavimus galima apibendrinti, jog jie iš esmės nedaug kuo skiriasi. Į didesnes grupes suskirstomi bene vienodi konkretesni atvejai. Visi autoriai pabrėžia tokius atsisakymo tvirtinti sandorius pagrindus kaip niekinio ar nuginjamo sandorio galimybė, notaro pareigų pažeidimas, siekimas nesąžiningų tikslų. Aiškinamas kiekvienas iš pateiktų atvejų, pateikiami siūlymai, kaip notaras turėtų elgtis tose situacijose, kokį sprendimą priimti. Visa tai daroma remiantis konkrečiomis įstatymų nuostatomis, reglamentuojančiomis ne tik tam tikrų sandorių sudarymo ypatybes, bet ir notarų teises ir pareigas, jų veiklos taisykles.

Pažymėtina, jog Vokietijoje palyginti su Lietuva notaro veiklos reglamentavimas kiek išsamesnis. Jiems aktualūs ne tik BGB ar BNotO, bet ir kiti teisės aktai, pavyzdžiui, Notarų rūmų nutarimai (vok. *Richtlinien der Notarkammern*), Notarinių veiksmų atlikimo tvarka (vok. *Dienstordnung für Notare*) ir pan. Ypač svarbu paminėti, jog sandorių ir kitų dokumentų tvirtinimo tvarkai reglamentuoti skirtas netgi atskiras jau minėtas įstatymas – BeurkG.

Lietuvoje be Notariato įstatymo kai kurie klausimai daugiausia reguliuojami Teisingumo ministro įsakymais.⁴⁶ Vis dėlto svarbiausios notarų veiklos nuostatos randamos būtent Notariato įstatyme. Kita vertus, tai nereiškia, kad esamas reguliavimas apskritai netinkamas. Daugelį Vokietijos autorių minėtų pagrindų galima rasti ir Lietuvos teisės aktuose. Sandorių negaliojimo atvejus, šalių veiksnio, atstovavimo ar įgaliojimo klausimus reguliuoja CK. Didžioji dalis notaro teisių ir pareigų atliekant notarinius veiksmus bei pačių notarinių veiksmų atlikimo tvarka numatyta Notariato įstatyme. Pareigą užkirsti kelią nesąžiningiems tikslams būtų galima pagrįsti sąžiningumo principo įtvirtinimu CK bei bendro pobūdžio pareiga elgtis atidžiai ir rūpestingai. Paminėtini 2005 m. birželio 23 d. Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos direktoriaus įsakymu Nr. 53-V patvirtinti Notarams ir teisę atlikti notarinius veiksmus turintiems asmenims skirti nurodymai, kuriais siekiama užkirsti kelią pinigų plovimui (toliau – Nurodymai).⁴⁷ Nors Nurodymų sritis gana specifinė, t.y. siekiama užkirsti kelią pinigų plovimui, tačiau juose gana konkrečiai reglamentuotos notarų ir teisę atlikti notarinius veiksmus turinčių asmenų pareigos, aiškiai pasakoma kada ir kaip privaloma nustatyti kliento tapatybę, kaip privalo būti tvarkomas sandorių, pagal kuriuos gaunama ar mokama pinigų suma viršija 50 000 litų ar ją atitinkančią sumą užsienio valiuta, bei įtartinų sandorių registras, nustatoma pareiga saugoti reikalingus dokumentus ir pan. Susidaro įspūdis, jog svarbu kontroliuoti tik itin didelės vertės objektų civilinę apyvartą. Tačiau joje cirkuliuoja bei didelę jos dalį sudaro ir mažesnės vertės sandoriai. Be to, kiekvienas asmuo yra lygiavertis tos civilinės apyvartos dalyvis, kurio teisės ir teisėti interesai turi būti užtikrinti, o valstybės funkcijos taip pat tinkamai įgyvendinamos. Kita vertus, tokių Nurodymų buvimas vienareikšmiškai vertintinas teigiamai.

Taigi pamatas išskirti aiškius notarinių veiksmų atlikimo atsisakymo pagrindus ir užkirsti kelią notarų piktnaudžiavimui, o kartu ir šalių nesąžiningumui, yra. Tačiau rekomendacijų, kaip visa tai tinkamai ir veiksmingai įgyvendinti, trūksta. Tad siūlytina ir Lietuvoje teisės mokslo atstovams

⁴⁶ Aktualių notarams jų veiklą reglamentuojančių teisės aktų sąrašą galima rasti Lietuvos notarų rūmų tinklalapyje. Žiūrėta 2009-12-06. <http://www.notarurumai.lt/?item=nistat&aktoid=5330&lang=1>.

⁴⁷ Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos direktoriaus 2005 m. birželio 23 d. įsakymas Nr. 53-V „Dėl notarams ir teisę atlikti notarinius veiksmus turintiems asmenims skirtų nurodymų, kuriais siekiama užkirsti kelią pinigų plovimui, patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 83-3091. Nurodymai priimti vadovaujantis Lietuvos Respublikos pinigų plovimo prevencijos įstatymu. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 64-1502; 2003, Nr. 117-5318. Pažymėtina, kad rašant magistro baigiamąjį darbą jau buvo priimtas minėto įstatymo pakeitimo įstatymas ir galiojo nauja redakcija (Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 10-335).

bei teismams daugiau dėmesio skirti šių klausimų analizei ir formuoti aiškesnes notarų veiklos gaires. Tada ir šalys žinotų, ko gali iš notaro reikalauti ir kokios tų reikalavimų ribos, ir notaras galėtų tinkamai atlikti savo funkcijas, adekvačiai įvertinti kiekvieną situaciją.

1.3. Teisės atsisakyti tvirtinti sandorį pagrindų taikymo sąlygos

Toliau kalbant apie notarinių veiksmų atlikimo atsisakymo pagrindus, pažymėtina, kad ne visada paprasta juos iš karto atpažinti. Pirmiausia, turėdamos neteisėtų, nesąžiningų tikslų, apgaulingai elgtis gali šalys. Pats notaras taip pat gali būti ne itin atidus ar nepastebėti netikslumų tiesiog netyčia. Gali būti, kad negaliojimo pagrindai aptinkami priėmus dokumentus, ruošiantis sandorio tvirtinimui, peržiūrint sandorio sąlygas ir pan. Tačiau, manytina, jei notarui, pradėjusiam sandorio tvirtinimo procedūrą, kyla bent menkiausia abejonė dėl jos teisėtumo, tai dar negalima vienareikšmiškai teigti, kad jau atsirado pagrindas atsisakyti atlikti notarinius veiksmus. Notaras turi veikti remdamasis teisės aktais, vykdyti jam nustatytas pareigas, todėl negali atsisakyti tvirtinti sandorį tiesiog savo nuožiūra, kai jam atrodo, kad geriau netvirtinti sandorio, nei jį tvirtinti. Vokiškoje literatūroje taip pat nurodoma, kad notaras apie atsisakymo atlikti notarinius veiksmus pagrindus turi turėti tikrų žinių, kad vien tik įtarimo nepakanka. Be to, jis nėra įpareigotas atlikti kokius nors specialius tyrimus. Notaras gali pasitikėti šalių pateiktų faktinių duomenų teisingumu.⁴⁸

Jei notaras išsiaiškina visas reikalingas aplinkybes ir dar prieš patvirtindamas sandorį nustato atsisakymo atlikti šį notarinį veiksmap pagrindus, tai jam kyla pareiga pagal BeurKG 17 paragrafą išaiškinti ir suderinti viską su šalimis. Jei notarui to nepavyksta, jis turi galutinai atsisakyti tvirtinti sandorį⁴⁹ Taip yra tinkamai atliekama notaro prevencinė funkcija. Sudėtingiau yra tada, kai notaras patvirtina sandorį, ir tik vėliau sužino, kad vis dėlto buvo pagrindas atsisakyti jį tvirtinti. Situacija tampa komplikauta ir šalims, ir notarui. Patvirtinus sandorį šalims atsiranda abipusiai įsipareigojimai, o notaras taip pat negali savavališkai atšaukti savo nurodymų.⁵⁰ Taigi Vokietijoje

⁴⁸ Litzenburger, W. In Bamberger/Roth, Beck'scher Online-Kommentar. BeurKG § 4. 15. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2009, Rn. 7. Žiūrėta 2009-12-04. http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FBeckOK_ZivR_15%2FBEURKG%2Fcont%2Fbeckok.BEURKG.p4.gIII.Lhtm.

⁴⁹ Litzenburger, W. In Bamberger/Roth, Beck'scher Online-Kommentar. BeurKG § 4. 15. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2009, Rn. 8. Žiūrėta 2009-12-04. http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FBeckOK_ZivR_15%2FBEURKG%2Fcont%2Fbeckok.BEURKG.p4.gIII.Lhtm.

⁵⁰ Winkler, K. Der Notar im Spannungsverhältniss zwischen Tätigkeitspflichten und Amtsverweigerung. MittBayNot. 1998, Heft 3: 143. Žiūrėta 2009-12-03. <http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata\zeits\mittbaynot\1998\cont\mittbaynot.1998.141.1.htm&pos=0&hlwords=notar%C3%90im%C3%90spannungsverh%C3%A4ltnis%C3%90Spannung%C3%90Verh%C3%A4ltnis#xhllhit>.

notaras gali parengto dokumento ar nuorašo atsisakyti arba atsisakyti perduoti duomenis apie juos į atitinkamus registrus, jei tokia pareiga yra numatyta.⁵¹

Paprasčiau yra tada, kai abi šalys kartu reikalauja nebepateikti patvirtinto sandorio duomenų į atitinkamus registrus, nors tai būtų įmanoma. Taigi notaras gali arba duomenų registrams nepateikti, arba tuos duomenis iš jų atsiimti, jei yra galimybė. Taip pat jis turi išpėti šalis apie delsimo pateikti duomenis registrams pasekmes, nes, pavyzdžiui, daugelis susitarimų įsigalioja tik juos įregistravus.⁵² Jei savo nurodymus patvirtintoje sutartyje atšaukia tik vienas iš jos dalyvių, tai notaras iš esmės negali atsisakyti vykdyti tolimesnių veiksmų. Kita vertus, jis negali ir visiškai tokio pranešimo ignoruoti, nes gali paaiškėti, kad sandoris buvo niekinis ir jau iš pat pradžių negalėjo būti sudarytas. Tokioje situacijoje notarui siūloma atsakyti į keletą klausimų:

- apie kokią pagrindą yra kalbama (niekinio ar nuginkijamo sandorio ir kt.);
- ar gautos žinios yra tikros, ar tik abejotinos, galimos ir pan.;
- koks žinių apie galimą pagrindo atsisakyti tvirtinti sandorį buvimą šaltinis. Tai gali būti vienos ar abiejų šalių, ar kitos institucijos pranešimas;
- kokių tolimesnių veiksmų turi imtis notaras.⁵³

Taigi situacijų yra daug ir įvairių, klausimų – taip pat. Tačiau, ką kiekvienu tokiu atveju daryti notarui, atsakyti žymiai sunkiau. Situacijos iš pirmo žvilgsnio gali būti panašios, tačiau kiekviena jų turi įvairių papildomų aplinkybių, kurios gali turėti reikšmės galutiniam sprendimui.

Pirmiausia notaro veiksmai siejami su įstatymuose numatyta išaiškinimo pareiga. Lietuvoje ji numatyta Notariato įstatymo 30 straipsnyje. Vokietijoje tokią pareigą reglamentuoja BeurkG 17 paragrafas, kuriame jau iš karto numatyta, kad, jei kyla abejonių dėl sandorio atitikimo įstatymams ar tikrajai šalių valiai, tai turi būti aptarta su šalimis, o jei šios vis tiek nori tokį sandorį tvirtinti, tai notaras turi pateiktus išaiškinimus išdėstyti raštu. Lietuvoje tokios nuostatos nėra. Minėtame Notariato įstatymo 30 straipsnyje kalbama tik apie tai, jog sandorio sudarymo protokolas gali būti rašomas, jei sandoris sudėtingas. Tačiau, manytina, kad tokia praktika būtų galima pasinaudoti ir probleminėse situacijose dėl sandorio galiojimo, taip pat tai praverstų įrodinėjant notaro atsakomybės, kai jo patvirtintas sandoris pripažįstamas negaliojančiu, sąlygų nebuvimą.

⁵¹ Litzenburger, W. In Bamberger/Roth, Beck'scher Online-Kommentar. BeurkG § 4. 15. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2009, Rn. 9. Žiūrėta 2009-12-04. http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FBeckOK_ZivR_15%2FBEURKG%2Fcont%2Fbeckok.BEURKG.p4.gllL.htm

⁵² Winkler, K. Der Notar im Spannungsverhältniss zwischen Tätigkeitspflichten und Amtsverweigerung. MittBayNot. 1998, Heft 3: 144. Žiūrėta 2009-12-03. <http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata\zeits\mittbaynot\1998\cont\mittbaynot.1998.141.1.htm&pos=0&hlwords=notar%C3%90im%C3%90spannungsverh%C3%A4ltnis%C3%90Spannung%C3%90Verh%C3%A4ltnis#xhlhit>.

⁵³ Winkler, K. Der Notar im Spannungsverhältniss zwischen Tätigkeitspflichten und Amtsverweigerung. MittBayNot. 1998, Heft 3: 144-148. Žiūrėta 2009-12-03. <http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata\zeits\mittbaynot\1998\cont\mittbaynot.1998.141.1.htm&pos=0&hlwords=notar%C3%90im%C3%90spannungsverh%C3%A4ltnis%C3%90Spannung%C3%90Verh%C3%A4ltnis#xhlhit>.

Kita vertus, kyla klausimas, kokia turi būti tokio išaiškinimo apimtis. Kaip turi veikti notaras, kad nepažeistų kitų savo pareigų, pavyzdžiui, pareigos būti nešališkam ar užtikrinti informacijos slaptumą. Pirmiausia nurodoma, jog notaras turi pasikliauti šalių pateikiamais duomenimis, jei nėra pagrindo kilti abejonėms. Be to notaras turi išaiškinti šalims teisinius sandorio aspektus, o ne galimas ekonomines jo pasekmes ar riziką. Jei yra ne vienas pasirinkimo variantas, notaras turi nurodyti saugųjį.⁵⁴ Naujausioje literatūroje pripažįstama, jog notaras turi aptarti su šalimis kilusias abejones dėl sandorio atitikimo įstatymams ar negaliojimo, tačiau, kalbant apie galutinį apsisprendimą, sakoma, jog notaras iš daugelio galimų teisinių variantų turi šalims nurodyti tą, kuris yra mažiausiai pavojingas ir kurį pasirinkus galimybė atsirasti nuostoliams yra mažiausia, t.y. notaras turi parinkti saugiausią kelią (vok. *den „sichersten“ Weg wählen*).⁵⁵ Pagal Vokietijos Aukščiausiojo Teismo praktiką notaras taip pat nėra įpareigotas šalims pasiūlyti visus galimus saugius modelius. Jis gali apsiriboti išvardijimu tų realių variantų, kurie labiausiai atitinka sandorio turinį ir šalių valią.⁵⁶

Kalbant apie išaiškinimo pareigos santykį su informacijos slaptumo užtikrinimo ir nešališkumo pareigomis, pažymėtina, kad pirmoji tam tikrais atvejais turi pirmenybę prieš kitas dvi. Pavyzdžiui, jei notaras atpažįsta apgaulę ar grasinimą, jis nėra saistomas tylėjimo pareigos ir privalo su šalimis išsiaiškinti. Tai grindžiama notaro kaip išankstinės teisinės priežiūros atstovo nuostata bei nepatyrusios šalies apsauga (BeurkG 17 paragrafas).⁵⁷ Notarinių veiksmų slaptumo užtikrinimo pareigą nustato ir Notariato įstatymas, priešingai nei pareigą notarui būti nešališkam. Štai BNotO 14 paragrafe nustatyta, jog notaras yra ne kurios nors šalies atstovas, bet nepriklausomas ir nešališkas šalių kuratorius (vok. *unabhängiger und unparteiischer Betreuer der Beteiligten*). Lietuvoje akcentuojamas notarų nepriklausomumas, siejant jį su valstybinės valdžios bei valdymo institucijų įtaka (Notariato įstatymo 12 str.). Tačiau tai vargu ar atleidžia notarą nuo objektyvumo principo laikymosi ir pareigos tvirtinti tik suderintą visų sandorio šalių valią, o ne kurios nors vienos iš jų.

⁵⁴ Langenfeld, G. Notarieller Beurteilungsspielraum und gerichtliche Nachprüfung - Zu den Grenzen der gerichtlichen Kontrolle von Prüfungs- und Belehrungspflichten des Notars. BWNotZ. 1990, Heft 5-6: 103. Žiūrėta 2009-12-04. <http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata\zeits\bnnotz\1990\cont\bnnotz.1990.101.1.htm&pos=0&hlwords=notarieller%20beurteilungsspielraum%20Beurteilung%20Spielraum%20und%20gerichtliche%20nachpr%C3%BCfung#xhlhit>

⁵⁵ Kapsa, B. In Geigel, Haftpflichtprozess. 20. Kapitel. Haftung für Amtspflichtverletzungen. 25. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2008, Rn. 257. Žiūrėta 2009-12-04. http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FGeiHdbHaftPflProz_25%2FMono%2Fcont%2FGeiHdbHaftPflProz.GeiHdbHaftPflProz_20.II.2.a.htm.

⁵⁶ Kapsa, B. Aktuelle Probleme des Notarhaftungsrechts in der Rechtsprechung des Bundesgerichtshofs. RnotZ. 2005, Heft 12: 594. Žiūrėta 2009-12-04. <http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata\zeits\rnotz\2005\cont\rnotz.2005.592.1.htm&pos=0&hlwords=aktuelle%20probleme%20Problem%20notarhaftungsrechts%20Notar%20Haftung%20Recht%20rechtsprechung%20bundesgerichtshofs#xhlhit>.

⁵⁷ Winkler, K. Der Notar im Spannungsverhältnis zwischen Tätigkeitspflichten und Amtsverweigerung. MittBayNot. 1998, Heft 3: 143. Žiūrėta 2009-12-03. <http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata\zeits\mittbaynot\1998\cont\mittbaynot.1998.141.1.htm&pos=0&hlwords=notar%20im%20spannungsverh%C3%A4ltnis%20Spannung%20Verh%C3%A4ltnis#xhlhit>.

Tačiau notaras gali patekti į situaciją, kai vykdant išaiškinimo pareigą jam bus primetamas šališkumas, arba, atvirkščiai, jei laikysis nešališkumo pareigos, gali būti apkaltintas pareigos išaiškinti pažeidimu. Nurodoma, jog Vokietijos Aukščiausiojo Teismo praktika šiuo klausimu taip pat nėra vienareikšmiška.⁵⁸

Akivaizdu, kad situacijos, susijusios su notaro veiklos ir atsakomybės klausimais, pasižymi kazuistiškumu. Iš atliktos analizės matyti, kad vienais atvejais gali būti atsižvelgiama į aukštų rūpestingumo standartų taikymą notarui, kitais atvejais notaro atsakomybės taikymas gali būti aiškinamas ne taip griežtai, paliekant daugiau laisvės sandorio šalims nustatyti savo teises ir pareigas, o notarą įpareigojant išaiškinti reikšmės turinčias aplinkybes ir teises veiksmų pasekmes. Vis dėlto turi būti ieškoma atsakomybės naštos paskirstymo ir pusiausvyros. Per griežta notaro atsakomybė ir visiškas pagrindų atsisakyti tvirtinti sandorį susiaurinimas gali lemti šalių piktnaudžiavimą savo teisėmis ir, atvirkščiai, toks teisinis reguliavimas ir praktika, kai notaras gali elgtis vien savo nuožiūra, gali suteikti nepagrįstų sandorio netvirtinimo pagrindų ir nepateisinti civilinės apyvartos dalyvių teisinio saugumo lūkesčių.

Taigi, kaip pastebi K. Winkler, notaro veikla nuolat yra įtempta renkantis tarp pareigos tvirtinti sandorį ir pareigos atsisakyti tai daryti.⁵⁹

1.4. Atsisakymo tvirtinti sandorį apskundimas

Pažymėtina, jog notarui atsisakius tvirtinti sandorį, šalims suteikiamas dar vienas saugiklis, t.y. jos gali tokį atsisakymą apskūsti. Minėta galimybė numatyta tiek Lietuvos, tiek Vokietijos įstatymuose.

Notariato įstatymo 41 straipsnyje nustatyta, jog suinteresuotas asmuo, kuris mano, kad atliktas notarinis veiksmas arba atsisakymas atlikti notarinį veiksma yra neteisingas, turi teisę jį apskūsti teismui pagal notaro biuro buvimo vietą. Konkrečiau ši procedūra reglamentuota Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso⁶⁰ (toliau – CPK) V dalyje. CPK 442 straipsnyje nurodyta, jog bylos dėl notarų veiksmų apskundimo nagrinėjamos ypatingosios teisenos tvarka. O CPK 511

⁵⁸ Langenfeld, G. Notarieller Beurteilungsspielraum und gerichtliche Nachprüfung - Zu den Grenzen der gerichtlichen Kontrolle von Prüfungs- und Belehrungspflichten des Notars. BWNNotZ. 1990, Heft 5-6: 103-104. Žiūrėta 2009-12-04. <http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata\zeits\bwnotz\1990\cont\bwnotz.1990.101.1.htm&pos=0&hlwords=notarieller%20beurteilungsspielraum%20Beurteilung%20Spielraum%20und%20gerichtliche%20nachpr%C3%BCfung#xhlhit>.

⁵⁹ Winkler, K. Der Notar im Spannungsverhältniss zwischen Tätigkeitspflichten und Amtsverweigerung. MittBayNot. 1998, Heft 3: 141. Žiūrėta 2009-12-03. <http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata\zeits\mittbaynot\1998\cont\mittbaynot.1998.141.1.htm&pos=0&hlwords=notar%20im%20spannungsverh%C3%A4ltnis%20Spannung%20Verh%C3%A4ltnis#xhlhit>.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340.

straipsnyje, kaip ir Notariato įstatyme, įtvirtinta nuostata, kad gali būti skundžiamas ir atliktas notarinis veiksmas, ir atsisakymas notarinį veiksma atlikti notaro darbo vietos apylinkės teismui. Jei teismas skundą patenkina, jis įpareigoja notarą veiksma atlikti (CPK 513 str. 1 d.). Pažymėtina, jog teismų praktika dėl atsisakymo atlikti notarinį veiksma, tuo labiau dėl atsisakymo tvirtinti sandorį, nėra gausi. Dažniausiai į teisma kreipiamasi dėl to, jog notaras atsisakė išduoti paveldėjimo teisės liudijimą. Tokiais atvejais teisma situacija vertina remdamiesi Notariato įstatymo 1 straipsniu, pagal kurį notaras tvirtina neginčijamas fizinių ir juridinių asmenų subjektines teises ir juridinius faktus. Tad, jei kyla ginčas tarp esamų ar galimų įpėdinių dėl palikimo dalių ar nėra visiškai aišku dėl to, ar asmuo tikrai turi teisę į palikimą, paprastai asmenų skundai dėl notaro atsisakymo atlikti veiksmus netenkinami, tai grindžiant jau minėtame Notariato įstatymo 40 str. numatyta notaro teise į tokį veiksmo atsisakyma, kai jo atlikimas prieštarauja įstatymams ar neatitinka jų reikalavimų.⁶¹ Vis dėlto, manytina, kad paveldėjimo teisės liudijimo išdavimas yra ne sandoris, o vienas iš kitų notarinių veiksmų, todėl minėti atvejai toliau nebus nagrinėjami.

Kalbant apie sandorių tvirtinimą, paminėtina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 4 d. nutartis⁶² byloje, kurioje notarė atsisakė tvirtinti buto dalies pirkimo-pardavimo sutartį ne su bendraturčiu, o su kitu asmeniu, nes pareiškėjas (pardavėjas), būdamas ginčo buto kambario savininkas ir bendrojo naudojimo patalpų bendraturtis, apie ketinimą parduoti savo dalį ne bendraturčiui turėjo informuoti raštu per notarą kitą bendraturtį ir, tik šiam atsisakius pasinaudoti savo pirmenybės teise pirkti, turėjo teisę parduoti savo dalį bet kuriam asmeniui, tačiau minėtos pareigos nevykdė. Visų instancijų teisma padarė tokią pačią išvadą, kad notarės atsisakymas atlikti notarinį veiksma buvo teisėtas. Priešingu atveju būtų patvirtintas įstatymų reikalavimų neatitinkantis sandoris, o notarė pažeistų savo pareigą būti atidžia ir rūpestinga ir būtų neatlikusi savo funkcijų taip, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų.

Svarbi yra ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutartis byloje, kurioje notarė atsisakė notariškai patvirtinti pirkimo-pardavimo sutarties, registruotos viename iš notarų biurų, papildymą pirkėjus identifikuojančiais duomenimis. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pritarė pirmos ir antros instancijos teismų padarytai išvadai, jog šis atsisakymas buvo neteisėtas. Teismas nurodė, jog notaro pareiga nustatyti asmenų, kurie prašo atlikti notarinius veiksmus, jų atstovų tapatybę nustatyta Notariato įstatymo 31 straipsnyje, konkrečiai – pareiga reikalauti asmens, kuriam atliekamas notarinis veiksmas asmens kodo arba gimimo datos yra nustatyta Notariato įstatymo 37

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje *J. T. v. A. R. P.* (bylos Nr. 3K-3-287/2007 m.); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje *N. J. v. G. Š.* (bylos Nr. 3K-3-377/2007 m.); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje *I. L. v. Vilniaus rajono 3-ojo notarų biuro notaras P. V., I. T.* (bylos Nr. 3K-3-588/2004 m.).

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Marginalas“ v. Mažeikių rajono 1-ojo notarų biuro notarė R. R.* (bylos Nr. 3K-3-549/2008 m.).

straipsnyje. Taip pat Teismas nepagrįstu laikė notarės argumentą, jog notariškai tvirtinti sutarties papildymą daiktinių teisių įgijėjų identifikaciniais duomenimis galima tik CK 6.223 straipsnyje nustatyta tvarka, nes techninio pobūdžio pataisymai sutartyje, jeigu visos kitos sutarties sąlygos lieka nepakitusios, nelaikoma sutarties pakeitimu. Be to, ši nutartis reikšminga tuo, jog joje šiek tiek pasisakyta apie teisę skųsti atsisakymą atlikti notarinį veiksma apskritai. Pakartota įstatyminė nuostata, jog apskundimo teismui objektas gali būti ne tik atliktas notarinis veiksmas, bet ir atsisakymas atlikti notarinį veiksma. Aptarta notaro atsisakymo atlikti notarinį veiksma išraiškos forma, kuri gali būti tiek rašytinė, kai to prašo asmuo, kuriam atsisakyta atlikti notarinį veiksma (Notariato įst. 40 str. 2 d.), tiek žodinė ar išreikšta neveikimu, tačiau aiškiai parodanti notaro nuostata atsisakyti atlikti notarinį veiksma. Be to, atkreiptas dėmesys ir į tai, jog turi būti laikomasi terminų tokiam skundai pareikšti. Pažymėtina, kad nuo 2009 m. balandžio 1 d. galioja nauja CPK 512 straipsnio, nustatančio skundo padavimo terminus, redakcija,⁶³ t.y. skundas dėl notarinių veiksmų gali būti paduodamas ne vėliau kaip per dvidešimt dienų nuo tos dienos, kurią skundą pateikiantis asmuo sužinojo ar turėjo sužinoti apie atsisakymą skundžiamą veiksma atlikti, bet ne vėliau kaip per devyniasdešimt dienų nuo skundžiamo veiksmo atlikimo. Prieš šį pakeitimą galiojo atitinkamai dešimties ir trisdešimties dienų terminai.

Vokietijoje teisė apskųsti atsisakymą atlikti notarinį veiksma įtvirtinta BNotO 15 paragrafo 2 dalyje. Tačiau ši norma, kitaip nei Notariato įstatyme, neapima atlikto notarinio veiksmo, o numato skundo padavimą tik tuo atveju, jei notaras atsisako atlikti notarinius veiksmus. Skundas pagal šią normą taip pat turi būti pateikiamas tam pirmos instancijos teismui, kurio veiklos teritorijoje notaras turi savo buveinę. Šalys taip pat turi nurodyti, kad notaras neteisingai atsisakė tvirtinti sandorį, o teismas gali nurodyti notarui jį patvirtinti arba, jei sandoris patvirtintas, tai įpareigoti perduoti duomenis į atitinkamus registrus.⁶⁴ Įdomu tai, kad pagal tokį skundą Vokietijoje notaras nelaikomas atsakovu, kita šalimi ar proceso dalyviu apskritai. Nurodoma, jog tokio vaidmens suteikimas prieštarautų notariato esmei, notaro nešališkumo įsipareigojimui, todėl notaras tokio skundo atveju prilyginamas pirminei instancijai, į kurią asmuo kreipiasi su prašymu ir kurios atsisakymas atlikti tam tikrą veiksma yra skundžiamas.⁶⁵ Taip pat pažymima, jog priklausomai nuo skundo dėl

⁶³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 512, 609, 610, 632, 756 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir 652 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas. Valstybės žinios. 2008, Nr. 138-5446.

⁶⁴ Litzemberger, W. In Bamberger/Roth, Beck'scher Online-Kommentar. BeurG § 4. 15. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2009, Rn. 10. Žiūrėta 2009-12-03. http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FBeckOK_ZivR_15%2FBEURKG%2Fcont%2Fbeckok.BEURKG.p4.gllV.htm.

⁶⁵ Reithmann. In R. In Schippel/Bracker, Bundesnotarordnung. BNotO § 15 [Amtsverweigerung]. 8. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2006, Rn. 78. Žiūrėta 2009-12-09. http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata%2Fkomm%2FSchiBraBNotOKo_8%2FBNotO%2Fcont%2FSchiBraBNotOKo.BNotO.P15.D.2.htm.

atsisakymo atlikti notarinį veiksma nagrinėjimo baigties gali atsirasti pagrindas ir ieškiniui dėl atsakomybės.⁶⁶

Manytina, kad atsisakymo atlikti notarinį veiksma atveju ši apskundimo galimybė turėtų būti veiksminga civilinės apyvartos teisėtumo ir stabilumo užtikrinimo priemonė. Jei notaras iš tikrųjų be pakankamo pagrindo atsisakė tvirtinti sandorį, tai teismas jį įpareigos tai padaryti. Kita vertus, jei norimas tvirtinti sandoris iš tikrųjų neatitinka įstatymų reikalavimų, tai būtų išsiaiškinta dar tokio sandorio nepatvirtinus, šalys būtų apsaugotos nuo įsipareigojimų pagal galimai neteisėtą sandorį, nebereikėtų griauti susiklosčiusių santykių, jei sandorio neteisėtumas būtų išaiškintas po jo sudarymo ir patvirtinimo, taip pat galimai būtų išvengtas civilinės atsakomybės taikymo notarui klausimas, priešingai nei pripažinus notaro tvirtintą sandorį negaliojančiu.

⁶⁶ Schramm, S. In Schippel/Bracker, Bundesnotarordnung. BNotO § 19. 8. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2006, Rn. 167. Žiūrėta 2009-12-09. http://beck-online.beck.de/default.aspx?vpath=bibdata%2Fkomm%2FSchiBraBNotOKo_8%2FBNotO%2Fcont%2FSchiBraBNotOKo.BNotO.P19.VI.htm.

2. Notaro atsakomybė sandorių negaliojimo kontekste

2.1. Asmeninės atsakomybės principas kaip vienas iš pagrindinių notaro veiklos principų

Kaip jau minėta, asmeninės notaro atsakomybės principu vadovaujasi išimtinai lotyniškojo notariato modelį pasirinkusios valstybės, taigi tiek Lietuva, tiek Vokietija. Pagal šį principą notaras veikia savo rizika. Tai reiškia, kad civilinės atsakomybės požiūriu notaras nelaikomas valstybės pareigūnu, jis atsako už asmenims padarytą žalą bendrais pagrindais, ir šios atsakomybės dydžio įstatymai neriboja.⁶⁷ Šio principo įtvirtinimą Lietuvoje galima išvelgti Notariato įstatymo 16 straipsnyje, reglamentuojančiame notaro atsakomybę: „notaras atsako <...> už savo, savo atstovo ir notaro biuro darbuotojų kaltais veiksmais <...> asmenims padarytą žalą, vykdant notaro profesinę veiklą“. Dar konkretesnė nuoroda daroma BNotO 19 paragrafo 1 pastraipoje, kur be to, kad notaras turi atlyginti padarytą žalą, nurodoma, jog valstybė už notarą neatsako. Tokios nuostatos Lietuvos teisės aktuose nėra, tačiau tai bene ryškiausiai principo turinį atskleidžiantis aspektas. Tokia valstybės atsakomybės, kuri galioja, pavyzdžiui, valstybės tarnybos atveju, išimtis Vokietijoje aiškinama kaip valstybės atsakomybės apribojimas, pripažintas teisės, nes Vokietijos Federacijos Konstitucinio Teismo sprendimu Valstybės atsakomybės įstatymo⁶⁸ paskelbimas niekiniu (vok. *das vom Bundesverfassungsgericht mit Urteil <...> für nichtig erklärte Staatshaftungsgesetz*) būtent ir leido BNotO 19 paragrafe įtvirtinti asmeninę notaro atsakomybę.⁶⁹ Kita vertus, galima būtų kelti klausimą, ar tokios nuostatos dėl valstybės atsakomybės nebuvimo BNotO įtvirtinimas nėra perteklinis. Tačiau, jei atsižvelgsime konkrečiai į minėtas istorines aplinkybes, atsakymas, matyt, būtų neigiamas. Be to, Vokietijoje vienas iš atvejų, kai valstybės atsakomybė, reglamentuota Vokietijos Konstitucijos⁷⁰ (vok. *Grundgesetz*, toliau – GG) 34 paragrafe ir BGB 839 paragrafe, nekyla, būtent ir yra tas, kai tai aiškiai numato įstatymas, šiuo atveju BNotO.⁷¹ Lietuvos Respublikos notariato įstatyme tokia nuostata nebūtų reikalinga, nes yra pakankamai aiškiai išskirta notaro civilinė (asmeninė) atsakomybė ir antroje minėto Notariato įstatymo 16 straipsnio dalyje išskiriami atvejai, kai notaras atsako kaip valstybės pareigūnas, t.y. už tuos teisės aktų pažeidimus,

⁶⁷ Baranauskas, E. Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai. *Jurisprudencija*. 2003, 37(29): 60.

⁶⁸ Staatshaftungsgesetz. *Bundesgesetzblatt*. 1981, I 553.

⁶⁹ Schramm, S. In Schippel/Bracker, Bundesnotarordnung. BNotO § 19. 8. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2006, Rn. 149. Žiūrėta 2009-12-04. http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata\komm\schibrabnotoko_8\bnoto\cont\schibrabnotoko.bnoto.p19.iv.1.htm&pos=52&hlwods=schramm%C3%90schippel%2fbracker#xhlhit.

⁷⁰ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 100-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das zuletzt durch das Gesetz vom 29. Juli 2009 (BGBl. I S. 2248) geändert worden ist.

⁷¹ Markesinis, B. S.; Unberath, H. *The German Law of Torts. A Comparative Treatise*. Oregon: Hart Publishing Oxford and Portland, 2002, p. 894.

kai taikoma baudžiamoji ar administracinė atsakomybė. Vis dėlto ir Vokietijoje galima rasti išimčių. Valstybė gali atsakyti tuo atveju, jei žala atsiranda dėl nepakankamos valstybės institucijų atliekamos notaro veiklos priežiūros.⁷² Situaciją iliustruoja OLG Schleswig-Holstein sprendimas⁷³ byloje, kurioje bankas (ieškovas) pateikė ieškinį žemei⁷⁴ nurodydamas, jog dėl netinkamos notaro veiklos priežiūros ieškovui buvo padaryti nuostoliai. 1989 m. kovo mėnesį kompetentingos institucijos atliko notaro veiklos tyrimą, buvo nustatyta nemažai pažeidimų, už kuriuos turėjo būti laikinai sustabdyti notaro įgaliojimai, tačiau reikiamų priemonių nesiimta. O 1989 metų spalį tas pats notaras patvirtino fiktyvią pirkimo-pardavimo sutartį, jos pagrindu ieškovas pervedė į notaro sąskaitą pinigus, kuriuos notaras pasisavino. Teismas nurodė, kad net tuo atveju, jei minėta sutartis būtų buvusi patvirtinta anksčiau nei 8 mėnesiai po notaro veiklos patikrinimo, esant tinkamai notaro veiklos priežiūrai jo įgaliojimai vis tiek būtų buvę sustabdyti ir tokios sutarties notaras nebūtų turėjęs galimybės patvirtinti, taigi nebūtų atsiradęs ir pagrindas bankui pervesti pinigus į notaro sąskaitą.

Taip pat įdomus yra Vokietijos žemės Baden-Württemberg atvejis, kur atskirą grupę sudaro notarai kaip valstybės tarnautojai. Čia valstybės atsakomybė su atgręžtinio reikalavimo teise kyla esant notaro pareigos pažeidimui tyčia ar dėl didelio neatsargumo.⁷⁵

Taigi asmeninės notaro atsakomybės principas yra pagrindas kalbant apie tos atsakomybės taikymą ir jos sąlygų aiškinimą. Viena vertus, jis suteikia notarui visišką nepriklausomybę nuo valstybės, ypač ekonominiu atžvilgiu, leidžia savo veiklą pritaikyti privačių asmenų poreikiams, kita vertus, įpareigoja laikytis vis griežtesnių atidumo ir rūpestingumo standartų, vengti net mažiausios klaidos, itin kruopščiai aiškintis šalių valią sudarant sandorius, kad nė vienas iš dalyvaujančių subjektų nebūtų suklaidintas ir išvengtų nereikalingų ginčų, kad civilinėje apyvartoje nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų. Kai kurie autoriai netgi pasisako, jog „įstatymų leidėjas notarui nustato pačią griežčiausią atsakomybę“.⁷⁶

⁷²Schlee, H. In Beck'sches Notarhandbuch. Notarhaftung. 4. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2006, Rn. 3. Žiūrėta 2009-12-04. <http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata%2Fkomm%2FNotarHdb%2FMono%2Fcont%2FNotarHdb.Mono.M29.T4.htm>; Reinert, P. In Bamberger/Roth, Beck'scher Online-Kommentar. BGB § 839. 15. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2009, Rn. 31. Žiūrėta 2009-12-04. http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata\komm\beckok_zivr_15\bgb\cont\beckok.bgb.p839.glb.gli.gl2.glg.htm&pos=47&hlword_s=reinert%C3%90beck%60scher%C3%90online-kommentar#xhlhit.

⁷³ OLG Schleswig-Holstein, *Urteil* vom 26. 3. 1998 - 11 U 66/94. DNotZ. 1999, Heft 9: 726-731. Žiūrėta 2009-12-07. <http://beck-online.beck.de/default.aspx?typ=reference&y=300&z=DNotZ&b=1999&s=726>.

⁷⁴ Žemė (vok. *das Land*) – Vokietijos administracinis teritorinis vienetas.

⁷⁵ Schlee, H. In Beck'sches Notarhandbuch. Notarhaftung. 4. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2006, Rn. 3. Žiūrėta 2009-12-04. <http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata%2Fkomm%2FNotarHdb%2FMono%2Fcont%2FNotarHdb.Mono.M29.T4.htm>.

⁷⁶ Kuonis, P.; Nekrošius, V. Teisės saugos institucijos. Vilnius, 2001, p. 232.

Iš šio asmeninės notaro atsakomybės modelio pasirinkimo išplaukia kiti reikšmingi notarinei praktikai aspektai, išvardijami Vokietijos autorių.⁷⁷ Visų pirma, pačiam notarui tiesiogiai kyla pareigos atsakyti finansinės pasekmės. Antra, notarami dažnai veikia tose srityse, kur kalbama apie nemažas pinigų sumas. Didelės vertės pretenzijos nėra retenybė. Tautos mentalitetas skūstis taip pat auga. Be to, teisinių santykių dalyviai vis dažniau kompensacijų dėl galimų kilti nesklandumų ieško ne bendradarbiavimu, bet siekia atrasti naujų pinigų šaltinių, kuriems kaip puiki proga atsirasti panaudojama bet kokia notaro klaida. Trečia, didelė atsakomybės rizika daro įtaką ne tik notaro padėčiai apskritai, bet pirmiausia pačiam notarui kaip asmenybei. Kiekviena pretenzija notarui kaip laisvosios profesijos atstovui, neva jis savo veiksmais padarė klientui žalą, gali notarą stipriai paveikti asmeniškai. Galiausiai, griežti profesinių pareigų paisymo reikalavimai formuluojami ir teismų praktikoje. Vokietijos Aukščiausiasis Teismas tokią poziciją grindžia BeurkG 17 paragrafo 1 dalimi, kurioje be to, jog notaras turi išsiaiškinti šalių valią, išsiaiškinti joms sandorio esmę ir teisinę pasekmę bei tuos išaiškinimus pateikti aiškiai ir nedviprasmiškai raštu, numatyta, kad jis turi atkreipti dėmesį į tai, kad būtų išvengta klaidų ir abejonių ir kad nebūtų „nuskriaustos“ nepatyrusios šalys. Griežtesnius atidumo, atsargumo ir rūpestingumo reikalavimus notarui taiko ir Lietuvos teismai,⁷⁸ nutartyse nurodydami, jog notaro profesija, jo darbas, yra veikla, susijusi su didesne rizika padaryti žalą tiek savo, tiek ir trečiųjų asmenų turtui. Todėl dėl notarų veiklos reikšmingumo ir ypatingumo notarams taikytini griežtesni atidumo, atsargumo ir rūpestingumo reikalavimai.⁷⁹

2.2. Notaro atsakomybė filosofiniu požiūriu

Teisinė atsakomybė, nors ir būdama teisinė kategorija, negali būti išsamiai apibūdinta nesiremiant jos filosofiniu aiškinimu.⁸⁰ Ar teisinė pareiga atsakyti kyla vien dėl to, kad ją nustato teisės normos, ar tai moralinės pareigos formalus įtvirtinimas? Ar teisės normos yra tik išorinė vidinio asmens atsakomybės supratimo išraiška? Ar moralinė atsakomybė apskritai neturi reikšmės?

⁷⁷ Schlee, H. In Beck'sches Notarhandbuch. Notarhaftung. 5. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2009, Rn. 1. Žiūrėta 2009-12-04. http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FNotarHdb_5%2FMono%2Fcont%2FNotarHdb.K.I.htm.

⁷⁸ Baranauskas, E. Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai. *Jurisprudencija*. 2003, 37(29): 62.

⁷⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje V. K. v. J. Z. (bylos Nr. 2A-190/2009 m.); Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje S. K. v. *Vilniaus 9-ojo notaro biuro notarė O. A., UAB draudimo kompanija „PZU Lietuva“, AB „Lietuvos draudimas“* (bylos Nr. 2A-350/2007 m.); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje A. *Šulinskienė v. V. J. Martinauskienė* (bylos Nr. 3K-3-331/2001 m.).

⁸⁰ Mikelėnas, V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995, p. 3.

Teisės ir moralės santykis analizuojamas daugelio mokslininkų. Vieni teisės ir moralės santykį analizuoja kaip išorinio ir vidinio elgesio standartą šias socialines tvarkas atskirdami,⁸¹ kiti teigia, jog tokia nuomonė nėra teisinga, nes abiejų šių tvarkų normos lemia tiek vidinį, tiek išorinį elgesį.⁸² Tačiau vis dėlto teisės ir moralės sąsajų niekas neginčija. Tai galima pastebėti analizuojant ir notaro atsakomybės reglamentavimą.

Pirmiausia paminėtinas CK 1.5 straipsnis, įtvirtinantis civilinių teisinių santykių subjektams pareigą įgyvendinant savo teises bei atliekant pareigas veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus. Pareigą laikytis moralinio pobūdžio taisyklių nustato ir CK 6.263 straipsnis, kuriame sakoma, kad kiekvienas asmuo turi pareigą laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos. Taigi notarui galioja sąžiningumo principas, kuris reiškia, kad sąžiningas yra tas asmuo, kuris veikia rūpestingai, teisingai, t.y. kaip tokioje pačioje situacijoje elgtųsi *bonus pater familias*.⁸³ Kita vertus, notaras yra civilinės apyvartos stabilumo garantas, jam suteiktas pasitikėjimo autoritetas visuomenėje, todėl šios profesijos atstovui taikomi netgi aukštesni nei bendro pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai standartai. Pažymėtina, jog asmuo, paskirtas notaru, prieš pradėdamas eiti pareigas, prisiekia „<...> visada būti sąžiningas (-a) ir dorai vykdyti notaro (-ės) pareigas“.⁸⁴ Pavedimas tarnauti teisei ir moralei (vok. *Dienst an Rechts- und Sittenordnung*) buvo išreikštas jau senojoje teisinėje paskyrimo notaru formulėje: *Accipe potestatem condendi chartas publicas secundum leges et bonos mores*. Vykdydamas savo užduotis notaras turi rūpintis, kad teisiniame gyvenime būtų elgiamasi remiantis teise ir sąžiningumu (vok. *gemäß dem Recht und nach Treu und Glauben*), kad privati autonomija neprieštarautų teisei ir moralinei tvarkai.⁸⁵ Vokiškoje literatūroje nurodoma, kad tokios teisinės ir moralinės notaro profesijos pareigos pasekmė įtvirtinta BNotO 14 paragrafo 2 dalyje, kurioje numatyta galimybė atsisakyti atlikti notarinius veiksmus, kai tai nesuderinama su notaro pareigomis, ypač tada, kai siekiama akivaizdžiai neleistinų ir nesąžiningų tikslų.

Moralinių nuostatų vaidmuo turi reikšmės tada, kai nustatinėjamos civilinės atsakomybės sąlygos. Juk jei veiksmų teisėtumas ar neteisėtumas turi būti nustatomas analizuojant jų santykį ne su pasekmėmis, o su teise,⁸⁶ tai kyla klausimas, ar iš moralinio pobūdžio taisyklių pažeidimo gali

⁸¹ Mikelėnas, V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995; Leonas, P. Teisės enciklopedijos paskaitos. Sociologijos paskaitos. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005; Radbruch, G. Rechtsphilosophie. Heidelberg: C. F. Müller Verlag, 1999.

⁸² Kelsen, H. Grynoji teisės teorija. Vilnius: Eugrimas, 2002.

⁸³ Norkūnas, A. Sąžiningumo principo įgyvendinimas. *Jurisprudencija*. 2003, 42(34): 5.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 5 str. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 68-2651.

⁸⁵ Kanzleiter, R. In Schippel/Bracker, Bundesnotarordnung. BNotO § 14. 8. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2006, Rn. 9. Žiūrėta 2009-12-04. http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FSchiBraBNotOKo_8%2FBNotO%2Fcont%2FSchiBraBNotOKo.BNotO.P14.IV.1.htm.

⁸⁶ Mikelėnas, V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995, p. 102.

kilti notaro civilinė atsakomybė?⁸⁷ Kita vertus, aukščiau minėti aspektai rodo, jog moralinių nuostatų laikymosi pareiga jau įtvirtinta ir teisės aktuose, tad akivaizdu, kad moralės ir teisės keliami reikalavimai notarui koreliuoja tarpusavyje. Sudėtingiausia vis dėlto yra praktikoje rasti nustatytų pareigų, kai jos konkuruoja, laikymosi pusiausvyrą.

Sąžiningumo reikalavimas turėtų suteikti galimybę atsižvelgti ne tik į moralinius notaro atsakomybės aspektus, bet ir į vertybinius profesinės etikos kriterijus vykdant notarinę veiklą.⁸⁸ Kaip nurodo P. Leonas, „ir teisė, ir dorovė kilo iš elgimosi papročio (etikos). Pirmiausia dorovės liepimas buvo išorinio elgimosi papročio vykdymas.“⁸⁹ Taigi, nors etika ir teisė yra skirtingi dalykai, tačiau jų santykio klausimas vis dėlto keliamas. Nors „teoriškai <...> lyg ir pripažįstama, kad etikos nuostatos turi ar gali būti teisės šaltinis. Tačiau praktiškai, deja, taikant teisę, <...> paprastai vieninteliu teisės šaltiniu pripažįstamas tik norminis teisės aktas.“⁹⁰

Kadangi pritartina nuomonei, jog etikos, moralaus elgesio, doros nuostatos, kaip žmogiškosios esmės matmuo, kaip vertybių skalės žymeklis yra arba turėtų būti visuomet po ranka pačiam žmogui veikiant ar vertinant kitų bet kokią valingą veiklą, taip pat ir teisinėje realybėje, todėl ir magistro baigiamajame darbe paanalizuotini notarų etikos kodeksai.

Pirmiausiai paminėtinas Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodeksas (toliau – Kodeksas)⁹¹, į kurio nuostatas tvirtindamas sandorius notaras taip pat privalo atsižvelgti. Kodekso 1 str. nustatyta, jog notaras savo veikloje vadovaujasi principu, kad teisingumas yra įstatymų įstatymas ir užtikrina tvirtinamų sandorių ir dokumentų teisėtumą. Reikšmingas yra Kodekso 10 straipsnis, kuriame įtvirtinta, jog notaras visada objektyvus ir yra absoliutus šalių teisinio saugumo garantas. Jis visada privalo prisiminti, kad saugo ir gina ne vienos, o abiejų šalių įstatymui neprieštaraujančius interesus ir niekas, išskyrus įstatymus, negali įtakoti jo sprendimo. Štai čia nustatyta jau anksčiau minėta nešališkumo pareiga, konkuruojanti su išaiškinimo pareiga, kai sprendžiamas klausimas dėl atsisakymo tvirtinti sandorį. O pagal Kodekso 24 straipsnį notaras vadovaujasi nuostata, suformuluota Tarptautinės lotynų notarų sąjungos, kad be moralės ir sąžiningumo darbas notariate yra neįmanomas. Taip dar kartą pabrėžiama teisės ir moralės santykio reikšmė.

⁸⁷ Baranauskas, E. Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai. *Jurisprudencija*. 2003, 37(29): 60.

⁸⁸ Kanzleiter, R. In Schippel/Bracker, Bundesnotarordnung. BNotO § 14. 8. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2006, Rn. 19. Žiūrėta 2009-12-04. http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FSchiBraBNotOKo_8%2FBNotO%2Fcont%2FSchiBraBNotOKo.BNotO.P14.IV.1.b.htm.

⁸⁹ Leonas, P. Teisės enciklopedijos paskaitos. Sociologijos paskaitos. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 138.

⁹⁰ Butkus, G. Lietuvos etikos kodeksai, nuostatai, taisyklės. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 11.

⁹¹ Notarų rūmų susirinkimo 2000 m. kovo 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodekso pakeitimo“. Žiūrėta 2009-11-03. <http://www.notarurumai.lt/?item=200721153340&lang=1>.

Į minėtą Tarptautinę lotyniškojo notariato sąjungą (UINL) Lietuvos notariatas vienas pirmųjų Vidurio ir Rytų Europoje buvo priimtas jau 1994 m. vasario 11 d.⁹² Tai nevyriausybinė organizacija, vienijanti šalis, kurių notariatai priklauso lotyniškojo notariato sistemai. Jai priklauso ir Vokietijos notarų rūmai. Tad analizuotini ir UINL Notarų etikos principai (toliau – Principai).⁹³ Principų 10 straipsnio 1 dalis nustato notarui pareigą išaiškinti visus reikšmingus norimo sandorio aspektus, parinkti tinkamą teisinę formą sandorio šalių valiai įtvirtinti, patikrinti teisėtumą ir suteikti norimą ir reikiamą informaciją šalims, kad jos būtų įsitikinusios, jog jų priimti sprendimai atitinka tų sprendimų teisinį vertinimą. Principų 2 dalyje nurodoma, jog tam, kad notaras būtų pajėgus prisiimti savo veiklos riziką, jis sudaro atitinkamas draudimo sutartis.

2004 metais Lietuvos notariatas tapo Europos Sąjungos notariatų konferencijos (CNEU), kuri oficialiai reprezentuoja notaro profesiją Europos institucijose, nariu.⁹⁴ Juo yra ir Vokietijos notarų rūmai. Kadangi daugėja notarinių dokumentų su užsienio elementu, CNEU yra parengusi Europos notarų profesijos kodeksą, kad būtų užtikrinta Europos vartotojų apsauga tiek atliekant nacionalines operacijas, tiek operacijas su tarptautiniu elementu.⁹⁵ Šio Kodekso 1.2.2 straipsnyje nurodoma, kad notaras turi atlikti savo pareigas, kai to prašoma pagal įstatymus, jei nacionalinis reguliavimas nenumato draudimo veikti. Pagal Kodekso 2.4. straipsnį notaras turi sudaryti draudimo sutartį, kuri garantuotų iš jo profesinės veiklos kylančių nuostolių atlyginimą, nepriklausomai nuo to, ar veikla buvo vykdoma kilmės ar kitoje valstybėje.

Nors atsakomybės (profesinė) etika dažnai remiasi giliomis tradicijomis, vis dėlto yra kuriama pozityviai.⁹⁶ Tad, akivaizdu, jog poreikis remtis etikos nuostatomis yra. Nors kai kurios nuostatos panašesnės į notarų veiklos pareigines instrukcijas, o ne etikos normas, manytina, kad į jas reikėtų atsižvelgti. Tuo labiau, kad notarai veikia civilinėje apyvartoje, kur šalys laisvai disponuoja savo teisėmis ir laisvėmis, gali susitarti pačios be valstybės įsikišimo.

2.3. Civilinė notaro atsakomybė ir jos sąlygos

Šiandien jau aiškiau galima kalbėti apie atskirų rūšių, t.y. drausminės, administracinės, baudžiamosios ir civilinės, atsakomybės taikymą notarui. Tačiau pirminė formuluotė, kokia ji buvo

⁹² Notariato raida Europoje. Lietuvos notarų rūmai. Žiūrėta 2009-10-25.

<http://www.notarurumai.lt/?item=ist&id=9035&lang=1>.

⁹³ Grundsätze des notariellen Standesrechts (UINL). Žiūrėta 2009-12-04.

<http://uinl.net/presentacion.asp?idioma=ing&submenu=DEONTOLOGIA>.

⁹⁴ Notariato raida Europoje. Lietuvos notarų rūmai. Žiūrėta 2009-10-25.

<http://www.notarurumai.lt/?item=ist&id=9035&lang=1>.

⁹⁵ Europäischer Kodex des notariellen Standesrechts (CNEU). Žiūrėta 2009-12-04.

http://www.bnotk.de/Berufsrecht/Europ.Standesrichtlinien/Europaeische.Standesrichtlinien_dt.html.

⁹⁶ Butkus, G. Lietuvos etikos kodeksai, nuostatai, taisyklės. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 23.

įtvirtinta Notariato įstatyme atkūrus nepriklausomybę yra abstrakti ir lakoniška: „notaras, pažeidęs įstatymų ar kitų norminių aktų reikalavimus, įstatymų nustatyta tvarka traukiamas atsakomybėn.“⁹⁷ Vėliau padaryti trys šio straipsnio pakeitimai. 1994 metų redakcijoje nustatyta, jog notaras, atlikdamas šiame įstatyme numatytas funkcijas pažeidęs įstatymų bei kitų norminių aktų reikalavimus, atsako įstatymų nustatyta tvarka kaip valstybės pareigūnas.⁹⁸ Taigi klausimas dėl asmeninės civilinės atsakomybės taikymo notarui tarsi lieka neaiškus. Tačiau 1998 metais⁹⁹ jau atsiranda detalesnis reguliavimas, aiškiai nustatoma asmeninė notaro atsakomybė, išskiriamos atsakomybės rūšys. Ir tik 2003 metais¹⁰⁰ atsiranda norma, nedviprasmiškai nustatanti notaro civilinę atsakomybę, pagrindžianti asmeninį jos pobūdį. Kita vertus, įdomi yra Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. gegužės 16 d. nutartis¹⁰¹ byloje, kurioje draudimo bendrovė (atsakovė ir kasatorė) savo kasaciniame skunde nurodė, jog pagal žalos padarymo metu (1996 m. spalio 18 d.) galiojusią Notariato įstatymo redakciją atsakomybės subjektu už žalą, padarytą atliekant notarinius veiksmus, laikytina valstybė ir kad notaras turėtų atsakyti atgręžtine tvarka kaip valstybės pareigūnas. Vis dėlto, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nesutiko su tokiu kasacinio skundo argumentu. Teismas pasakė, kad esant pirminei šio straipsnio redakcijai notarams (valstybės pareigūnams) civilinė atsakomybė atsirasdavo bendrais pagrindais, t.y. galiojant abejoms įstatymo redakcijoms šiuos teisinius santykius reguliavo Civilinio kodekso normos. Taip pat Teismas savo poziciją grindė tuo, kad jau ir 1994 metų Notariato įstatymo redakcija įpareigojo notarus apsidrausti dėl galimo ieškinio, kas rodo, kad įstatymų leidėjas dar iki nagrinėjamų įvykių (1996 m spalio 18 d.) buvo aiškiai išreiškęs savo valią, kad notariniais veiksmais padarytą žalą atlygintų ne notaras (kaip valstybės pareigūnas) ir ne valstybė (kaip teigia kasatorius), o draudėjas. Tai reiškia, kad civilinės atsakomybės subjektu, privalančiu apsidrausti, yra ne valstybė, o notaras. Be to, įstatymuose nėra įtvirtinta valstybės pareiga atsakyti už notarų prievoles, tarp jų – ir už prievolę atlyginti tretiesiems asmenims padarytą turtinę žalą. Nors pirminės Notariato įstatymo formuluotes dėl notarų atsakomybės galima interpretuoti taip, kaip nurodė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas minėtoje nutartyje, vis dėlto, manytina, kad įstatyminis reguliavimas taip pat turi būti nedviprasmiškas. Kaip minėta, galiojančioje Notariato įstatymo redakcijoje galima aiškiai išskirti notaro asmeninę profesinę civilinę atsakomybę.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas. *Valstybės žinios*. 1992, Nr.28-810.

⁹⁸ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos notariato įstatymo pakeitimo ir papildymo“. *Valstybės žinios*. 1994, Nr.78-1463.

⁹⁹ Lietuvos Respublikos notariato įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1998, Nr.49-1329.

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 2, 3, 6, 7, 9, 10, 11, 13, 16, 17, 20, 22, 23, 25, 27, 28, 31, 32, 36, 37, 40, 41, 43, 44, 51, 53, 56, 57, 59, 60 straipsnių ir II skyriaus pavadinimo pakeitimo ir papildymo, įstatymo papildymo 6(1), 6(2), 15(1), 22(1), 27(1) straipsniais ir 58, 63, 64 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr.15-598.

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje *L.Kazlauskienė v. UAB "Drauda"* (bylos Nr. 3K-3-578/2001 m.).

Prieš analizuojant civilinės notaro atsakomybės sąlygas, aptartini keli kiti svarbūs aspektai, į kuriuos reikia atsižvelgti aiškinantis tų sąlygų esmę, tam tikrus jų taikymo praktikoje aspektus.

Pirmiausia pažymėtina tai, jog bendro pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai privalo laikytis kiekvienas visuomenės narys, norintis būti visaverčiu teisinių santykių dalyviu. Tačiau „egzistuoja tam tikrų profesijų žmonės, kurių veiklai yra taikomi didesni, reiklesni elgesio standartai.“¹⁰² Jiems privaloma ne tik minėta bendro pobūdžio pareiga, bet ir specialios, profesinės, taisyklės. V. Mikelėnas, pagrįsdamas tokių reikalavimų išskyrimą tam tikrai grupei profesijų, notarų neišskiria, tačiau, manytina, kad toliau pateikti kriterijai šiai profesijai taip pat taikytini. Pirmia, šios profesijos asmenys, prieš pradėdami dirbti, privalo įgyti specialų išsimokslinimą. Antra, jie dirba srityse, kuriose, padarius klaidą, nerūpestingą ar neatidų sprendimą, asmeniui gali būti padaryta didelė žala (pavyzdžiui, kai patvirtintas ypač didelės vertės sandoris pripažįstamas negaliojančiu, o sandorio objektas atlygintinai perduotas sąžiningam trečiajam asmeniui ir t.t.). Trečia, tai laisvosios profesijos atstovas, dirbantis individualiai, pats atsakingas už savo veiksmus ir jų pasekmes. Ketvirta, šios profesijos atstovų paslaugos yra būtinos visai visuomenei.¹⁰³ E. Baranauskas taip pat pažymi, kad notarų darbas susijęs su didesne rizika padaryti žalą kitiems.¹⁰⁴ Tokios pozicijos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.¹⁰⁵ Būtent atsižvelgiant į minėtus reikalavimus, keliamus notarams, analizuotina ir notarų civilinė atsakomybė, jos taikymo ir sąlygų nustatymo ypatumai.

Notariato įstatymo 16 straipsnyje pasakyta, jog „notaras atsako Lietuvos Respublikos civilinio kodekso ir šio įstatymo nustatyta tvarka“. Taigi CK ir Notariato įstatymas yra pagrindiniai notaro civilinės atsakomybės klausimus reguliuojantys teisės aktai. Pažymėtina, jog dėl to, kad notaro civilinė atsakomybė yra deliktinė, ji turi būti taikoma laikantis CK 6 knygos XXII skyriaus pirmojo ir trečiojo skirsnių nuostatų.¹⁰⁶

Notaro atsakomybės įvardijimą kaip deliktinės V. Mikelėnas grindžia pareigos kilmės kriterijumi. Jis nurodo, kad atitinkamų profesijų asmenų pareigos yra dviejų rūšių: tos, kurios atsiranda įstatymo ar kitokio akto pagrindu, ir tos, kurios atsiranda sutarties pagrindu. Jeigu pažeista įstatyme įtvirtinta pareiga, o profesionalo ir asmens, kuriam jis teikia savo paslaugas, sutartis

¹⁰² Mikelėnas, V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995, p. 277.

¹⁰³ Ten pat, p. 279.

¹⁰⁴ Baranauskas, E. Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai. *Jurisprudencija*. 2003, 37(29): 59.

¹⁰⁵ „Tam tikrų profesijų (notarų, gydytojų, advokatų ir pan.) veiklos specifika lemia jų civilinės atsakomybės ypatumus. Būtent notaro profesija, jo darbas yra veikla, susijusi su rizika padaryti žalą tiek savo, tiek ir trečiųjų asmenų turčiai. Dėl notarų veiklos reikšmingumo ir ypatingumo notarams taikytini griežtesni atidumo, atsargumo, rūpestingumo reikalavimai. O šios ypatybės lemia ir privalomą notarų civilinės atsakomybės draudimą (Notariato įstatymo 6 str.) bei jų profesinės civilinės atsakomybės ypatumus.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *L. Kazlauskienė v. Vilniaus m. 12-ojo notarų biuro notarė d. Jungevičienė* (bylos Nr. 3K-3-398/1999 m.); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje *Ž. Kitova v. J. Valevičienė* (bylos Nr. 3K-3-1277/2002 m.); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje *A. Šulinskienė v. V. J. Martinauskienė* (bylos Nr. 3K-3-331/2001 m).

¹⁰⁶ Baranauskas, E. Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai. *Jurisprudencija*. 2003, 37(29): 60.

nesieja, turi būti taikoma deliktinė atsakomybė.¹⁰⁷ Kyla klausimas, kodėl notarams sutartinė civilinė atsakomybė negalėtų būti taikoma. Jie yra laisvosios profesijos atstovai, veikia individualiai, savo sąskaita ir rizika. Tačiau vis dėlto, notaras yra valstybės įgaliotas asmuo, atliekantis įstatymo nustatytas funkcijas.¹⁰⁸ Tiek tos funkcijos, tiek jų atlikimo tvarka gana detalai reglamentuota. Be to, notaras turi ne tik atsižvelgti į šalių valią, bet vykdyti jam patikėtas funkcijas taip, kad būtų užtikrinta teisėta civilinė apyvarta apskritai. O tai jis ir gali padaryti laikydamasis įstatymų, kurie netgi numato galimybę notarui atsisakyti atlikti notarinį veiksma. Tad „valstybė daug intensyviau kišasi į notaro veiklą, kadangi šis <...> tiesiogiai įgyvendina valstybės funkcijas.“¹⁰⁹ Nuomonei, kad notaro civilinė atsakomybė yra deliktinė, pritariama ir Lietuvos teismų praktikoje.¹¹⁰ Pozicijos, kad notaro teisinė pareiga atsakyti priklauso deliktų teisei ir yra privatinės teisės prigimties, laikomasi ir Vokietijos doktrinoje.¹¹¹

Atsižvelgiant į deliktinį notaro atsakomybės pobūdį, ji galima tik esant visoms keturioms sąlygoms, t.y. neteisėtiems veiksams, žalai, priežastiniam ryšiui tarp neteisėtų veiksmų ir žalos bei kaltei. Nors šias sąlygas reglamentuoja CK, tačiau jos atpažįstamos ir Notariato įstatymo 16 straipsnyje: „notaras atsako <...> už kaltais veiksmais <...> padarytą žalą, vykdant notaro profesinę veiklą.“ Vokietijos BNotO 19 paragrafo formuluotė dar tikslesnė. Bendra taisyklė yra ta, jog, jei notaras tyčia ar dėl neatsargumo pažeidžia profesinę pareigą prieš kitą asmenį, tai jis turi atlyginti jam iš pažeidimo kylančią žalą. Papildomų pagrindų žalos atlyginimo pretenzijai dėl notaro profesinės pareigos pažeidimo pareikšti nereikia, nes ši deliktinės atsakomybės norma apima visus žalos padarymo atvejus ir yra išimtinis notaro atsakomybės pagrindas.¹¹² Toliau aptartini kiekvienos sąlygos, kai notaro patvirtintas sandoris pripažįstamas negaliojančiu, nustatymo ir taikymo ypatumai atskirai.

¹⁰⁷ Mikelėnas, V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995, p. 282.

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 68-2651.

¹⁰⁹ Kuconis, P.; Nekrošius, V. Teisės saugos institucijos. Vilnius, 2001, p. 227.

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje *A. Šulinskienė v. V. J. Martinauskienė* (bylos Nr. 3K-3-331/2001 m); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje *R. Varanavičius v. Kauno miesto 11-ojo notaru biuro notarė S. Berlickaitė* (bylos Nr. 3K-3-327/2002 m.).

¹¹¹ Schramm, S. In Schippel/Bracker, Bundesnotarordnung. BNotO § 19. 8. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2006, Rn. 2. Žiūrėta 2009-12-04. http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FSchiBraBNotOKo_8%2FBNotO%2Fcont%2FSchiBraBNotOKo.BNotO.P19.I.1.htm.

¹¹² Schramm, S. In Schippel/Bracker, Bundesnotarordnung. BNotO § 19. 8. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2006, Rn. 4. Žiūrėta 2009-12-04. http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FSchiBraBNotOKo_8%2FBNotO%2Fcont%2FSchiBraBNotOKo.BNotO.P19.I.1.htm.

2.3.1. Neteisėti veiksmai

Teisėtas elgesys – tai asmenų ir organizacijų elgesys, nepriekaištingas teisės normų reikalavimams.¹¹³ Taigi veiksmų teisėtumas arba neteisėtumas turi būti nustatomas analizuojant jų santykį ne su pasekmėmis, o su teise.¹¹⁴ Šios pozicijos laikomasi ir teismų praktikoje. 2002 m. birželio 13 d. nutartyje¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasakė, jog, kalbant apie notaro atsakomybę pažymėtina, kad notaro veiksmų teisėtumas svarstomas pagal tai, ar notaras nepažeidė jo veiklą reglamentuojančių įstatymų, taip pat kitų teisės normų. Notarui, kaip ir kiekvienam asmeniui, nustatyta pareiga elgtis taip, kad nebūtų padaroma žala, o vykdant profesinę veiklą jam tenka pareiga užtikrinti, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų. Atsižvelgiant į šias nuostatas turi būti svarstoma, ar nustatyti notaro neteisėti veiksmai. CK 6.246 str. neteisėtus veiksmus apibūdina kaip neįvykdymą įstatymuose ar sutartyje nustatytos pareigos (neteisėtas neveikimas) arba atlikimą veiksmų, kuriuos įstatymai ar sutartis draudžia atlikti (neteisėtas veikimas), arba pažeidimą bendro pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai. Taigi neteisėti veiksmai gali būti dvejopo pobūdžio: aktyvūs (neteisėtas veikimas), pavyzdžiui, notaras patvirtina imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujantį sandorį, ir pasyvūs (neteisėtas neveikimas), kurie yra neteisėti tuo atveju, jei notaras „turėjo pareigą veikti, bet jos nevykdė dėl nepateisinamų priežasčių.“¹¹⁶ Pavyzdžiui, kaip jau kalbėta, notaras atsisakė tvirtinti sandorį be svarbaus ir pakankamo pagrindo, nors, tarkim, tokiam sandoriui buvo numatyta privaloma notarinė forma.

Kadangi notaro civilinė atsakomybė yra deliktinė, tai neteisėtumas gali pasireikšti įstatymų ar bendro pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai pažeidimu. Teisinėje literatūroje nurodoma, kad, jei šalių elgesio nenustato nei įstatymas, nei sutartis, jų elgesys turi atitikti žmogiškuosius kriterijus – sąžiningumo, teisingumo, protingumo, gerų papročių, geros moralės, o jų nesilaikymas taip pat yra neteisėtas ir padarius žalą sukelia civilinę atsakomybę.¹¹⁷ Tokią nuostatą taikant ir notarams, dar kartą pagrindžiama jau minėta notaro atsakomybės moralinių ir etinių aspektų svarba. Tačiau taip pat primintina, kad kiekviena situacija skirtinga, ir, kuri iš notaro pareigų turės pirmenybę jų konkurencijos atveju, reikia žiūrėti atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, nes gali atsitikti taip, jog notaro rūpestingumas ir bandymas laikytis tokių elgesio (moralės) taisyklių, kad nepadarytų žalos vienam, lemtų jo civilinę atsakomybę kitam.¹¹⁸

¹¹³ Vaišvila, A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004, p. 427.

¹¹⁴ Mikelėnas, V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995, p. 102.

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje A. Skučas v. G. Pakerytė (bylos Nr. 3K-7-645/2002 m.).

¹¹⁶ Mikelėnas, V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 336.

¹¹⁷ Ambrasienė, D, ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius, 2004, p. 182.

¹¹⁸ Baranauskas, E. Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai. *Jurisprudencija*. 2003, 37(29): 61.

2002 m. birželio 13 d. nutartyje¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, perduodamas bylą iš naujo nagrinėti pirmos instancijos teismui, gana konkrečiai nurodė, į kokius klausimus jis turi atsakyti, kad išsiaiškintų, ar buvo notaro neteisėti veiksmai tvirtinant dovanojimo sutartį, kuria pagyvenęs asmuo vienintelį turimą vertingą turtą neatlygintinai perleido pašaliniam asmeniui, o sutartis buvo teismo pripažinta negaliojančia dėl dovanotojo suklydimo. Tokiu atveju atsižvelgtina į tai, kokia sutartis, tarp kokių asmenų, kokiomis sąlygomis ir dėl kokio turto buvo sudaryta, ar pagal šios bylos faktus (šalių veiksmus, sutarties sudarymo sąlygas ir aplinkybes ir kt.) sandorio pripažinimas negaliojančiu yra susijęs su netinkamu notaro pareigų atlikimu. Tai reiškia, kad nagrinėtini ne tik paties notaro, bet ir kitų asmenų, t.y. šalių, veiksmai, kurie taip pat gali būti neteisėti. Pavyzdžiui, šalys gali būti nesąžiningos abi ir sudaryti apsimestinį ar tariamą sandorį. Nesąžininga gali būti viena iš šalių ir apgauti ar suklaidinti kitą. Tačiau jei notaras, tvirtindamas sandorį, savo pareigas atliks tinkamai, nepažeis teisės reikalavimų, o nesąžiningumo faktas nebus akivaizdus kaip pakankamas pagrindas atsisakyti tokį sandorį tvirtinti, tai notaro atsakomybė kilti neturėtų.

Vokietijoje notaro pareiga atsakyti taip pat suprantama kaip profesinės pareigos pažeidimas. Ši rizika atsakyti apima tas profesines pareigas, kurios aiškiai numatytos konkrečiose nuostatose.¹²⁰ Pats BNotO 19 paragrafas informacijos apie tų pareigų turinį nepateikia, tačiau tos pareigos numatytos apskritai visame BNotO, iš kurių svarbiausiomis įvardijamos pareigos notarui būti nepriklausomam ir nešališkam, sąžiningam ir pareiga užtikrinti slaptumą. Daug kitų pareigų, kurių turi paisyti notaras, atlikdamas savo veiklą, numatyta ir kitose normose, pavyzdžiui, BeurkG ir kt. Įdomu tai, kad literatūroje nurodoma, jog didelę reikšmę turi aukščiausiųjų teismų praktika, aiškiai pasisakanti apie notaro pareigų turinį ir apimtį, kurios notarai taip pat privalo paisyti.¹²¹ Kita vertus, teismų praktika taip pat nėra tokia pastovi ir bėgant laikui kinta, kas padidina notaro atsakomybės riziką. Tad vokiškoje literatūroje nurodoma, kad pareigos, kurios pažeidimas lemia atsakomybę, nustatymas paremtas trimis kriterijais: ta pareiga egzistuoja, konkrečiu atveju jos buvo nesilaikyta, ta pareiga privalėjo būti įvykdyta būtent pretenziją dėl žalos atlyginimo pateikiančiam asmeniui.¹²² Nustatinėjant, ar buvo neteisėti veiksmai, svarbu išsiaiškinti, ar notaras apskritai turėjo pareigą tam

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje *A. Skučas v. G. Pakerytė* (bylos Nr. 3K-7-645/2002 m.).

¹²⁰ Schramm, S. In Schippel/Bracker, Bundesnotarordnung. BNotO § 19. 8. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2006, Rn. 10. Žiūrėta 2009-12-04. http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FSchiBraBNotOKo_8%2FBNoto%2Fcont%2FSchiBraBNotOKo.BNotO.P19.I.2.htm.

¹²¹ Schlee, H. In Beck'sches Notarhandbuch. Notarhaftung. 5. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2009, Rn. 6-7. Žiūrėta 2009-12-04. http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FNotarHdb_5%2FMono%2Fcont%2FNotarHdb.K.III.2.htm.

¹²² Schramm, S. In Schippel/Bracker, Bundesnotarordnung. BNotO § 19. 8. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2006, Rn. 12. Žiūrėta 2009-12-04. http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FSchiBraBNotOKo_8%2FBNoto%2Fcont%2FSchiBraBNotOKo.BNotO.P19.I.2.htm.

asmeniui (vok. *die ihm einem anderen gegenüber obliegende Amtspflicht*), t.y. ar asmuo turi teisę į ieškinio notarui dėl žalos atlyginimo patenkinimą. Literatūroje nurodomos kelios teorijos, kuriomis remiantis gali būti nustatinėjamas tokių asmenų ratas. Pagal pasitikėjimo teoriją (vok. *Vertrauenstheorie*) minėti asmenys yra tie, kurie dalyvauja teisiniuose santykiuose, susijusiuose su notaro patvirtintu dokumentu ir tiki jo teisėtumu. Pagal paliudijimo teoriją (vok. *Bezeugungstheorie*) šalia dokumento įrodomosios galios svarbus informavimo aspektas (vok. *Kundbarmachung*). Tačiau Vokietijos Aukščiausiasis Teismas laikosi konkrečios pareigos funkcijos ir tikslo teorijos (vok. *Funktions- und Zwecktheorie*), pagal kurią tokiais asmenimis gali būti ne kiekvienas, kurio interesai pažeidžiami, o tik tie, kurių interesai pagal sandorio prigimtį privalo būti apsaugoti nuo pažeidimų, numatant notarui konkrečias profesines pareigas. Tų pareigų turinys ir funkcija atsižvelgiant į trečiuosius asmenis gali būti skirtinga, priklausomai nuo to, ar patvirtinamas vienašalis sandoris, ar sudaroma sutartis, ar atliekami kiti notariniai veiksmai.¹²³ Doktrinoje šie asmenys skirstomi į tris grupes:¹²⁴

- Tiesioginiai dalyviai. Tai materialiai suinteresuoti asmenys, dažniausiai sandorio šalys. Kita vertus, ir čia reikia tikrinti, ar asmeniui notaras privalo įvykdyti kažkokią pareigą, nes ji, pavyzdžiui, gali būti skirta tik vienos iš sandorio šalių apsaugai. Tokiu atveju kita šalis negalėtų remtis tokios pareigos pažeidimu.

- Netiesioginiai dalyviai. Tai tokie asmenys, kurie tiesiogiai sandoryje nedalyvauja, tačiau turi aiškų suinteresuotumą juo ir palaiko kontaktą su notaru. Kaip pavyzdys nurodomas kreditą suteikiantis bankas, finansuojantis pirkimą-pardavimą. Šiai grupei priskiriami ir tie asmenys, dėl kurių teisių buvo nuspręsta be jų sutikimo, nors jie ir neturėjo jokio kontakto su notaru.

- Kiti asmenys. Jie nėra nei tiesioginiai, nei netiesioginiai sandorio dalyviai, tačiau sudarytas sandoris pagal savo prigimtį ir tikslą yra jų naudai ar apsaugai. Dažniausiai su šia grupe susiję ginčai kyla paveldėjimo srityje.

Kaip notaro veiksmų teisėtumo nustatinėjimo pavyzdys pateiktinas 1996 m. rugpjūčio 22 d. OLG Düsseldorf sprendimas.¹²⁵ Šioje byloje ieškovas, savarankiškai dirbantis architektas, planavo

¹²³ Schramm, S. In Schippel/Bracker, Bundesnotarordnung. BNotO § 19. 8. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2006, Rn. 15-20. Žiūrėta 2009-12-04. http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FSchiBraBNotOKo_8%2FBNotO%2Fcont%2FSchiBraBNotOKo.BNotO.P19.I.3.a.htm.

¹²⁴ Schramm, S. In Schippel/Bracker, Bundesnotarordnung. BNotO § 19. 8. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2006, Rn. 20-49. Žiūrėta 2009-12-09. http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FSchiBraBNotOKo_8%2FBNotO%2Fcont%2FSchiBraBNotOKo.BNotO.P19.I.3.a.htm; Schlee, H. In Beck'sches Notarhandbuch. Notarhaftung. 5. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2009, Rn. 9-15. Žiūrėta 2009-12-04. http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FNotarHdb_5%2FMono%2Fcont%2FNotarHdb.K.III.2.htm.

¹²⁵ OLG Düsseldorf, Urteil vom 22.08.1996 – 18 U 205/95. Žiūrėta 2009-12-04. <http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata\zeits\mitrhnotk\1996\cont\mitrhnotk.1996.361.2.htm&pos=0&hlwords=amtspflichten%C3%90amt%C3%90pflicht%C3%90beurkundung%C3%90schenkungsvertrages%C3%90Schenkung%C3%90Vertrag#xhlhit>.

vykdyti nemažą statybų projektą. Norėdamas apsaugoti savo turtą nuo galimų kreditorių pretenzijų, jei projektas nepavyktų, pas notarą sudarė su tuometine sutuoktine dovanojimo sutartį, kuria perleido sutuoktinei nuosavybės teisę į žemės sklypą. Vėliau santuoka buvo nutraukta, o buvusi sutuoktinė vengė gražinti jai perleistą turtą. Ieškovas prašė žalos atlyginimo dėl notaro pareigos pažeidimo, kuris neva pasireiškė tuo, jog notaras neišaiškino galimybės į dovanojimo sutartį įtraukti sąlygos, kad skyrybų atveju sutuoktiniui suteikiama turto gražinimo reikalavimo teisė. Taigi kalbama apie BeurkG numatytą išaiškinimo pareigą, jos turinį ir apimtį, kuri siekia tiek, kad sandoryje būtų įtvirtinta teisiškai galiojanti tinkamos formos suprantama ir nedviprasmiška šalių valia. Teismas nurodo, kad notaras įsitikino ieškovo ir jo sutuoktinės valia dėl dovanojimo, ko neginčija ir ieškovas. Toliau notaras, nurodydamas, jog ieškovas dovanojimo sutartimi neteks perleisto turto, nebebus jo savininkas, atliko savo pareigą išaiškinti teisinis sandorio pasekmes. Ieškovas taip pat sako jas supratęs. Teikti kitus išaiškinimus dėl rizikos, galinčios atsirasti dėl kažkokių kitų įvykių, notaras nėra įpareigotas. Jam nenumatyta užduotis būti „gyvenimo patarėju“ šalims ar vienai iš jų ir nurodyti visus galimus atvejus, kodėl tokia dovanojimo sutartis gali būti ateityje nenaudinga, nes tai gali būti ne tik skyrybos. Sutuoktinė savo ruožtu gali sudaryti dėl perleisto turto kitas sutartis, parduoti jį ir pan. Apskūstasis notaras neturėjo pareigos pateikti ieškovo minėtus išaiškinimus jam, todėl ieškovas neturi teisės į pretenzijos dėl žalos atlyginimo patenkinimą.

Taigi profesinė atsakomybė nekyla, jei notaras atliko visas jam nustatytas pareigas, priklausančias įvykdyti atitinkamam asmeniui.

2.3.2. Priežastinis ryšys

Bendroji nuostata yra ta, jog atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmis (veikimu, neveikimu), nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu (CK 6.247 str.). Taigi priežastinis ryšys atspindi dviejų objektyvios tikrovės reiškinių – priežasties ir pasekmės – sąsają.¹²⁶ Notaro atsakomybės atveju tai būtų ryšys tarp notaro neteisėtų veiksmų, kaip priežasties, ir žalos, kuri turėtų būti tos priežasties pasekmė. Pabrėžtina, kad priežastinis ryšys turi būti nustatinėjamas būtent tarp neteisėtų veiksmų ir žalos, o ne tarp subjektyvaus atsakomybės elemento – kaltės ir pasekmių.¹²⁷

Doktrinoje taip pat nurodoma, kad teisinei atsakomybei taikyti turi būti nustatytas konkretus, objektyviai egzistuojantis ir įrodytinas priežastinis ryšys, kuris vadinamas teisiškai reikšmingu.

¹²⁶ Ambrasienė, D, ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius, 2009, p. 184.

¹²⁷ Baranauskas, E. Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai. *Jurisprudencija*. 2003, 37(29): 63.

Tokiu gali būti ir tiesioginis, ir netiesioginis priežastinis ryšys.¹²⁸ Gana išsamiai priežastinį ryšį kaip notaro civilinės atsakomybės sąlygą analizavo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2002 m. balandžio 17 d. nutartyje.¹²⁹ Šioje byloje ieškovai prašė priteisti žalą iš notarės, patvirtinusios steigimo sutartį įmonės, kuri po įregistravimo pradėjo vykdyti neteisėtą, steigimo dokumentuose nenumatytą veiklą – ėmė sudarinėti su fiziniais asmenimis piniginių lėšų užsienio valiuta paskolos (pasaugos) sutartis, tačiau jų sąlygų nevykdė ir dalį jai perduotų pinigų pasisavino. Kasaciniame skunde ieškovai teigė, kad, jei sutartis nebūtų patvirtinta, bendrovė nebūtų įregistruota ir nepradėtų vykdyti neteisėtos veiklos. Nors buvo nustatyti neteisėti notaro veiksmai, kurie pasireiškė tuo, jog, suklastojus vieno iš steigėjų parašą, buvo patvirtinta įmonės steigimo sutartis, tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pritarė pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų išvadai, kad nenustatytas priežastinis ryšys kaip būtina notaro civilinės atsakomybės sąlyga. Teismas nurodė, kad civilinėje atsakomybėje pripažįstamas ir netiesioginis priežastinis ryšys, tačiau neteisėti veiksmai tokiu atveju, nors ir nelemia, bet turi pakankamu laipsniu sąlygoti žalos atsiradimą. Šiuo atveju žala ieškovams kilo ne notaro patvirtintos steigimo sutarties, o sutarčių tarp įmonės ir ieškovų, taigi įmonės neteisėtų veiksmų, pagrindu. Todėl argumentas, kad notaras privalėjo numatyti, kad asmenys gali vykdyti neteisėtą veiklą, yra pernelyg abstraktus, o tokio pobūdžio priežastinis ryšys nepakankamas teisinei atsakomybei, kaip pernelyg nutolęs ir vadinamas atsitiktiniu. Kitoje byloje ieškovas su atsakove sudarė paskolos sutartį. Paskolos grąžinimas buvo užtikrintas įkeitimo sutartimi, pagal kurią atsakovė įkeitė jai nuosavybės teise priklausančią butą. Šį butą ji įgijo notarės patvirtintos dovanojimo sutarties pagrindu. Pažymėtina, kad įkeitimo sutartį tvirtino kita notarė. Buto dovanotojos ieškinio pagrindu dovanojimo sutartis buvo pripažinta negaliojančia, kaip sudaryta dėl suklydimo, o, pritaikius abišalę restituciją, tai lėmė ir įkeitimo sutarties pripažinimą negaliojančia. Todėl ieškovas teigė, kad, pripažinus minėtas sutartis negaliojančiomis, jis neteko paskolos grąžinimo užtikrinimo, jam padaryta žala ir jis reikalauja jos atlyginimo iš skolininkės ir notarių solidariai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, perduodamas bylą nagrinėti iš naujo pirmos instancijos teismui, nurodė, jog nagrinėjant priežastinio ryšio klausimą, kai yra panaikinti kelių notarų tvirtinti sandoriai, esantys ryšyje su žala, turi būti nustatyta, kurio iš notarų ar jų abiejų pažeidimai yra teisiškai reikšmingi civilinei atsakomybei. Turi būti vadovaujama tuo, kad teisiškai reikšmingas priežastinis ryšys yra tuomet, kai asmens neteisėti veiksmai lėmė žalą ar prisidėjo prie jos atsiradimo.¹³⁰

Vokietijoje pagal BNotO 19 paragrafo 1 dalį notaras, pažeidęs savo profesinę pareigą, turi atlyginti iš to kylančią žalą (vok. *den daraus entstehenden Schaden*). Taigi ir čia notaro

¹²⁸ Ambrasienė, D, ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius, 2009, p. 185.

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *B.Leskauskas v. Vilniaus miesto 22-ojo notarų biuro notarė S.Bylinskienė* (bylos Nr. 3K-3-614/2002 m.).

¹³⁰ Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje *A. Skučas v. G. Pakerytė* (bylos Nr. 3K-7-645/2002 m.).

atsakomybei keliama priežastinių nuostolių sąlyga, kuri, kaip nurodoma literatūroje, aiškinamasi atsakant į klausimą, kaip situacija būtų susiklosčiusi, jei notaro veiksmai būtų buvę teisėti, ir kokia asmens turtinė padėtis būtų buvusi, jei notaras nebūtų pažeidęs profesinės pareigos. Jei pareigos pažeidimas pasireiškia neveikimu, reikia nustatyti, kas būtų buvę notarui ėmusis aktyvių veiksmų. Jei prieštaravimas profesinei pareigai kyla iš aktyvių veiksmų, reikia žiūrėti, kaip būtų pasikeitusi asmens turtinė padėtis tų veiksmų neatlikus.¹³¹ Taip pat nurodoma, jog priežastinio ryšio grandinė tarp notaro pareigos pažeidimo ir kilusios žalos gali būti nutraukta, jei į tą grandinę įsitraukia kiti asmenys ir būtent jų veiksmai tampa galutine priežastimi, sukėlusia nuostolius. Šie veiksmai skirstomi į tris grupes:

- žalą darantis paties pretenziją pareiškusio asmens elgesys;
- trečiųjų asmenų veiksmai;
- vykdomosios valdžios institucijos ar teismo klaida.¹³²

Vadinasi, jei nustatomas bent vienas iš minėtų atvejų, priežastinio ryšio grandinė laikoma nutraukta ir notaro atsakomybė nekyla nesant visų reikalingų notaro civilinės atsakomybės sąlygų.

2.3.3. Žala

Žala yra būtina sąlyga visais deliktinės atsakomybės atvejais. Jeigu asmuo nepatyrė žalos, tai nėra ir atsakomybės.¹³³ Štai vienoje byloje Vilniaus miesto apylinkės vyriausiasis prokuroras, gindamas ieškovės interesus, pareiškė ieškinį teisme dėl turtinės žalos, padarytos neteisėtais notaro veiksmais, atlyginimo. Notarės patvirtintas testamentas, kuriuo ieškovei palikti du butai ir garažas, buvo pripažintas negaliojančiu dėl jo formos bei testatorės valios trūkumų. Pirmos instancijos teismas priteisė išlaidas, ieškovės turėtas įforminant paveldėtą turtą, tačiau reikalavimą priteisti dviejų butų vertę atmetė. Kasacinis teismas pritarė sprendimui tuo pagrindu, kad nesant žalos civilinė atsakomybė iš viso neatsiranda. Kaip vieną iš žalos nustatymo kriterijų Teismas nurodė tokį asmens turto netekimą ar negavimą, kai asmuo pagrįstai ir realiai tikėjosi jį gauti. Tačiau vien turto pagal panaikintą testamentą negavimo faktas nereiškia, kad yra padaryta žala. Testamento surašymo atveju turto gavimo pagrindas yra juridinių faktų visuma – testatoriaus valios palikti turtą išreiškimas ir testamentinio įpėdinio valios priimti palikimą pagal testamentą išreiškimas.

¹³¹ Schlee, H. In Beck'sches Notarhandbuch. Notarhaftung. 5. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2009, Rn. 86. Žiūrėta 2009-12-04. http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FNotarHdb_5%2FMono%2Fcont%2FNotarHdb.K.VII.htm.

¹³² Schramm, S. In Schippel/Bracker, Bundesnotarordnung. BNotO § 19. 8. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2006, Rn. 83-91. Žiūrėta 2009-12-09. http://beck-online.beck.de/default.aspx?vpath=bibdata%2Fkomm%2FSchiBraBNotOKo_8%2FBNotO%2Fcont%2FSchiBraBNotOKo.BNotO.P19.I.5.c.htm

¹³³ Baranauskas, E. Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai. *Jurisprudencija*. 2003, 37(29): 60.

Testamentas buvo pripažintas negaliojančiu dėl testatorės valios trūkumų, todėl neįrodyta, jog egzistavo testatoriaus valia perleisti turtą. Taigi negauto turto negalima vertinti kaip žalos nesant vieno iš žalos, kaip negauto turto, kuri buvo numatoma gauti, požymių – pagrįsto tikėtinumo turtą gauti.¹³⁴ Jei žala vis dėlto patirta, būtina išsiaiškinti, ar yra ir kitos notaro civilinės atsakomybės sąlygos. Kiekvienu atveju, kai notaras peržengia įstatymo jam suteiktus įgaliojimus ar juos netinkamai vykdo, ir dėl to padaroma žala tretiesiems asmenims, tokios žalos atsiradimas pripažintinas neteisėtu (CK 6.263 straipsnio 1 dalis), ir ji turėtų būti atlyginta, esant visoms deliktinės atsakomybės sąlygoms.¹³⁵

Pagal CK 6.249 str. žala yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Civilinės teisės moksle žala apibūdinama kaip teisės saugomų asmeninių ir turtinių vertybių sunaikinimas arba pakenkimas neteisėtais veiksmais, sukėlus neigiamų pasekmių, kurias pagal įstatymus galima įvertinti turtine išraiška.¹³⁶ Tai yra kriterijai, kuriais remdamiesi teismai nustatinėja, ar asmuo patyrė žalos, kokia tai žala ir pan. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje, analizuotoje nagrinėjant priežastinio ryšio sąlygą, kai negaliojančiomis buvo pripažintos notarių tvirtintos dovanojimo ir įkeitimo sutartys, yra nurodęs, kad ir daiktinės teisės – įkeitimo teisės praradimas gali padaryti asmeniui nuostolių, nes dėl teisės praradimo neigiamai pasikeičia jo turtinė padėtis, lyginant su ta, kuri buvo iki pažeidimo. Byloje nustatyta, kad ieškovas paskolino pinigus, o jų grąžinimą užtikrino nekilnojamojo turto įkeitimu. Pripažinus negaliojančia įkeitimo sutartį, skolos grąžinimas ieškovui tapo neužtikrintas skolininko turtu ir skola buvo grąžinama labai nežymiomis sumomis. Tai vertintina kaip asmens turtinei padėčiai neigiama pasekmė. Asmens turtinei padėčiai padaryta neigiama įtaka atitinka bendruosius žalos požymius ir gali būti pripažinta žala.¹³⁷

Jei nustatoma žala, tada kyla atlygintinos žalos dydžio klausimas. Įstatymais nėra nustatytas to dydžio ribojimas. Taigi notarui galioja bendroji deliktinės atsakomybės nuostata, kad žalą, padarytą asmeniui, turtui, o įstatymų numatytais atvejais – ir neturtinę žalą privalo visiškai atlyginti atsakingas asmuo (CK 6.263 str. 2 d.). Tai reiškia visiško nuostolių atlyginimo principo taikymą notarui, kas lemia ir neturtinės žalos atlyginimą už profesinę veiklą padarytus pažeidimus. Tačiau pagal CK 6.250 str. neturtinė žala atlyginama tik įstatymų nustatytais atvejais, o, pavyzdžiui, Notariato įstatyme nėra nė vieno tokio pagrindo. Paminėtina aktuali notaro atsakomybei CK norma,

¹³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje *N. S. v. Vilniaus miesto 19-ojo notarų biuro notarė T. N.* (bylos Nr. 3K-3-446/2007 m.).

¹³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje *V. V. v. V. P., AB „Lietuvos draudimas“* (bylos Nr. 3K-3-251/2007 m.).

¹³⁶ Ambrasienė, D, ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius, 2009, p. 191.

¹³⁷ Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje *A. Skučas v. G. Pakerytė* (bylos Nr. 3K-7-645/2002 m.).

t.y. 1.91 str. 3 d., kuri numato nukentėjusiojo teisę reikalauti atlyginti neturtinę žalą, jeigu sandoris pripažintas negaliojančiu dėl apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo, realaus grasinimo ar dėl šalies atstovo piktavališko susitarimo su antrąja šalimi. Kita vertus, nukentėjusysis turi teisę reikalauti tokios neturtinės žalos, kuri padaroma būtent minėtaisiais veiksmais. Manytina, kad tokius veiksmus dažniausiai atlieka ne pats notaras, o kita sandorio šalis. Todėl, pripažinus tokį notaro patvirtintą sandorį negaliojančiu ir reikalaujant neturtinės žalos atlyginimo iš notaro, reikėtų kruopščiai išsiaiškinti priežastinio ryšio tarp notaro neteisėtų veiksmų ir neturtinės žalos buvimą: ar jis nebūtų pernelyg nutolęs, ar notaro neteisėti veiksmai lėmė ar pakankamai prisidėjo prie neturtinės žalos atsiradimo ir pan. Kita vertus, gal notaro neteisėtų veiksmų apskritai nebuvo, gal notaras nieko nežinojo apie tokius sandorio negaliojimo pagrindus, tinkamai atliko savo pareigas, buvo pakankamai atidus ir rūpestingas, o neteisėtai elgėsi tik sandorio šalys, kas nebuvo notarui akivaizdu.

Paminėtina 2006 m. vasario 6 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis¹³⁸ byloje, kurioje ieškovė prašė neturtinės žalos atlyginimo už neteisėtai neišduotą paveldėjimo teisės liudijimą, t.y. paveldėjimo teisės liudijimas išduotas atsakovei, ieškovės seseriai, į visą palikėjos (motinos) turta, nors seserys turėjo paveldėti pagal įstatymą po lygiai. Pirmos instancijos teismas ieškinio dalį dėl neturtinės žalos atmetė tuo pagrindu, jog nėra įstatymo, kuris nustatytų neturtinės žalos atlyginimą ginčo situacijoje. Tačiau įdomu tai, kad teismai rėmėsi sandorių negaliojimo nuostatomis. CK 1.91 str., kuris būtent ir numato neturtinės žalos atlyginimą, netaikymas grindžiamas tuo, jog notarės išduoto paveldėjimo teisės liudijimo dalis panaikinta dėl jos neatitikimo imperatyviosioms įstatymo normoms (CK 1.80 str.). Kaip jau minėta magistro baigiamajame darbe anksčiau, vargu, ar paveldėjimo teisės liudijimas yra sandoris. Manytina, kad tai tėra vienas iš kitų notarinių veiksmų, atliekamų paveldėjimo procese, ir teismai neturėtų remtis sandorių negaliojimo nuostatomis panaikindami tokius notarų išduotus paveldėjimo teisės liudijimus.

Kadangi Vokietijoje vartojama priežastinių nuostolių sąvoka (vok. *kausaler Schaden*), tai jų nustatymas remiasi panašiomis kaip priežastinio ryšio nustatinėjimo taisyklėmis. Tai reiškia, kad turi būti patikrinta, kokia pareiškėjo turtinė padėtis būtų buvusi, jei notaras nebūtų pažeidęs savo profesinės pareigos ir būtų elgęsis teisėtai. Taigi nustatinėjami asmens turtinės padėties pokyčiai.¹³⁹

Galima daryti išvadą, kad ir notaro atsakomybės atveju, kai jo pavirtintas sandoris pripažįstamas negaliojančiu, žalos sąlyga nustatinėjama remiantis bendrais žalos nustatymo kriterijais, galiojančiais esant deliktinei atsakomybei. Be to, nesant žalos, deliktinė atsakomybė apskritai negalima.

¹³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje T. V. v. *Kelmės rajono 1-ojo notarų biuro notarė N. B.* (bylos Nr. 3K-3-88/2006 m.).

¹³⁹ Schlee, H. In Beck'sches Notarhandbuch. Notarhaftung. 5. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2009, Rn. 86. Žiūrėta 2009-12-09. http://beck-online.beck.de/default.aspx?vpath=bibdata%2fkomm%2fNotarHdb_5%2fMono%2fcont%2fNotarHdb.K.VII.htm.

2.3.4. Kaltė

Notaras atsako tik už kaltais veiksmais padarytą žalą. Bendriausia prasme asmuo laikomas kaltu, jeigu atsižvelgiant į prievolės esmę bei kitas aplinkybes jis nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina (CK 6.248 str. 3 d.). Tačiau reikia nepamiršti, jog notarai yra ypatingos profesijos atstovai, kuriems valstybė perleido civilinės apyvartos teisėtumo ir stabilumo užtikrinimo funkciją, o visuomenė jiems suteikė savo pasitikėjimą. Į šiuos ypatumus reikia atsižvelgti nustatinėjant notaro kaltę, jo rūpestingumo ir apdairumo laipsnį. Tai reiškia, kad notarui taikomi žymiai didesni atidumo ir atsargumo standartai nei paprastai, o teismų praktikoje nurodoma, jog civilinę atsakomybę lemia bet kuri, net ir pati lengviausia kaltės forma – nepakankamas atidumas, klaida ir pan. Todėl nustatinėdami notaro civilinės atsakomybės atsiradimo pagrindus, teismai turi nustatinėti ne tik tyčios ar neatsargumo, bet ir kitokias nusižengimo formas, kurias nulemia būtent profesinės veiklos specifika.¹⁴⁰

Notarui keliami dideli profesiniai reikalavimai. Tai turėtų būti itin aukštos kvalifikacijos, ypač atidus ir rūpestingas teisininkas. Kaip minėta, griežtesnių atidumo, atsargumo ir rūpestingumo reikalavimų notarui taikymas akivaizdus ir teismų praktikoje. Kaltės turinys šio asmens atsakomybės požiūriu įvardijamas kaip ypatingas, nes priklauso nuo notarų veiklos ypatybių ir reikšmės. Tai lemia didesnius atidumo, atsargumo, rūpestingumo reikalavimus, bet negalima išvada, kad tai atsakomybė be kaltės. Reikalavimai notarui, kaip vykdančiam profesinę veiklą asmeniui, apibrėžtini atsižvelgiant į tai, kokia jam tenka teisinė pareiga ir kokio pobūdžio veiklą jis vykdo. Notaras privalo užtikrinti, kad civiliniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių. Teismų praktikoje nurodoma, kad jeigu teismo tvarka yra panaikintas ar pripažintas negaliojančiu notaro patvirtintas sandoris, tai žalos atlyginimo iš notaro byloje yra prielaida svarstyti, kad notaras atliko ne viską, nes objektyviai įstatymo pažeidimas konstatuotas.¹⁴¹ Pakankamas notaro atsakomybės pagrindas yra pats mažiausias neapsižiūrėjimas, neatidumas ar net klaida. Ar taikytina civilinė atsakomybė už notaro padarytą neatidumą, sprendina pagal tai, ar šis asmuo padarė viską, ko yra protinga iš jo reikalauti. Jeigu konkrečiu atveju notaras ėmėsi teisės aktais numatytų priemonių, atliko kitus veiksmus, kurie, nors ir nenumatyti teisės aktais, bet buvo reikalingi ir jų pagrįsta reikalauti iš notaro, manant, kad tik taip jis tinkamai atliks pareigas, tai civilinė atsakomybė, kuri taikoma kaltės pagrindu, nebūtų galima dėl kaltės paneigimo. Jeigu notaras įrodo, jog atliko viską, kad žala neatsirastų dėl aplinkybių, susijusių su jo veiksmais, tai reiškia, kad notaras kaltę

¹⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *L. Kazlauskienė v. Vilniaus m. 12-ojo notarų biuro notarė d. Jungevičienė* (bylos Nr. 3K–3–398/1999 m.).

¹⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje *A.Skučas v. Kauno rajono 3-asis notarų biuras* (bylos Nr. 3K-3-1066/2003 m.).

paneigė.¹⁴² Notarai, vykdydami savo pareigas, privalo ne formaliai atlikti notarinius veiksmus, bet veikti taip, kad asmenų teisėtų interesų apsauga būtų užtikrinta realiai, o tam reikia imtis ne tik paprasčiausių priemonių, bet ir visų galimų, kurios yra notarams prieinamos. Notarui nesiėmus visų priemonių, maksimaliai atitinkančių notarų profesinės veiklos standartą, jam tenka rizika dėl galimos žalos, taip pat atsakomybė už sandorių teisėtumo neužtikrinimą.¹⁴³

Manytina, kad vis dar aktualus lieka literatūroje keliamas klausimas, kaip gi turi pasireikšti kaltė profesinio nusižengimo atveju, tiksliau, kuo pasireiškia pati lengviausia kaltės forma, kad ji būtų pakankama profesinei atsakomybei kilti, kokio laipsnio rūpestingumas ir atidumas turi būti parodomas, ko pagrįstai galima iš notaro tikėtis ir protingai reikalauti: ar jis turi atlikti pateikiamų dokumentų ekspertizę, kai suklastojimas vizualiai nepastebimas, ar privalo atlikti asmens sveikatos tyrimą, kad įsitikintų asmens sugebėjimu suprasti savo veiksmus ir pan.¹⁴⁴ Kita vertus, teiginys, kad notarams keliami griežtesni atidumo ir rūpestingumo reikalavimai, taikomas notarui kaip teisininkui, bet ne kaip kitų specialių žinių turinčiam asmeniui.¹⁴⁵

Vis dėlto dažnai susidaro išpūdis, jog visada, kai tik notaro tvirtintas sandoris pripažįstamas negaliojančiu, notaras tampa atsakingu. Manytina, kad tai klaidingas išpūdis. Tiek situacijos, kai notaras praktiškai nepripažįstamas kaltu, tiek situacijos, kai notaro kaltė suabsoliutinama ir daroma išvada, jog notaras praktiškai atsako be kaltės, yra kraštutinės ir neturėtų būti toleruojamos. Nors notaro tvirtinto sandorio pripažinimas negaliojančiu rodo esant objektyvų įstatymo pažeidimą, tačiau, jei notaras savo kaltę paneigia, nebelieka pagrindinės notaro civilinės atsakomybės sąlygos, civilinė atsakomybė netaikytina.

Vokiškoje literatūroje taip pat nurodoma, kad vien tik paprasto pareigos neteisėtumo nepakanka. Kad kiltų notaro atsakomybė, turi būti nustatyta ir kaltė, kuri ir būtų susijusi su tuo profesinės pareigos pažeidimu.¹⁴⁶ Kaltė remiasi tuo, kad notaras arba nesuvokė, jog tam tikroje situacijoje turi atlikti atitinkamas įstatymo numatytas pareigas, arba jas vykdė aplaidžiai. Taigi Vokietijos teismų praktika taip pat išplėtojo aukštus atsargumo pareigos (vok. *Sorgfaltspflicht*) reikalavimus notarams. Reikalaujama, kad notaras visapusiškai laikytųsi visų įstatymų, netgi paisytų tų, kurie dar neįsigaliojo, bet yra paskelbti. Taip pat iš notaro reikalaujama visa apimančių teisinių žinių, t.y. aukščiausiųjų teismų praktikos, paskelbtos tam tikruose rinkiniuose ar

¹⁴² Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje *A. Skučas v. G. Pakerytė* (bylos Nr. 3K-7-645/2002 m.); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje *R. Narakienė v. R. Butkauskaitė* (bylos Nr. 3K-7-127/2003 m.).

¹⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje *L. A. v. Z. V.* (bylos Nr. 3K-3-154/2007 m.).

¹⁴⁴ Norkūnas, A. Kaltė kaip civilinės atsakomybės pagrindas. *Jurisprudencija*. 2002, 28(20): 117-118.

¹⁴⁵ Baranauskas, E. Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai. *Jurisprudencija*. 2003, 37(29): p. 63.

¹⁴⁶ Bengel, M. *Münchener Anwaltshandbuch Erbrecht. Besonderheiten bei der Tätigkeit eines Notars*. 2. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2007, Rn. 53. Žiūrėta 2009-12-05. <http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FScheAnwHdb.gIE.g170.g13.g11.gla.htm>.

profesiniuose periodiniuose leidiniuose, bei įprastinių komentarų įvertinimo. O nesant teismų praktikos, ar jai esant nevieningai, notarams siūloma remtis dalykine literatūra.¹⁴⁷

Kaltė Vokietijoje taip pat skirstoma į tyčią ir neatsargumą. Literatūroje nurodoma, kad neatsargumas pripažįstamas tada, kai notaras, būdamas pakankamai dėmesingas, turi atpažinti, kad jam kyla pareiga atlikti tam tikrą notarinį veiksma ar pareiga atsisakyti jį atlikti, bet neatpažįsta. Tai gali būti net klaida.¹⁴⁸ Nustatinėjant, ar notaras elgėsi neatsargiai, taikomas pareigingo vidutinio notaro kriterijus (vok. *pfllichtbewusster Durchschnittsnotar*).¹⁴⁹ Notaro veiksmai laikomi tyčiniaisi tuomet, kai notaras sąmoningai nekreipia dėmesio į įstatymų nuostatas, vykdytinas pareigas. Tyčia apima ne tik faktų, lemiančių pareigos pažeidimą, žinojimą, bet būtent ir neteisėtą elgimąsi.¹⁵⁰

Apibendrinant notaro profesinės civilinės atsakomybės sąlygų analizę, galima teigti, kad iš tikrųjų kiekvienas atvejis, kai keliamas notaro civilinės atsakomybės klausimas, yra individualus, priklausantis nuo daugelio aplinkybių ir, svarbiausia, ne tik nuo paties notaro veiksma ar teisiniu žiniu, bet ir nuo kitu asmenu įtakos. Todėl, pripažinus notaro tvirtintą sandorį negaliojančiu, yra labai svarbu iširti visas reikšmingas aplinkybes, tiek notaro, tiek sandorio šaliu veiksma ir pan. Taip pat dar kartą paminėtina, kad notaro profesinė civilinė atsakomybė galima tik nustačius visas jos sąlygas: neteisėtus veiksma, žalą, priežastini ryši tarp neteisētu veiksma ir žalos bei kaltę.

¹⁴⁷ Schlee, H. In Beck'sches Notarhandbuch. Notarhaftung. 5. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2009, Rn. 16-18. Žiūrėta 2009-12-04. http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FNotarHdb_5%2FMono%2Fcont%2FNotarHdb.K.III.3.htm.

¹⁴⁸ Schramm, S. In Schippel/Bracker, Bundesnotarordnung. BNotO § 19. 8. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2006, Rn. 50-51. Žiūrėta 2009-12-09. http://beck-online.beck.de/default.aspx?vpath=bibdata%2Fkomm%2FSchiBraBNotOKo_8%2FBNotO%2Fcont%2FSchiBraBNotOKo%2EBNotO%2EP19%2EI%2E4%2Ea%2Ehtm.

¹⁴⁹ BGH, *Urteil* vom 28. 9. 2000 - IX ZR 279/99. DNotZ. 2001, Heft 1: 54. Žiūrėta 2009-12-09. <http://beck-online.beck.de/default.aspx?typ=reference&y=300&z=DNotZ&b=2001&s=49>.

¹⁵⁰ Schramm, S. In Schippel/Bracker, Bundesnotarordnung. BNotO § 19. 8. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2006, Rn. 69. Žiūrėta 2009-12-09. http://beck-online.beck.de/default.aspx?vpath=bibdata%2Fkomm%2FSchiBraBNotOKo_8%2FBNotO%2Fcont%2FSchiBraBNotOKo%2EBNotO%2EP19%2EI%2E4%2Ec%2Ehtm.

3. Notaro profesinės civilinės atsakomybės privalomasis draudimas kaip notaro ir sandorio šalių turto apsaugos garantas

Kol Lietuvoje veikė valstybinio notariato sistema, už žalą, padarytą notariniiais veiksmais fiziniams ar juridiniams asmenims, atsakydavo valstybės biudžetas, o konkretaus notaro atžvilgiu, kurio atsakomybė, kaip valstybės tarnautojo, ribota, buvo galima pareikšti tik regresinį ieškinį.¹⁵¹ Tačiau reformavus notariatą pagal lotyniškąjį notariato modelį, notaras veikia savo rizika, atsako asmeniškai, savo turtu, todėl nuolat turi būti atidus, atsargus, rūpestingai vykdyti jam patikėtas viešąsias funkcijas. Vis dėlto nuostolių padarymo atvejai neišvengiami, todėl notarui ir jo turtui taip pat turi būti suteikta apsauga. Tuo tikslu notarų profesinė civilinė atsakomybė draudžiama sudarant privalomąją civilinės atsakomybės draudimo sutartį. Kita šios sutarties paskirtis – apsaugoti trečiąjį asmenį ir kompensuoti neteisėtais veiksmais padarytus nuostolius. Nors literatūroje nurodoma, jog tokiu būdu apdraustas asmuo tarsi praranda savikontrolę ir jaučiasi nebaudžiamas, be to, žala gali būti atlyginta ne iki galo,¹⁵² tačiau civilinės atsakomybės draudimo privalumai taip pat akivaizdūs. Pirmiausia, nukentėjusysis turi daugiau garantijų tikėtis žalos atlyginimo, užtikrinamo pačių draudimo kompanijų finansiniu pajėgumu.¹⁵³ Antra, tai leidžia tikėtis ir operatyvumo atlyginant žalą. Kita vertus, kadangi civilinės atsakomybės draudimas yra ir notaro turto apsaugos garantas, tai notaras, žinodamas, jog civilinės atsakomybės atveju bent finansinės pasekmės bus lengvesnės nei jos būtų neapsidraudus, turėtų laisviau ir efektyviau vykdyti savo funkcijas, užtikrinančias sandorių teisėtumą.

Pirminė nuostata dėl notarų profesinės civilinės atsakomybės draudimo buvo neišsami tuo, jog nebuvo aiškiai nurodyta, jog šis draudimas privalomas. Tai, kad Notarų rūmai sudaro notarų draudimo sutartis dėl galimo ieškinio už fiziniams ar juridiniams asmenims padarytą žalą atliekant notarinius veiksmus, buvo įvardyta tiesiog kaip viena iš Notarų rūmų funkcijų.¹⁵⁴ Tačiau priėmus pakeitimus¹⁵⁵ Notariato įstatyme atsirado aiški nuostata, jog notarų profesinė civilinė atsakomybė draudžiama privalomuoju draudimu. Dėl minėtų draudimo privalumų šis žingsnis vertintinas teigiamai.

¹⁵¹ Nekrošius, V. Notariato teisė. Kaunas: Dangerta, 1997, p. 39.

¹⁵² Mikelėnas, V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995, p. 90.

¹⁵³ Ten pat.

¹⁵⁴ Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 10 str. 1 d. 5 p. *Valstybės žinios*. 1992, Nr.28-810.

¹⁵⁵ Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 2, 3, 6, 7, 9, 10, 11, 13, 16, 17, 20, 22, 23, 25, 27, 28, 31, 32, 36, 37, 40, 41, 43, 44, 51, 53, 56, 57, 59, 60 straipsnių ir II skyriaus pavadinimo pakeitimo ir papildymo, įstatymo papildymo 6(1), 6(2), 15(1), 22(1), 27(1) straipsniais ir 58, 63, 64 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr.15-598.

Be Notariato įstatymo reikšmingos yra Notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklės (toliau – Taisyklės),¹⁵⁶ kurios reglamentuoja tokio draudimo sutarties sąlygas, draudimo sutarties šalių – draudiko ir draudėjo – ikisutartines bei sutartines teises ir pareigas, apdraustojo teises ir pareigas. Tiek Notariato įstatymas (6² str.), tiek Taisyklės (6 p.) nustato, kad privalomojo draudimo objektas yra notaro civilinė atsakomybė. Tačiau skirtumas tas, kad Notariato įstatyme nurodoma, jog draudžiama civilinė atsakomybė už kaltais veiksmais padarytą žalą, o Taisyklėse – už žalą dėl neteisėtų veiksmų. Atrodytų, jog Taisyklėse teisinis privalomojo notarų profesinės civilinės atsakomybės draudimo reguliavimas išplečiamas ir, kitaip nei Notariato įstatyme, nustatyta civilinės atsakomybės be kaltės galimybė. Tai reikštų, kad žalą tarsi būtų galima atlyginti nustačius neteisėtų notaro veiksmų, žalos ir priežastinio ryšio sąlygas. Pavyzdžiui, 2004 m. birželio 23 d. nutartimi¹⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pripažino, jog nesant notarės tyčios (notarė įrodė, kad negalėjo nustatyti asmens dokumento klastotės), ieškinys dėl jos turėjo būti atmestas, tačiau žalos atlyginimas neviršijant draudimo išmokos iš draudimo kompanijos priteistinas. Manytina, kad toks tiesioginis požiūris, jog draudimo kompanija visais atvejais gali atlyginti žalą, būtų klaidingas. Pirmiausia, jau anksčiau magistro baigiamajame darbe nustatyta, jog turi būti visos sąlygos, kad kiltų notaro civilinė atsakomybė. Antra, draudimo objektas ir yra civilinė atsakomybė, kuri vėl gi aiškinama per visas jos sąlygas. Trečia, Notariato įstatymas teisės aktų hierarchijoje užima aukštesnę poziciją nei Taisyklės ir nedviprasmiškai nurodo kaltų veiksmų sąlygą. Galiausiai reikia analizuoti ir pačios draudimo sutarties sąlygas. Taigi pareiga mokėti draudimo išmoką draudikui atsiranda tik įvykus draudimo sutartyje nustatytam draudiminiam įvykiui ir tik tuomet, kai yra civilinės atsakomybės sąlygos, taigi ir notaras tampa atsakingas.¹⁵⁸ Štai 2008 m. spalio 6 d. nutartyje¹⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, išdėstęs minėtas Notariato įstatymo ir Taisyklių normas, reglamentuojančias draudiko pareigą išmokėti draudimo išmoką, padarė aiškia išvadą, jog pagal tokį teisinį reguliavimą draudikas atsako tik tada, kai žala asmeniui atsiranda dėl notaro kaltės. Kai notaro veiksmuose kaltės nėra, tokiu atveju už trečiajam asmeniui atsiradusią žalą neatsako draudikas, apdraudęs notaro profesinę atsakomybę privalomuoju draudimu.

Taigi siūlytina aiškinti minėtus teisės aktus sistemiškai ir nesuabsoliutinti literatūroje ir teismų praktikoje pasitaikančios nuomonės, kad žalos atlyginimas įmanomas net ir tais atvejais, kai

¹⁵⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gegužės 8 d. nutarimas Nr. 580 „Dėl notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 47-2079.

¹⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje *D. Bagdonienė v. AB "Lietuvos draudimas"* (bylos Nr. 3K-3-371/2004 m.).

¹⁵⁸ Baranauskas, E. Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai. *Jurisprudencija*. 2003, 37(29): 64.

¹⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje *A. K. v. Panevėžio miesto 7-ojo notarų biuro notarė D. M.* (bylos Nr. 3K-3-452/2008 m.).

deliktinės civilinės atsakomybės taikymas nebūtų galimas.¹⁶⁰ Šis teiginys turėtų būti vartojamas atsižvelgiant į konkrečias reikšmingas aplinkybes, todėl negali būti aiškintinas atskirai, be konteksto. Ir, kaip nurodo E. Baranauskas, minėta išvada būtų teisinga tik tuomet, kai notarui gali būti pritaikyti atleidimo nuo atsakomybės pagrindai, o draudikas, nepaisant to, privalės vykdyti savo sutartinius įsipareigojimus.¹⁶¹ Darytina išvada, jog kiekvienu atveju reikia žiūrėti pačią draudimo sutartį, kuria, pavyzdžiui, draudikas gali prisiimti notaro atsakomybės be kaltės riziką, bei, kaip minėta, teisinį civilinės atsakomybės draudimo reguliavimą sistemiškai.

Vokietijoje notarai jau nuo 1983 metų yra įstatymiškai įpareigoti sudaryti privalomojo profesinės civilinės atsakomybės draudimo sutartį.¹⁶² Privalomojo profesinės civilinės atsakomybės draudimo klausimus reglamentuoja Draudimo sutarties įstatymo¹⁶³ (vok. *Vesicherungsvertragsgesetz*, toliau – VVG) ir BNotO nuostatos. BNotO draudimui skirtas 19a paragrafas, kurio 1 dalies 1 sakinyje nurodyta, jog notaras yra įpareigotas drausti savo profesinę atsakomybę, kad būtų padengti turtiniai nuostoliai, kurie kyla iš profesinės veiklos ir veiklos tų asmenų, už kuriuos notaras atsako. Taip pat nurodoma, jog draudimas apima visus minėtame 1 sakinyje nurodytus draudiminiuosius įvykius bei galioja kitiems pareigos pažeidimams, dėl kurių galėtų būti patenkinta pretenzija notarui dėl atsakomybės. O VVG 100 paragrafas įpareigoja draudiką esant privalomam profesinės atsakomybės draudimui atleisti notarą nuo pretenzijų, kurias pareiškia tretieji asmenys notaro atsakomybės pagrindu dėl per draudimo sutarties galiojimo laiką kilusio įvykio, taip pat įpareigoja užkirsti kelią nepagrįstoms pretenzijoms.

Apibendrinant minėtas normas, matyti abiejų valstybių tam tikrų klausimų reglamentavimo panašumą, pavyzdžiui, nuostatos dėl žalos, kylančios būtent iš profesinės veiklos, dėl to, jog pretenziją pareiškia trečiasis asmuo, kuriam ta žala padaryta, nuostatos dėl sutarties galiojimo laiko ir kt. Taip pat dar kartą pažymėtina VVG 100 paragrafo nuostata, kad notaras turi būti atleidžiamas nuo tų pretenzijų, kurios reiškiamos jo atsakomybės pagrindu. Taigi, manytina, kad ir Vokietijoje laikomasi pozicijos, bandytos pagrįsti ir šiame darbe, jog draudimo išmoka mokėtina tik tada, kai ir notaras tampa atsakingas, t.y. nustatomos visos civilinės atsakomybės sąlygos. Abiejose valstybėse vienodai reguliuojami ir notaro kaltės formos klausimai privalomojo profesinės atsakomybės draudimo srityje. Taisyklės tyčinius notaro veiksmus, kuriais padaryta žala, numato kaip

¹⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *L. Kazlauskienė v. Vilniaus m. 12-ojo notarų biuro notarė D. Jungevičienė* (bylos Nr. 3K-3-398/1999 m.); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje *M. D. Pečiūrienė v. R. Rutkauskaitė ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-336/2000 m.).

¹⁶¹ Baranauskas, E. Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai. *Jurisprudencija*. 2003, 37(29): 64.

¹⁶² Van Bühren, H. W.; van Bühren, H. M. Haftung und Haftpflichtversicherung der rechtsberatenden Berufe. *Unabhängige monatliche Informationsschrift für Versicherungsrecht und Schadenersatz*. 2004, Heft 3: 93. Žiūrėta 2009-12-05. <http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata%2Fzeits%2Ffrunds%2F2004%2Fcont%2Ffrunds.2004.89.1.htm>.

¹⁶³ *Versicherungsvertragsgesetz* vom 23. November 2007 (BGBl. I S. 2631), das zuletzt durch Artikel 10 des Gesetzes vom 29. Juli 2009 (BGBl. I S. 2355) geändert worden ist.

nedraudiminį įvykį. Vokietijoje taip pat kalbama apie privalomąjį draudimą už neatsargumu sukeltą žalą.¹⁶⁴ O BNotO 19a paragrafe nurodyta, jog viena iš draudiminės apsaugos išimčių gali būti nuostolių atlyginimo pretenzija dėl tyčinio pareigos pažeidimo.

Dar vienas svarbus aspektas yra tas, jog Notariato įstatyme numatytas dviejų kryptių notarų profesinės civilinės atsakomybės draudimas. Be jau minėto privalomojo atsakomybės draudimo, kai draudėjas tokiu atveju yra Notarų rūmai, Notariato įstatymo 6⁽²⁾ str. 4 d. nustatyta, jog notaras gali pats papildomai draustis notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomuoju draudimu. Galima manyti, kad tokia mišri profesinės atsakomybės draudimo sistema leidžia kiekvienam notarui individualiai įvertinti savo biuro poreikius, tvirtinamų sandorių specifiką, sudėtingumą, vertę, skaičių ir pan. Kita vertus, didelės nuostolių rizikos faktorius taip pat nenuneigtinas ir galima kelti klausimą, ar nereikėtų tokius draudimo klausimus reguliuoti griežtesnėmis normomis. Štai Vokietijos reguliavimas šiuo klausimu šiek tiek skiriasi. Kitaip nei Lietuvoje, kur, kaip minėta, pirmiausia notarų atsakomybę drausti įpareigoti yra Notarų rūmai, Vokietijoje draustis įpareigojami patys notaras (BNotO 19a paragrafas 1 dalis 1 sakiny). Ir tik kaip papildomas prieš tai minėtajam BNotO 67 paragrafe 3 dalyje 3 punkte numatytas Notarų rūmų sudaromas profesinės atsakomybės draudimas. Pagal šią normą Notarų rūmai privalo sudaryti tokias draudimo sutartis tam, kad būtų apdrausti ir tokie atvejai, kurių neapima pagal 19a paragrafą sudarytos draudimo sutartys, nes arba nuostoliai viršija draudimo sumą, arba notaro veiksmų pagal bendrąsias draudimo sąlygas draudiminė apsauga neapima kaip tyčinių. Tai vadinama nebe profesinės atsakomybės privalomuoju draudimu, o nuostolių draudimu (vok. *Vertrauensschadenversicherung*).¹⁶⁵ Tokiu Notarų rūmų įstatyminiu nuostolių draudimo įpareigojimu siekiama ne tik apsaugoti ir išlaikyti pačių notarų garbę ir autoritetą, bet pirmiausia užtikrinti nuostolių kompensavimą juos patyrusiems asmenims.¹⁶⁶

Nepaisant to, kad Vokietijoje yra privalomas dviejų lygių profesinės civilinės atsakomybės draudimas, tiek notarams, tiek tretiesiems asmenims, galintiems patirti žalos, suteikiamas dar vienas saugiklis. Vokietijos žemių Notarų rūmai be jokio įstatyminio įpareigojimo kuria tam tikrus

¹⁶⁴ Wagner, W. Notarielle Amtshaftung - Notarkammern im Interessenkonflikt. DNotZ. 1999, Heft 10: 795. Žiūrėta 2009-12-05. <http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata\zeits\dnotz\1999\cont\dnotz.1999.794.1.htm&pos=0&hlwords=notarielle%C3%90amtshaftung%C3%90Amt%C3%90Haftung%C3%90notarkammern%C3%90Notar%C3%90Kammer%C3%90im%C3%90interessenkonflikt%C3%90Interesse%C3%90Konflikt#xhlhit>.

¹⁶⁵ Schlee, H. In Beck'sches Notarhandbuch. Notarhaftung. 5. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2009, Rn. 56. Žiūrėta 2009-12-05. http://beck-online.beck.de/default.aspx?vpath=bibdata%2Fkomm%2FNotarHdb_5%2FMono%2Fcont%2FNotarHdb.K.VI.htm.

¹⁶⁶ Püls, J. In In Schippel/Bracker, Bundesnotarordnung. BNotO § 67 [Aufgaben]. 8. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2006, Rn. 38. Žiūrėta 2009-12-05. http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata%2Fkomm%2FSchiBraBNotOKo_8%2FBNoto%2Fcont%2FSchiBraBNotOKo.BNotO.P67.IX.1.htm.

nuostolių atlyginimo fondus (vok. *Vertrauensschadenfonds*).¹⁶⁷ Tai savarankiška, nuo Federacijos Notarų rūmų nepriklausanti žemių Notarų rūmų įstaiga, kurios teisinė priežiūra ir priklauso žemėms.¹⁶⁸ Kaip minėta, fondų veikla įstatymiškai nėra reguliuojama, todėl jie kuriami remiantis Notarų rūmų įstatais. Bene plačiausiai tokių fondų esmė atskleista Berlyno žemės Notarų rūmų įstatuose.¹⁶⁹ Juose nurodyta, jog fondo užduotis yra (nors teisės aktais toks įpareigojimas nenustatytas) suteikti galimybę atlikti mokėjimus nuostoliams atlyginti, kurie kilo dėl tyčinių notaro veiksmų ir kurių negalima atlyginti kitais būdais (turima omeny nuostolių draudimą pagal BNotO 67 paragrafą) ir kai pagal fondo tikslus toks mokėjimas jam priskirtinas. Kitų žemių Notarų rūmų įstatuose tiesiog nurodoma, jog Notarų rūmai gali dalyvauti tokiuose fonduose.¹⁷⁰ O nukentėjusysis turi teisę į tai, kad klausimas, suteikti mokėjimą iš tokio fondo ar nesuteikti, būtų tinkamai apsvarstytas.¹⁷¹

Vokiškoje literatūroje nurodoma, jog viena iš pagrindinių ir elementarių civilinės atsakomybės draudimo taisyklių yra atsakomybės ir nuostolių padengimo santykių atskyrimas.¹⁷² Ar kyla draudėjo atsakomybė trečiajam asmeniui ir kokio ji dydžio, nustatoma procese dėl atsakomybės, o klausimas dėl draudiko dalyvavimo šiame santykiyje turi būti išspręstas atskirame procese dėl nuostolių atlyginimo. Čia galioja taip vadinamas atskyrimo principas (vok. *Trennungsprinzip*).¹⁷³ Kita vertus, šis atskyrimo principas ribojamas procese dėl atsakomybės priimto įsiteisėjusio sprendimo įtaka procesui dėl nuostolių atlyginimo (vok. *Bindungswirkung*).¹⁷⁴ Tokiu sprendimo dėl atsakomybės siejamuoju veikimu užtikrinama tai, kad proceso dėl atsakomybės metu nustatyti faktai yra privalomi ir procese dėl nuostolių padengimo iš naujo negali

¹⁶⁷ Schlee, H. In Beck'sches Notarhandbuch. Notarhaftung. 5. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2009, Rn. 56. Žiūrėta 2009-12-05. http://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FNotarHdb_5%2FMono%2Fcont%2FNotarHdb.K.VI.htm.

¹⁶⁸ Püls, J. In In Schippel/Bracker, Bundesnotarordnung. BNotO § 67 [Aufgaben]. 8. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2006, Rn. 39. Žiūrėta 2009-12-05. http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata%2Fkomm%2FSchiBraBNotOKo_8%2FBNotO%2Fcont%2FSchiBraBNotOKo.BNotO.P67.IX.2.htm.

¹⁶⁹ Satzung der Notarkammer, Berlin, 10.01.2004. Žiūrėta 2009-12-05. <http://www.notarkammer-berlin.de/>.

¹⁷⁰ Pavyzdžiui, Satzung der Notarkammer Brandenburg, Potsdam, den 23. Oktober 2007. Žiūrėta 2009-12-05. <http://www.notarkammer-brandenburg.de/docs/satzung.pdf>; Satzung der Notarkammer Thüringen, Erfurt, 22. November 2000. Žiūrėta 2009-12-05. <http://www.notarkammer-thueringen.de/satzung.htm>.

¹⁷¹ Püls, J. In In Schippel/Bracker, Bundesnotarordnung. BNotO § 67 [Aufgaben]. 8. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2006, Rn. 39. Žiūrėta 2009-12-05. http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata%2Fkomm%2FSchiBraBNotOKo_8%2FBNotO%2Fcont%2FSchiBraBNotOKo.BNotO.P67.IX.2.htm.

¹⁷² Schimikowski, P. In Rüffer/Halbach/Schimikowski, VVG. Vorbemerkung zu §§ 100–124. 1. Auflage. 2008. Rn. 9. Žiūrėta 2009-12-05. <http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata\komm\ruehalschkovvg\cont\ruehalschkovvg.vorbemerkung.gl3.htm&pos=1&hlwords=trennungsprinzip%C3%90Trennung%C3%90Prinzip%C3%90bindungswirkung#xhlhit>.

¹⁷³ Langheid, T. In Römer/Langheid, Versicherungsvertragsgesetz. VVG § 149 [Umfang der Haftung]. 2. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2003, Rn. 12. Žiūrėta 2009-12-05. <http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata%2Fkomm%2FRoemKoVVG%2FVVG%2Fcont%2FRoemKoVVG.VVG.P149.T9.htm>.

¹⁷⁴ Ten pat.

būti keliami.¹⁷⁵ Šio principo galiojimą būtų galima įvardinti kaip dar vieną argumentą, grindžiantį nuostatą, kad draudikas privalo išmokėti draudimo išmoką tik tada, kai nustatoma notaro atsakomybė. Kad abu minėtieji principai veikia pagrindinio privalomojo profesinės civilinės atsakomybės draudimo atveju, nėra ginčijama. Vokietijos Federacijos Aukščiausiasis Teismas 1998 m. gegužės 27 d. sprendime¹⁷⁶ nurodė, jog šie principai taikytini ne tik atsakomybės draudimui, bet ir nuostolių draudimui pagal BNotO 67 paragrafo 3 dalies 3 punktą. Tokia pozicija sprendime grindžiama tuo, jog nuostolių draudimas papildo atsakomybės draudimą, kuris neapima nuostolių, sukeltų tyčiniiais notaro veiksmais. Taigi atsakomybės draudimas suteikia nukentėjusiajam ribotą apsaugą, jei pats notaras asmeniškai nėra pajėgus atlyginti nuostolių. O kadangi nuostolių draudimas apima bendrojo atsakomybės draudimo nepadengtus nuostolius, tai turi veiksmingai papildyti atsakomybės draudimą ir tuo tikslu turi būti laikomasi pastarajam nustatytų taisyklių. Sprendime taip pat nurodoma, jog abi draudimo kryptys atlieka tas pačias funkcijas, todėl turi būti užtikrinta, kad ir nuostolių draudimo atveju atsakomybės procese priimtas sprendimas nebebūtų kvestionuojamas tolimesniuose santykiuose tarp draudiko ir draudėjo. Kitu atveju galėtų atsitikti taip, kad pradinis sprendimas nukentėjusiajam bus palankus, o procese tarp Notarų rūmų ir draudiko apsauga jam nebus suteikta, kas prieštarautų nuostolių draudimo tikslui. Vis dėlto literatūroje keliamas klausimas, kokia apimtimi gali būti pateisinamas vienodas atsakomybės ir nuostolių draudimo traktavimas siejamojo veikimo principo (vok. *Bindungswirkung*) taikymo aspektu.¹⁷⁷

Kitaip nei Vokietijoje, Lietuvoje tiek klausimas dėl notaro atsakomybės, tiek dėl žalos atlyginimo sprendžiamas viename procese, kuriame kaip atsakovai gali būti nurodomi tiek draudėjas, tiek draudikas. Be to, kaip nurodė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, kadangi pagal savo teisinę prigimtį civilinės atsakomybės draudimo sutartis yra sutartis trečiojo asmens naudai, todėl žalą patyręs asmuo galėtų reikalauti žalos atlyginimo tiesiogiai iš draudimo kompanijos (draudiko), nebent draudėjas ir draudikas būtų susitarę kitaip. Jeigu yra sudaryta civilinės atsakomybės draudimo sutartis, tai turi būti taikomos šios sutarties nuostatos, apibrėžiančios, kuris asmuo, kokio dydžio ir kokia tvarka atlygina padarytą žalą.¹⁷⁸ Jei atsakovu nurodoma tik draudimo kompanija, tokiu atveju draudėjas turėtų dalyvauti byloje trečiuoju asmeniu, nepareiškiančiu savarankiškų reikalavimų (nebent draudėjas ir draudikas būtų susitarę kitaip). Savo civilinę atsakomybę

¹⁷⁵ Langheid, T. In Römer/Langheid, *Versicherungsvertragsgesetz. VVG § 149 [Umfang der Haftung]*. 2. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2003, Rn. 12. Žiūrėta 2009-12-05. <http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata%2Fkomm%2FRoemKoVVG%2FVVG%2Fcont%2FRoemKoVVG.VVG.P149.T9.htm>.

¹⁷⁶ BGH, Urteil vom 27. 5. 1998 - IV ZR 166/97. DNotZ. 1999, Heft 2: 129-132. Žiūrėta 2009-12-05. <http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata\zeits\dnotz\1999\cont\dnotz.1999.129.1.htm&pos=0&hlwords=#xhlhit>.

¹⁷⁷ Hagen, H. Grenzen der Bindungswirkung bei der Haftpflichtversicherung. NVersZ. 2001, Heft 8: 341-344. Žiūrėta 2009-12-05. <http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata\zeits\nersz\2001\cont\nersz.2001.341.1.htm&pos=0&hlwords=grenzen%C3%90bindungswirkung%C3%90haftpflichtversicherung%C3%90Haft%C3%90Pflichtversicherung#xhlhit>.

¹⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje *M. S. v. notarė L. P.* (bylos Nr. 3K-3-25/2006 m.).

apdraudusio asmens dalyvavimas procese būtinas dėl to, kad ieškinio suma yra svarbi tenkinant trečiojo asmens reikalavimą, t.y. reikalavimo suma gali viršyti draudimo išmokos sumą ir nulemti subsidiarinę draudėjo atsakomybę, t.y. sukurti papildomą draudėjo pareigą atlyginti žalą, viršijančią draudimo išmokos sumą.¹⁷⁹ Norma, jog žalą padaręs notaras atlygina draudimo išmokos ir faktinės žalos dydžio skirtumą, jeigu draudimo išmokos nepakanka žalai visiškai atlyginti, įtvirtinta Notariato įstatymo 6² straipsnio 7 dalyje.

Kalbant apie notarų privalomąjį profesinės civilinės atsakomybės draudimą, taip pat paminėtinas dar vienas svarbus aspektas – draudimo suma. Lietuvoje ji yra 100000 litų vienam notarui kiekvienam draudimui įvykiui. Tokia suma nustatyta tiek Notariato įstatyme, tiek Taisyklėse. Ir nors tai yra minimali suma, kuri reiškia, kad notaras gali draustis ir didesnei sumai, tačiau ji žymiai mažesnė už nustatytąją Vokietijos įstatymais. BNotO 19a paragrafe nurodyta, jog minimali draudimo suma yra 500000 eurų kiekvienam draudimui įvykiui. Tame pačiame paragrafe nustatyta, jog draudimo išmokos už per vienerius sutarties galiojimo metus kilusius nuostolius gali būti apribotos dydžiu, lygiu dviem minimalioms draudimo sumoms. Ir tai suprantama, nes pati minimali suma yra didelė. Be to, minimali suma nustatyta ir nuostolių draudimo atveju pagal BNotO 67 paragrafo 3 dalies 3 punktą, t.y. draudimo suma kiekvienam apdraustam notarui už kiekvieną draudiminį įvykį yra mažiausiai 250000 eurų už nuostolius dėl tyčinio pareigos pažeidimo ir 500000 eurų už nuostolius dėl kitų pažeidimų. Draudimo išmoka ir šiuo atveju gali būti apribota keturiomis minimaliomis, t.y. 250000 eurų, sumomis. Taigi iš viso draudimo suma Vokietijoje gali siekti 1 milijoną eurų. Tai labai ryškus Lietuvos ir Vokietijos teisinio reguliavimo skirtumas privalomojo notarų profesinės civilinės atsakomybės draudimo srityje.

Išanalizavus notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo teisinį reglamentavimą, manytina, kad tai viena iš sričių, labiausiai reikalingų teisinio reguliavimo, mokslinio aiškinimo ir teismų praktikos tobulinimo. Esamas reguliavimas nebeatitinka šių dienų situacijos, suaktyvėjusios civilinės apyvartos, vis plečiamų notarų funkcijų. Keltinas klausimas dėl minimalios draudimo sumos didinimo, draudikų prisiimamos rizikos apimties, draudiminių ir nedraudiminių įvykių sąrašo peržiūrėjimo, atsižvelgiant į tai, kad Lietuva yra Europos Sąjungos narė. Nors Vokietijos praktika rodo, kad vien privalomojo civilinės atsakomybės draudimo sutartis neužtikrina draudimo sistemos stabilumo ir šioje valstybėje kuriami specialūs nuostolių atlyginimo fondai, vis dėlto, manytina, kad Lietuvoje apie tai kalbėti būtų dar per anksti. Pirmiausia svarstyti, kaip tobulinti jau esamus draudimo mechanizmus ir vienodinti teismų praktiką šioje srityje, itin dažnai besiskiriančią nustatinėjant sąlygas, kurių visumai esant nukentėjusiajam gali

¹⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje *M. D. Pečiūrienė v. R. Rutkauskaitė ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-336/2000 m.).

būti išmokama draudimo išmoka. Manytina, kad žalos atlyginimas iš draudimo bendrovės galimas tik tada, kai ir notaras tampa atsakingas, kas teismų praktikoje dažnai nurodoma priešingai.

Išvados

Remiantis atlikta Lietuvos ir Vokietijos teisės aktų, teismų praktikos ir mokslinės literatūros analize ir apibendrinus atlikto tyrimo rezultatus, galima teigti, jog iškeltos hipotezės pasitvirtino, ir pateikti tokias pagrindines išvadas:

1. Sandorių tvirtinimas ir jų teisėtumo užtikrinimas yra vienas svarbiausių notaro veiklos aspektų. Kalbant apie sandorius, kaip asmens teisių įgyvendinimo priemonę, ir notaro atsakomybę pripažinus jo tvirtintą sandorį negaliojančiu, notaro institucija, jo funkcijos ir atsakomybė tokia, kokia yra šiandien, susiformavo ne iš karto. Didelę reikšmę Lietuvos notariato institucijai turėjo perėjimas nuo valstybinio prie lotyniškojo notariato sistemos, kas lėmė turinės asmeninės civilinės atsakomybės taikymą notarui.

2. Būtent notariniu sandorių tvirtinimu siekiama užtikrinti civilinės apyvartos teisėtumą ir stabilumą. Kita vertus, civilinės apyvartos teisėtumo užtikrinimas gali būti įgyvendinamas ir kitomis priemonėmis, pavyzdžiui, per atsisakymo tvirtinti sandorį institutą. Siekiant užtikrinti šios prevencinės priemonės efektyvumą ir užkirsti kelią piktnaudžiavimui ja, būtina nustatyti atsisakymo tvirtinti sandorį taikymo pagrindus ir sąlygas.

3. Prieš priimdamas sprendimą dėl sandorio tvirtinimo ir siekdamas išvengti sandorio pripažinimo negaliojančiu ateityje, notaras turi visapusiškai teisiškai įvertinti situaciją, t.y. nustatyti, kokios pareigos pagal įstatymą jam priklauso tvirtinant sandorį, ar teisėti yra pačių šalių veiksmai, ar teisėti yra pateikti šalių dokumentai ir norimo tvirtinti sandorio sąlygos, jei neteisėtos, tai kokiu pagrindu. Nors kiekviena tokia situacija, analizuotina prieš patvirtinant sandorį, pasižymi kazuistiškumu, tačiau galima išskirti tokius atsisakymo tvirtinti sandorį pagrindus: atsisakymas tvirtinti sandorius, kurie pasižymi niekinių ar nugincijamų sandorių požymiais, sandorius, kuriais siekiama nesąžiningų tikslų, atsisakymas tvirtinti sandorius, jei tai būtų profesinės notaro pareigos pažeidimas ir pan.

4. Dėl keliamų aukštų profesinių reikalavimų notarui ir profesinės jo atsakomybės, notaras, tvirtindamas sandorius, privalo paisyti ir (profesinės) etikos kriterijų, įtvirtintų garbės (etikos) kodeksuose, pažymint ir tai, jog vienas pagrindinių šios profesijos veiklos principų yra asmeninės atsakomybės principas. Jis reiškia, kad notaras nelaikomas valstybės pareigūnu, veikia savo rizika, atsako už asmenims padarytą žalą bendrais pagrindais, savo turtu, taip pat tai, kad už notarą neatsako valstybė. Asmeninės notaro atsakomybės principas yra pagrindas kalbant apie tos atsakomybės, kai notaro tvirtintas sandoris pripažįstamas negaliojančiu, taikymą ir jos sąlygų aiškinimą, o deliktinis jos pobūdis lemia tai, jog tam, kad kiltų notaro atsakomybė, būtina nustatyti viskas keturias jos sąlygas, t.y. neteisėtus veiksmus, žalą, priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų ir žalos bei kaltę.

5. Notaro veiksmų teisėtumas ar neteisėtumas nustatinėjamas analizuojant jų santykį ne su pasekmėmis, o su teise, tai reiškia, kad neteisėti veiksmai pasireiškia galiojančių teisės aktų pažeidimu. Todėl notaro veiksmai, tvirtinant sandorį, privalo atitikti visus įstatymų keliamus reikalavimus. Notaro veiksmus būtina atriboti nuo kitų asmenų veiksmų, ypač tais atvejais, kai neteisėtai elgiasi sandorio šalis ar šalys. Taigi profesinė notaro atsakomybė, pripažinus jo tvirtintą sandorį negaliojančiu, nekyla, jei notaras atliko visas jam nustatytas pareigas, priklausančias įvykdyti atitinkamam asmeniui.

6. Priežastinis ryšys turi būti nustatinėjamas ne tarp subjektyvaus atsakomybės elemento – kaltės ir pasekmių, o tarp notaro neteisėtų veiksmų ir žalos. Šią priežastinio ryšio grandinę gali nutraukti pačių sandorio šalių, trečiųjų asmenų veiksmai bei vykdomosios valdžios institucijos ar teismo klaida, kaip priežastis, lėmusi žalos atsiradimą. Todėl, nustatinėjant priežastinio ryšio sąlygą, svarbus yra teisiškai reikšmingas priežastinis ryšys tarp notaro veiksmų ir žalos, kai notaro neteisėti veiksmai nors ir nelemia, bet pakankamai sąlygoja žalos atsiradimą.

7. Notaro atsakomybės atveju, kai jo pavirtintas sandoris pripažįstamas negaliojančiu, žalos sąlyga nustatinėjama remiantis bendrais žalos nustatymo kriterijais, galiojančiais esant deliktinei atsakomybei, t.y. notarui galioja visiško nuostolių atlyginimo principas. Notaras turi atlyginti turtinę žalą bei neturtinę, jei jos atlyginimą numato įstatymas. Nesant žalos, deliktinė notaro atsakomybė, pripažinus jo tvirtintą sandorį negaliojančiu, apskritai negalima.

8. Daugiausia problemų kyla nustatinėjant kaltę, nes nurodoma, jog notaro civilinę atsakomybę lemia bet kuri, net ir pati lengviausia kaltės forma – nepakankamas atidumas, klaida ir pan. Atrodytų, jog visada, kai tik notaro tvirtintas sandoris pripažįstamas negaliojančiu, notaras tampa atsakingu. Tačiau taip vienareikšmiškai teigti būtų klaidinga. Tiek situacijos, kai notaras praktiškai nepripažįstamas kaltu, tiek situacijos, kai notaro kaltė suabsoliutinama ir daroma išvada, jog notaras praktiškai atsako be kaltės, yra kraštutinės ir neturėtų būti toleruojamos. Nors notaro tvirtinto sandorio pripažinimas negaliojančiu rodo esant objektyvų įstatymo pažeidimą, tačiau, jei notaras savo kaltę paneigia, nebelieka pagrindinės notaro civilinės atsakomybės sąlygos, civilinė atsakomybė netaikytina.

9. Esamas notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo teisinis reguliavimas nebeatitinka šių dienų situacijos, suaktyvėjusios civilinės apyvartos, vis plečiamų notarų funkcijų. Palyginus Lietuvos ir Vokietijos situaciją, manytina, jog esami notarų civilinės atsakomybės draudimo mechanizmai Lietuvoje tobulintini minimalios draudimo sumos didinimo, draudikų prisiimamos rizikos apimties, draudiminių ir nedraudiminių įvykių sąrašo peržiūrėjimo ir kitais aspektais. Vienodintina teismų praktika nustatinėjant sąlygas, kurių visumai esant nukentėjusiajam gali būti išmokama draudimo išmoka, t.y. žalos atlyginimas iš draudimo bendrovės galimas tik tada, kai ir notaras tampa atsakingas, kas teismų praktikoje dažnai nurodoma priešingai.

Pasiūlymai ir rekomendacijos

1. Magistro baigiamajame darbe nustatyta, jog pagrįstas yra taikymas priemonių, leidžiančių užkirsti kelią civilinės apyvartos neteisėtumui dar iki sandorio patvirtinimo. Viena iš tokių priemonių – galimybė notarui atsisakyti tvirtinti sandorį, prieštaraujantį teisinei tvarkai. Siekiant užtikrinti tinkamą šio instituto taikymą, išvengti galimo piktnaudžiavimo, būtina nustatyti aiškius pagrindus ir sąlygas, kada notaras privalo, o kada turi teisę atsisakyti tvirtinti sandorį bei kada neturi teisės atsisakyti tą padaryti. Lietuvoje teismų praktika šiuo klausimu negausi, o mokslinės literatūros apskritai nėra. Atsižvelgiant į minėtus aspektus bei remiantis atlikta Vokietijos doktrinos analize, siūlytina ir Lietuvos mokslininkams atlikti išsamesnes studijas šiuo klausimu, teismams sprendžiant bylas plėtoti atsisakymo tvirtinti sandorį pagrindus ir sąlygas, o Notarų rūmams savo nutarimu patvirtinti atitinkamas šio instituto taikymo gaires.

2. Kadangi neaiškumų kyla esant privalomajam notarų profesinės civilinės atsakomybės draudimui ir draudikui atlyginant žalą tretiesiems asmenims už notaro veiksmis padarytą žalą, siūlytina suvienodinti Notariato įstatyme ir Notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklėse esantį reguliavimą abiejuose teisės aktuose nustatant, jog draudimo objektas yra notarų civilinė atsakomybė už notarų *kaltais* veiksmis padarytą žalą, vykdant notaro profesinę veiklą, taip pat Taisyklėse įtvirtinant nuostatą, leidžiančią draudikui ir draudėjui susitarti, kad žalos atlyginimas iš draudiko galimas ir nesant notaro kaltės. Dabartinis reguliavimas, kai Notariato įstatyme draudimo objektas yra civilinė atsakomybė už *kaltais* veiksmis padarytą žalą, o Taisyklėse – dėl *neteisetų* notaro veiksmų, neleidžia vienareikšmiškai įvertinti žalos atlyginimo atvejų, dėl ko teismų praktikoje ir doktrinoje pasitaiko kontraversiška nuostata, jog, esant civilinės atsakomybės draudimui, žalos atlyginimas galimas net ir tais atvejais, kai deliktinės civilinės atsakomybės taikymas nebūtų galimas. Todėl vieningas teisinis privalomojo notarų profesinės civilinės atsakomybės draudimo reguliavimas leistų nedviprasmiškai nustatyti atvejus, kai draudikas privalo išmokėti žalos atlyginimą, bei suteiktų teisinio aiškumo.

Literatūros sąrašas

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr.33-1014.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-134.
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 512, 609, 610, 632, 756 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir 652 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 138-5446.
5. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 68-2651.
6. Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 2, 3, 6, 7, 9, 10, 11, 13, 16, 17, 20, 22, 23, 25, 27, 28, 31, 32, 36, 37, 40, 41, 43, 44, 51, 53, 56, 57, 59, 60 straipsnių ir II skyriaus pavadinimo pakeitimo ir papildymo, įstatymo papildymo 6(1), 6(2), 15(1), 22(1), 27(1) straipsniais ir 58, 63, 64 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr.15-598.
7. Lietuvos Respublikos notariato įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1998, Nr.49-1329.
8. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos notariato įstatymo pakeitimo ir papildymo“. *Valstybės žinios*. 1994, Nr.78-1463.
9. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas. *Valstybės žinios*. 1992, Nr.28-810.
10. Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 10-335.
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gegužės 8 d. nutarimas Nr. 580 „Dėl notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 47-2079.
12. Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos direktoriaus 2005 m. birželio 23 d. įsakymas Nr. 53-V „Dėl notarams ir teisę atlikti notarinius veiksmus turintiems asmenims skirtų nurodymų, kuriais siekiama užkirsti kelią pinigų plovimui, patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 83-3091.
13. Notarų rūmų susirinkimo 2000 m. kovo 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodekso pakeitimo“.

Vokietijos teisės aktai

14. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 100-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das zuletzt durch das Gesetz vom 29. Juli 2009 (BGBl. I S. 2248) geändert worden ist.
15. Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch das Gesetz vom 28. September 2009 (BGBl. I S. 3161) geändert worden ist.
16. Bundesnotarordnung in der im *Bundesgesetzblatt* Teil III, Gliederungsnummer 303-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, die durch Artikel 3 des Gesetzes vom 30. Juli 2009 (BGBl. I S. 2449) geändert worden ist.
17. Beurkundungsgesetz vom 28. August 1969 (BGBl. I S. 1513), das zuletzt durch Artikel 7 des Gesetzes vom 15. Juli 2009 (BGBl. I S. 1798) geändert worden ist.
18. Versicherungsvertragsgesetz vom 23. November 2007 (BGBl. I S. 2631), das zuletzt durch Artikel 10 des Gesetzes vom 29. Juli 2009 (BGBl. I S. 2355) geändert worden ist.
19. Staatshaftungsgesetz. *Bundesgesetzblatt*. 1981, I 553.
20. Satzung der Notarkammer, Berlin, 10.01.2004.
21. Satzung der Notarkammer Brandenburg, Potsdam, 23. Oktober 2007.
22. Satzung der Notarkammer Thüringen, Erfurt, 22. November 2000.

Specialioji literatūra

23. Ambrasienė, D, ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius, 2004.
24. Ambrasienė, D, ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius, 2009.
25. Dambrauskaitė, A. Sandorių pripažinimo negaliojančiais teisinės pasekmės – Lietuvos ir Prancūzijos teisės lyginamieji aspektai. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
26. Huhn, D.; von Schuckmann, H.-J. Beurkundungsgesetz und Dienstordnung für Notare. 4 Auflage. 2003.
27. Kelsen, H. Grynoji teisės teorija. Vilnius: Eugrimas, 2002.
28. Kuconis, P.; Nekrošius, V. Teisėsaugos institucijos. Vilnius, 2001.
29. Leonas, P. Teisės enciklopedijos paskaitos. Sociologijos paskaitos. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
30. Markesinis, B. S.; Unberath, H. The German Law of Torts. A Comparative Treatise. Oregon: Hart Publishing Oxford and Portland, 2002.

31. Medikus, D. Allgemeiner Teil des BGB. 9. Auflage. Heidelberg: C.F. Müller Verlag, 2006.
32. Mikelėnas, V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.
33. Mikelėnas, V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003.
34. Nekrošius, V. Notariato teisė. Kaunas: Dangerta, 1997.
35. Skirius, J.; Šapoka, G. Iš Lietuvos teisės ir valstybės istorijos. Vilnius, 2001.
36. Vaišvila, A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004.

Moksliniai straipsniai

37. Baranauskas, E. Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai. *Jurisprudencija*. 2003, 37(29): 59-65.
38. Dambrauskaitė, A. Restitucijos taikymo sandorių pripažinimo negaliojančiais bylose problemos. *Jurisprudencija*. 2003, 37(29): 79-88.
39. Mikelėnas, V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje (1). *Justitia*. 2006, 4(62): 2-8.
40. Norkūnas, A. Sąžiningumo principo įgyvendinimas. *Jurisprudencija*. 2003, 42(34): 5-11.
41. Norkūnas, A. Kaltė kaip civilinės atsakomybės pagrindas. *Jurisprudencija*. 2002, 28(20): 112-118.
42. Pranckevičius, A.; Pumputienė, R. Sandorių negaliojimo pagrindai ir pasekmės (1). *Juristas*. 2005, 4: 3-11.

Kiti šaltiniai

43. Becque, P. Europos notariatas: vienybė įvairovėje. *Notariatas*. 2007, 2: 12-18.
44. Butkus, G. Lietuvos etikos kodeksai, nuostatai, taisyklės. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.
45. Europäischer Kodex des notariellen Standesrechts (CNEU).
46. Grundsätze des notariellen Standesrechts (UINL).
47. Notarams – vėl visuomenės pasitikėjimo kreditas. *Notariatas*. 2008, 6: 11-14.
48. Notare in Europa – Träger eines öffentlichen Amtes. Positionspapier der Bundesnotarkammer vom 31.07.2001.
http://www.bnotk.de/Bundesnotarkammer/Stellungnahmen_Positionspapiere/Notare_in_Europa%5BDE%5D.html

49. Notariato raida Europoje. Lietuvos notarų rūmai.
<http://www.notarurumai.lt/?item=ist&id=9035&lang=1>.
50. Notariato raida Lietuvoje. Lietuvos notarų rūmai.
<http://www.notarurumai.lt/?item=ist&id=9188&lang=1>.
51. Pokalbis su Notarų rūmų prezidentu notaru M. Stračkaičiu teisės portale „Infolex“ 2008-09-09. <http://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=50&str=23364>.

Teismų praktika

52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *L. Kazlauskienė v. Vilniaus m. 12-ojo notarų biuro notarė D. Jungevičienė* (bylos Nr. 3K-3-398/1999 m.).
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje *M. D. Pečiūrienė v. R. Rutkauskaitė ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-336/2000 m.).
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje *A. Šulinskienė v. V. J. Martinauskienė* (bylos Nr. 3K-3-331/2001 m.).
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje *L. Kazlauskienė v. UAB "Drauda"* (bylos Nr. 3K-3-578/2001 m.).
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje *R. Varanavičius v. Kauno miesto 11-ojo notarų biuro notarė S. Berlickaitė* (bylos Nr. 3K-3-327/2002 m.).
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *B. Leskauskas v. Vilniaus miesto 22-ojo notarų biuro notarė S. Bylinskienė* (bylos Nr. 3K-3-614/2002 m.).
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje *A. Skučas v. G. Pakerytė* (bylos Nr. 3K-7-645/2002 m.).
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje *Ž. Kitova v. J. Valevičienė* (bylos Nr. 3K-3-1277/2002 m.).
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje *A. Skučas v. Kauno rajono 3-asis notarų biuras* (bylos Nr. 3K-3-1066/2003 m.)
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje *R. Narakienė v. R. Butkauskaitė* (bylos Nr. 3K-7-127/2003 m.).

62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje *D. Bagdonienė v. AB "Lietuvos draudimas"* (bylos Nr. 3K-3-371/2004 m.).
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje *I. L. v. Vilniaus rajono 3-ojo notarų biuro notaras P. V., I. T* (bylos Nr. 3K-3-588/2004 m.).
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje *M. S. v. notarė L. P.* (bylos Nr. 3K-3-25/2006 m.).
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje *T. V. v. Kelmės rajono 1-ojo notarų biuro notarė N. B.* (bylos Nr. 3K-3-88/2006 m.).
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje *L. A. v. Z. V.* (bylos Nr. 3K-3-154/2007 m.).
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje *J. T. v. A. R. P.* (bylos Nr. 3K-3-287/2007 m.).
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje *N. J. v. G. Š.* (bylos Nr. 3K-3-377/2007 m.).
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje *N. S. v. Vilniaus miesto 19-ojo notarų biuro notarė T. N.* (bylos Nr. 3K-3-446/2007 m.).
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje *A. K. v. Panevėžio miesto 7-ojo notarų biuro notarė D. M.* (bylos Nr. 3K-3-452/2008 m.).
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Marginalas“ v. Mažeikių rajono 1-ojo notarų biuro notarė R. R.* (bylos Nr. 3K-3-549/2008 m.).
72. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje *S. K. v. Vilniaus 9-ojo notaro biuro notarė O. A., UAB draudimo kompanija „PZU Lietuva“, AB „Lietuvos draudimas“* (bylos Nr. 2A-350/2007 m.).
73. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje *V. K. v. J. Z.* (bylos Nr. 2A-190/2009 m.).

74. Bengel, M. Münchener Anwaltshandbuch Erbrecht. Besonderheiten bei der Tätigkeit eines Notars. 2. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2007, Rn. 46-61.
75. BGH, Urteil vom 27. 5. 1998 - IV ZR 166/97. DNotZ. 1999, Heft 2: 129-132.
76. BGH, *Urteil* vom 28. 9. 2000 - IX ZR 279/99. DNotZ. 2001, Heft 1: 49-55.
77. Hagen, H. Grenzen der Bindungswirkung bei der Haftpflichtversicherung. NVersZ. 2001, Heft 8: 341-344.
78. Kanzleiter, R. In Schippel/Bracker, Bundesnotarordnung. BNotO § 14. 8. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2006, Rn. 9-22.
79. Kapsa, B. Aktuelle Probleme des Notarhaftungsrechts in der Rechtsprechung des Bundesgerichtshofs. RnotZ. 2005, Heft 12: 592-597.
80. Kapsa, B. In Geigel, Haftpflichtprozess. 20. Kapitel. Haftung für Amtspflichtverletzungen. 25. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2008, Rn. 254-278.
81. Langenfeld, G. Notarieller Beurteilungsspielraum und gerichtliche Nachprüfung - Zu den Grenzen der gerichtlichen Kontrolle von Prüfungs- und Belehrungspflichten des Notars. BWNotZ. 1990, Heft 5-6: 101-105.
82. Langheid, T. In Römer/Langheid, Versicherungsvertragsgesetz. VVG § 149 [Umfang der Haftung]. 2. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2003, Rn 12.
83. Litzemberger, W. In Bamberger/Roth, Beck'scher Online-Kommentar. BeurkG § 4. 15. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2009, Rn. 1-10.
84. OLG Düsseldorf, Urteil vom 22.08.1996 – 18 U 205/95. MittRhNotK. 1996, Heft 11: 361-362.
85. OLG Schleswig-Holstein, *Urteil* vom 26. 3. 1998 - 11 U 66/94. DNotZ. 1999, Heft 9: 726-731.
86. Püls, J. In In Schippel/Bracker, Bundesnotarordnung. BNotO § 67 [Aufgaben]. 8. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2006, Rn. 37-39.
87. Reinert, P. In Bamberger/Roth, Beck'scher Online-Kommentar. BGB § 839. 15. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2009, Rn. 30-31.
88. Reithmann. In R. In Schippel/Bracker, Bundesnotarordnung. BNotO § 15 [Amtsverweigerung]. 8. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2006, Rn. 1-109.
89. Schimikowski, P. In Rüffer/Halbach/Schimikowski, VVG. Vorbemerkung zu §§ 100–124. 1. Auflage. 2008. Rn. 9-15.
90. Schlee, H. In Beck'sches Notarhandbuch. Notarhaftung. 4. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2006, Rn. 1-102.

91. Schlee, H. In Beck'sches Notarhandbuch. Notarhaftung. 5. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2009, Rn. 1-102.
92. Schramm, S. In Schippel/Bracker, Bundesnotarordnung. BNotO § 19. 8. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen, 2006, Rn. 1-175.
93. Van Bühren, H. W.; van Bühren, H. M. Haftung und Haftpflichtversicherung der rechtsberatenden Berufe. Unabhängige monatliche Informationsschrift für Versicherungsrecht und Schadenersatz. 2004, Heft 3: 89-94.
94. Wagner, W. Notarielle Amtshaftung - Notarkammern im Interessenkonflikt. DNotZ. 1999, Heft 10: 794-800.
95. Winkler, K. Der Notar im Spannungsverhältniss zwischen Tätigkeitspflichten und Amtsverweigerung. MittBayNot. 1998, Heft 3: 141-149.

Interneto svetainės

96. www.lrs.lt – Lietuvos Respublikos Seimas.
97. www.lat.lt – Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis Teismas.
98. www.notarai.lt – Lietuvos notarų rūmai.
99. www.infolex.lt – Infolex praktika.
100. www.gesetze-im-internet.de – Vokietijos įstatymai internete.

Santrauka

Negaliojančių sandorių teisinės pasekmės ir notarų atsakomybės problema

Notaro profesijos reikšmę rodo šios profesijos istorinė raida, įstatymo leidėjo notarui priskirtos funkcijos ir visuomenės suteiktas pasitikėjimas jam. Asmenys vis dažniau kreipiasi į notarus norėdami patvirtinti net ir tuos sandorius, kuriems įstatymas nenumato privalomos notarinės formos. O notaras turi atlikti savo funkcijas taip, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų. Vis dėlto, atsitinka taip, jog ir notaro patvirtintas sandoris pripažįstamas negaliojančiu. kyla klausimas, ar kiekvienu tokiu atveju notarui taikytina atsakomybė.

Dėl minėtų aspektų magistro baigiamajame darbe analizuojamas notarų profesinės civilinės atsakomybės teisinis reguliavimas, teismų praktika ir doktrina šioje srityje. Kad notaras taptų atsakingas, turi būti nustatytos visos civilinės atsakomybės sąlygos, o jo veiklai keliami griežtesni atsargumo, atidumo, rūpestingumo reikalavimai. Atsižvelgiant į minėtų griežtesnių standartų taikymą notarui, darbe atskleidžiama ir moralės bei (profesinės) etikos nuostatų reikšmė.

Siekiant užtikrinti civilinės apyvartos teisėtumą ir stabilumą, vis dažniau šiam tikslui įgyvendinti ieškoma būdų, leidžiančių išvengti sandorio pripažinimo negaliojančiu ir atsakomybės taikymo. Viena iš tokių prevencinių priemonių – galimybė notarui atsisakyti tvirtinti sandorį. Todėl darbe nustatyti tokio atsisakymo pagrindai, analizuotos jų taikymo sąlygos, galimybė atsisakymą apskūsti.

Tuo atveju, jei notaro patvirtintas sandoris pripažįstamas negaliojančiu, o notaras tampa atsakingas, kyla notaro ir trečiųjų asmenų turto apsaugos klausimas. Šiuo tikslu notarų profesinė civilinė atsakomybė draudžiama privalomuoju draudimu, kurio esamas teisinis reguliavimas Lietuvoje jau nepakankamas, todėl turi būti tobulinamas atsižvelgiant į civilinės apyvartos kaitos tendencijas.

Minėti klausimai analizuojami lyginant dviejų valstybių – Lietuvos ir Vokietijos – teisinį reglamentavimą, teismų praktiką bei mokslinę literatūrą.

Reikšminiai žodžiai: civilinė atsakomybė, notaras, sandoris.

Zusammenfassung

Die Rechtsfolgen der unwirksamen Rechtsgeschäften und das Problem der Notarhaftung

Die Entwicklungsgeschichte des Notarberufs, die vom Gesetzgeber dem Notar anvertrauten Aufgaben und das von der Gesellschaft dem Notar gegebene Vertrauen zeigen, dass dieser Beruf heute von grosser Bedeutung ist. Die Personen wenden sich an den Notar immer öfter, damit auch solche Rechtsgeschäfte vom Notar beurkundet werden, für die keine verbindliche notarielle Form im Gesetz vorgesehen ist. Der Notar muss seine Aufgaben so erledigen, dass die Herstellung materiell-rechtlich wirksamen Urkunden gewährleistet wird. Ungeachtet dessen gibt es auch solche Situationen, wenn vom Notar beurkundete Rechtsgeschäft für unwirksam anerkannt wird. Man stellt dann die Frage, ob für jede solche Situation der Notar haftet.

Aus den oben genannten Gründen wird in der Magisterarbeit die rechtliche Regelung der Berufshaftpflicht des Notars, die Rechtsprechung und die rechtswissenschaftliche Literatur im Bereich der Notarhaftung analysiert. Es ist unbestritten, dass es alle Voraussetzungen für die Haftpflicht des Notars festgestellt werden müssen, wie auch das, dass es bei der Tätigkeit des Notars hohe Anforderungen an die Sorgfaltspflicht gelten. Hinsichtlich dieser hohen Anforderungen an die Sorgfaltspflicht wird in der Magisterarbeit die Bedeutung der Moral und der Standesethik bei der Ausübung des Notarberufs erörtert.

Zur Gewährleistung des rechtmässigen und stabilen zivilrechtlichen Umsatzes wird es immer wieder nach neuen rechtlichen Massnahmen gesucht, damit die Unwirksamkeit des Rechtsgeschäfts, wie auch die Notarhaftung vermieden werden. Eine von solchen präventiven rechtlichen Massnahmen ist die Möglichkeit zur Ablehnung der Beurkundung. In der Magisterarbeit werden die Ablehnungsgründe, Anwendungsvoraussetzungen der Ablehnung und die Beschwerdemöglichkeit bei der Ablehnung der Beurkundung besprochen.

Auf den Fall der Notarhaftung, wenn ein vom Notar beurkundetes Rechtsgeschäft für unwirksam anerkannt wird, muss der Schutz des Vermögens des Notars und der Dritten gewährleistet werden. Zu diesem Zweck gilt die Berufshaftpflichtversicherung, deren rechtliche Regelung heute in Litauen unzureichend ist.

Die rechtliche Regelung, Rechtsprechung und rechtswissenschaftliche Literatur im Bereich der Notarhaftung in Litauen und in Deutschland werden in beiden Ländern in dieser Hinsicht verglichen und analysiert.

Stichwörter: zivilrechtliche Haftung, Notar, Rechtsgeschäft.